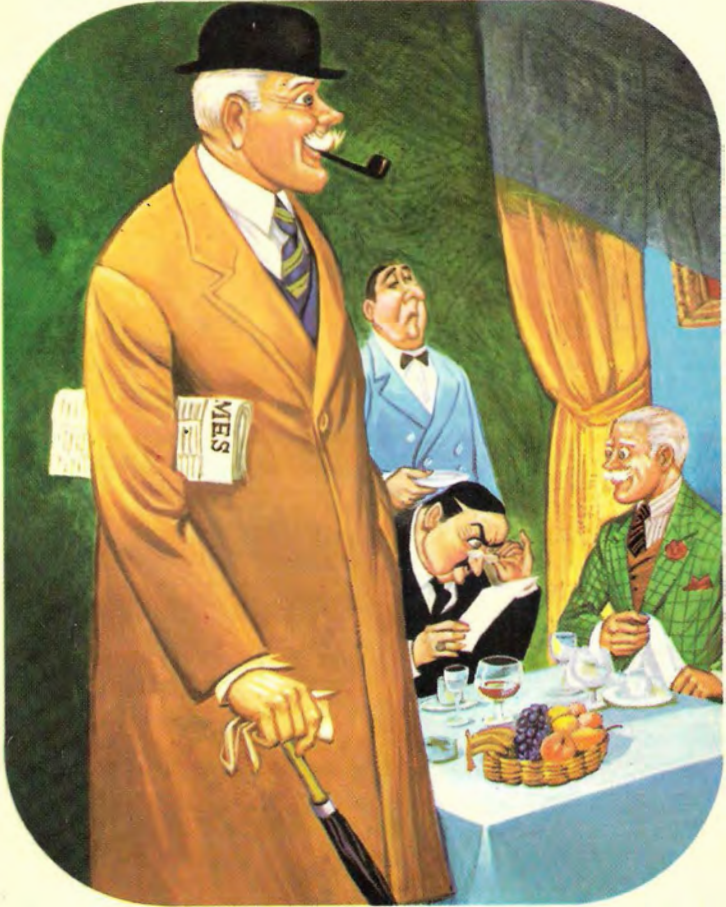

Milliyet
YAYINLARI
MİZAH

özür dilerim binbaşım

PIERRE DANINOS

10
N25

C. S. DAL

ÖZÜR DİLERİM BİNBAŞIM

Pierre DANINOS

MİLLİYET YAYIN LTD. ŞTİ. YAYINLARI

Mizah Dizisi : 8

•
Yayın hakkı (Copyright) Milliyet Yayın Ltd. Şti.

•
Kapak resmi : Bedri KORAMAN

•
Birinci baskı : Mayıs 1973

PIERRE DANINOS

özür dilerim binbaşım

Türkçesi :
Belkıs ÇORAKÇI

Orhan Gidel

Milliyet
YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Kendimi Tanıtabilir miyim?	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
Fransız Demek Ne Demektir?	15
İKİNCİ BÖLÜM	
Güvensizlik (Bir Yandan da Bönlük) Ülkesi	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Ayrışmalar Şehri	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
El Sıkışma Ülkesi	44
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Nezaket mi, Cesaret mi?	53
ALTINCI BÖLÜM	
Kont Renaud de la Chasselière'in Durumu	64

YEDİNCİ BÖLÜM

Konukseverlik ve Mideseverlik Kuralları	72
---	----

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Martin'le Ursula	81
------------------	----

DOKUZUNCU BÖLÜM

Sevgili Geleneksel Düşman	100
---------------------------	-----

ONUNCU BÖLÜM

Konuşulan Fransızca	112
---------------------	-----

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Fransızlar Yolculuğa Çıkarsa	121
------------------------------	-----

ON İKİNCİ BÖLÜM

49 Milyon Sporsever	131
---------------------	-----

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Fransa Direksiyonda	145
---------------------	-----

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Güzel Pazarlar	154
----------------	-----

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Fransızların Şeytanca Buluşları	159
---------------------------------	-----

ON ALTINCI BÖLÜM

Mucizeler Ülkesi	167
------------------	-----

KENDİMİ TANITABİLİR MİYİM?

İYİ yetişmiş hiç bir İngiliz, (başka türlü olabilir mi ki.. İnşallah, onurlu vatandaşlarım bu gereksiz sıfat tamlamasından ötürü büyük bir şok geçirmezler;) onurundan fedakârlık etmedikçe asla kendinden söz açmaz. Hele hikâyesine yeni başlarken, bundan inatla kaçınır. Fakat, belirli bir yüksekliğe ulaşınca yerçekimi kanunundan kurtulan astronotlar gibi, ben de Avrupa kıtasına ayak bastığımdan beri artık kendimi İngiliz ağırlık kanunlarıyla bağlı saymamaya başladım. Aslında, tanıştırılmamış olduğum bir sürü kişiye kendilerinden söz etmeye niyetli olduğuma göre, kendi üzerime de bilgi vermekte serbestmişim gibi geliyor bana. Tabii, Mans'ın öte yanında bunun sözü bile olamazdı.

Adım Thompson. William Marmaduke Thompson.

Talihim dünyaya İngiliz olarak gelmemi sağladığı için, hayatta, küçük adlarımın baş harfleriyle, vatanî hizmetlerimin bana kazandırdığı unvanların rumuzları arasında sandviç olmuş durumda yaşamaktayım. (Bu rumuzlar, soyadımı izleyen C.S.İ., D.S.O., ve O.B.E. harfleridir.)

Bir İngiliz için, soyadının önündeki ve ardındaki bu harf kalabalığının ne büyük önem taşıdığına inanmak çok güçtür. Bu harfler, onun kişiliğinin aşılmaz kalerileridir. Onu, su geçir-

mez bir resmiyet duvarı gibi insanların içtenliklerinden korurlar. Bir Fransız dostumdan «**Bay Thompson**» diye yazılmış bir mektup aldığım zaman, sanki soyadım soğuk almış ya da kalabalık bir yerde çırpıplakmışım gibi duyarım kendimi. Bu, elbette çok tedirgin edici bir şey. Çünkü yanlışlığı yapan, mektubu gönderen kişi olduğu halde, sonuçtan suçluluk duyan ben oluyorum.

Fransız dostlarım bu sözüme yanlış anlam verirlerse, buna da üzülürüm doğrusu. Onlar üzerine böyle açık konuşmaya cesaret edişim, Fransızlara karşı, tıpkı onların İngiltere Kraliçesi'ne duyduğu hayranlığı duyuyor olmamdandır. Bundan daha çok hayranlık olabilir mi?.. Ben ordudan ayrıldıktan, Ursula 'öteye geçtikten'¹ sonra, Paris'e, ikinci karımın memleketine yerleştim ve kendimi iki kat şanslı hissetmeye başladım. Artık ben, Fransız yemekleriyle beslenen bir İngilizim!

İzlediğim (fakat bir türlü başarılı olamadığım) çeşitli spor dalları, beni öteki ırktaşlarımdan daha iriyarı biri haline getirmiş değildir. Oldukça boyluyum, oldukça da renkli bir cilde sahibim. Bacaklarımın belli belirsiz parantezi, ata bindiğimi ima eder. Gözlerim mavi ve yuvarlaktır. Sürekli bir hayret ifadesi (özellikle Fransa'ya yerleştiğimden beri) onlara sanki yuvalarından fırlayacaklarmış gibi bir görünüş veriyor. Burnum aşağıya doğru inerken yarıda kal-

(1) İngilizlerin, ölmek kelimesine tercih ettikleri «passed away» in mümkün olduğu kadar yakın bir çevirisi. İngilizler buna, hele ölen yakınlarıysa; pek titizlik gösterirler! Ursula, Binbaşının ilk eşiydi.

mışa benzer. Sanki bitirilmesine vakit bulunamamıştır. Yuvarlak yanaklarım Kanada elmaları gibi parlar. Şakaklarımdaki mavi damar gölgeleriyle beyaz bıyığım da eklenince, ırkımın tipik bir örneği sayılmam gerekir.

Ön dişlerimin hafifçe çıkık olduğunu ve alt dudagımın üzerinde enikonu göründüklerini de söylemeliyim. Bilmeyenler, hep güldüğümü sanırlar. (İngiltere’de pek sanmazlar; çünkü orada bu kusur pek çok kişide görülen alışılmış bir şeydir.) Böylece ilk bakışta, al yanaklarımın gösterdiğinden bile daha neşeli olduğum sanılabilir.

Evet, artık utana sıkıla çizdiğim kendi portremin sonuna vardım. Şimdi sıra, hayatımdaki en büyük şaşkınlığın sebebine geliyor. İşte, bu anıların da ana konusu ondan başka bir şey değil.

Belki inanmayacaksınız ama, su katılmadık bir gerçeği söylediğimden emin olabilirsiniz: Hint güneşi cildimi yakarken olsun, Majestelerinin güvenliği için Mezopotamya’nın kızgın kumlarında kavrulurken olsun, entelijans’ın (İngiltere’de bir hizmet olarak gördüğü saygı, bir nitelik olarak gördüğü saygıdan büyük olan bir kavram) beni Bechaunaland’a, Filistin’e, Afganistan’a gizli görevlerle yolladığı zamanlarda olsun, hiç bir zaman, Dover’den sadece yirmi bir mil ötede bulunan ve adına Fransa denen bu güzel ülkedeki kadar kendimi vatanımdan uzakta hissetmedim.

Eğer yalanım varsa, Kraliyet armasının hayvanları beni diri diri parçalasın. Caiman adasındayken bile kendimi İngiltere’ye, Angoulême’de olduğundan

daha yakın saymışımdır. Maori savaşçılarının âdetleri bana, Roubaix¹ halkının âdetlerinden daha az esrarengiz görünür. Tanrı'nın, dünyadaki en benzemez iki milleti birkaç kova suyla ayırdığını söyleyenlere hak veriyorum.

Not: Dostum ve yardımcım Bay P. C. Daninos'un yardımlarına da bu arada teşekkürü borç bilirim. Kendisi İngiliz olmadığı için çok üzgündür. Aksi halde insanın bir espri yeteneği olabilir mi? Bu durumda o da benim fikirlerimi Fransızcaya çevirmekle yetinecektir. «Traduttore traditore»² derler. İnşallah o bana bir kalleslik etmez! Bunu çok kuvvetle ummam rağmen çok az inancım var. İnsanlar, yüzyıllar boyu düşman olan milletlerden geldiklerinde daima bilinçaltında gizli bir şeyler kalır. (O da bunu Calais üzerine sözleriyle ortaya koymuş oldu aslında.) Hem de, ister inanın ister inanmayın ama, kendisi yirmi yıldan beri İngilizce konuşuyor diye İngilizceyi âdetta bildiğini sanıyor. Oysa, şimdi ben kalkıp, 'Fransızları çeyrek yüzyıldır görüyorum, o halde onları tanıyorum,' desem, bu ne büyük bir küstahlık olurdu, değil mi?

Bir ülkeyi böyle her şeyiyle tanıdığını ileri süren insanlar, orada bir iki hafta kalan turistlerdir.

(1) Binbaşı burada, önce «Calais» diye yazmıştı. Fakat ben ona bir İngiliz'in kaleminden Calais şehrinin adını okumanın mecazî sayılacağını, tarih sayfalarında birbirlerine boyunlarından bağlanmış görünen altı Calaislinin havada dalgalanan geceliklerinin kolay kolay unutulamayacağını anlattım. O da «Evet, sanırım Roubaix demek daha iyi olacak,» diye bana hak verdi.

(2) Çevirmen hilekârdır.

Onlar, ülke üzerindeki hazır fikir ve bilgileri bavullarında geri götürmeye alışmışlardır. Oysa, Fransa gibi bir ülkede sürekli yaşayan kişi, her gün, şimdiye kadar bildiklerinin tam tersini öğrenen öğrenen yaşamak zorundadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FRANSIZ DEMEK NE DEMEKTİR?

TANINMIŞ beyin operatörü olan bir dostum, Londra'da, Harley caddesindeki özel ameliyathanesinde bir gün kimseye göstermeden bir İngiliz'in beynini açtı.

Gördüğü şeyler sırasıyla şunlardı: Kraliçenin savaş gemilerinden biri, bir yağmurluk, bir kraliyet tacı, bir fincan çay, bir sömürge, bir polis, Saint Andrews Kraliyet Golf Kulübünün tüzüğü, bir saray muhafızı, bir şişe viski, bir İncil, Calais - Akdeniz tren tarifi, Westminster Hastanesinden bir hemşire, bir kriket topu, biraz sis, üzerinde hiç güneş batmayan bir avuç toprak ve... bilinçaltının en dibinde, yosunlaşmış tabakaların altında da, bir kırbaç ve siyah çoraplı bir kız öğrenci.

Keşfinden şaşkına dönmekten çok, bağışlanamayacak kadar ayıp bir biçimde, kendi üstüne görev olmayan şeylere karıştığını fark eden dostum, ne Scotland Yard'a haber verdi ne de polise! Kafayı, açtığı gibi yeniden dikti. Sonuç olarak da, gördüğü şeylerin

iyi bir İngilizli oluşturan unsurlar olduğuna karar vermek zorunda kaldı. Ben sık sık, 'Acaba dostum bir Fransızın beynini açsa neler bulurdu,' diye merak eder dururum.¹

İnsan bir Fransızı nasıl tanımlayabilir?

Fransızların herkesin bildiği, yani «Ekmek yiyen, coğrafya bilmeyen, yaka iliğinde Lejyon Donör nişanı taşıyan kişi» biçimindeki tanımı yanlış değildir.

Fakat bütün önemli noktaları dile getirmeye yetmiyor.

Korkarım ki,² o dostum bir Fransızın beynini aç-

-
- (1) Binbaşının bu derdini gazetede okuyan Güney Afrikalı bir genç kız, Durban'da çıkmakta olan **Natal Daily News** gazetesine bir mektup yolladı. Bu mektup gazetenin 20 ocak 1954 tarihli sayısında, aşağıdaki biçimde yayınlandı:

«Söz konusu operatörü ben de tanıyorum. Binbaşının anlattıklarının doğru olduğunu da biliyorum. O sırada ameliyathane hemşiresi bendim. Çıkarılan cisimleri gözlerimle gördüm. Binbaşının anlatmadığı bir nokta varsa, o da operatörün Fransız asıllı olduğu ve benim de kendisine âşık olduğumdur. Bir gün operatörün kendisi de bir beyin ameliyatı geçirdi. Herkesin hayretle açılan gözleri önünde beyninden on dokuz tane eski konsey başkanı, üç tane Föli Berjer dansöz, yarım kutu olgunlaşmış Camembert peyniri, sonuna kadar tamamlanmış bir Majino hattı ve birkaç kamyon yükü de devalüe edilmiş frank çıktı.»

- (2) İngilizlere özgü, ünlü bir deyim. Bir İngiliz, yanına alması gereken bir şeyi evde unuttuğunu çok iyi bildiği halde, «Korkarım ki unuttum,» der. Kocasının kapıdan çıktığını gözüyle gören kadın, telefona karşılık verirken genellikle «Korkarım ki dışarıya çıktı,» diyecektir.

muş olsaydı başı döne döne bir çelişkiler çukuruna yuvarlanabilirdi.

Gerçekten... Pazar günleri Cumhuriyetçi olmalarıyla övünüp, haftanın öbür beş gününü İngiltere Kraliçesi'ne tapmakla geçiren; kendilerine alçak gönüllü deyip, sonra da uygarlık meşalesini ilk tutuşturular olduklarını ileri süren; sağduyuları başlıca ihraç maddeleri olduğu halde, kendilerine bir dirhem bile saklamayıp bu yüzden hükümetlerini daha kurulamadan düşüren; Fransa'yı kalplerinde, fakat servetlerini dış bankalarda saklayan; Yahudilerin genel olarak düşmanı, fakat şu ya da bu Yahudinin kişisel dostu olan, komedi tiyatrolarında emekli subaylarla alay edilmesine bayılırken, ilk 'ti' borusu sesinde hazır ola geçen; kusurlarının yüzlerine vurulmasından nefret eden, fakat hiç durmadan kendilerini eleştiren; düz çizgilerden hoşlandıklarını söyleyip Eyfel kulesine âşık olan; İngilizlerin gelir vergisinde D sistemini¹ bilmemelerini beğenen, fakat gerçek servetlerini açığa vurmayı budalalık sayan; İskoç cimriliğiyle alay eden, fakat daima etiket fiyatından biraz ucuza mal almaya çabalayan; durmadan tarihlerinden söz ederken, hikâye dinlemeye karınlarının tok olduğunu söyleyen; bir şey kaçırmadan gümrükten geçmekten nefret eden, fakat kurallara uymayı seven; kül yutmayacaklarını söyleyip sonra da kendilerine ay dedeyi vaat eden adaya oy vermeye koşan; mayıs çıkmadan yaz gelmez deyip, kaloriferleri mart sonunda söndüren; kırılık bölgelerinin çekiciliğine hayran oldukları halde, durmadan mimarla-

(1) Vergi kaçırma yolları.

rın oralara gözü bozan yapılar yapmasına izin veren; mahkemelere büyük saygı besledikleri halde, avukata yalnızca kanunu nasıl atlayabileceklerini danışmak için baş vuran; büyük bir kimsenin kendilerine, kendi büyüklüklerinden, büyük uygarlıklarından, büyük ülkelerinden, büyük geleneklerinden söz etmesinden hoşlanmalarına rağmen, ihtiyarladıkları zaman küçük bir kasabada, kendilerinin olan küçük bir eve yerleşip, ucuz, küçük elbiseler giyen küçük bir hanımın pişirdiği küçük, güzel yemekleri yiyerek, ara sıra dostlarını küçük bir iskambil oyununa çağırma-yı hayal eden bu insanlar, acaba nasıl tanımlanabilir?

Son iki yüz yıldır durmadan sola kayıp, oraya vardıkları zaman sağlarını yeni baştan keşfeden bu tutucular.. Yüz yıldan uzun bir süredir kralcı duygularını içlerine gömüp, Fransa'yı Fransa yapan krallarının tarihini çocuklarına gözlerinde yaşlarla öğreten bu cumhuriyetçiler... Zavallı, garip bir gözlemci, bu insanları bir karşıtlıklar dizisi sıralamaktan başka nasıl anlatabilir?

Bir Fransız mı? Her şeyden önce, sizin sandığınızın tam tersi olan biridir işte.

Bunu bir kere dürüstçe ortaya koyduktan sonra, karakterlerinin en belirli özelliğini araştırmaya geçebilirim. Bana kalırsa, bu özellik şüpheciliktir.

Eski dostum Bay Taupin, cumhuriyet kuruluşlarına çok bağlı olduğunu söyler durur. Fakat eğer bir milletvekili adayı, sözünün sonunda 1789 ilkelere hatırlatmaya çalışıyorsa, Bay Taupin'in yüzünü alay dolu bir gülümseme kaplar. Bu ilkelere artık inanmadığı açıktır. Bay Taupin su götürmez biçimde barıştan yanadır. Fakat, uluslararası bir Büyükler

Toplantısı olup da, yeşil çuha örtülü bir masa çevresinde toplanan delegeler dünya barışının temellerini atmaya çalışsalar, bir bildiri yayınlayıp görüşlerini belirtmeye yönelseler, o yine gülümser, başını sallar ve:

«Buna inanmadığınızı söylemek istemiyorsunuz her halde, değil mi?» diye sorar. «Söz, söz, söz... Yalnızca kuru söz kalabalığı!..»

1900 yılından beri yenilgileri, işgalleri, zorbalıkları, üzüntüleri ve altın standartının acısını sırtında taşımaya alışık olan Bay Taupin, artık hiç bir şeye inanmamaktadır. Çünkü ona göre, bir şeye inanmak hiç bir işe yaramamaktadır.

İngilizler, bir süre boş durduktan sonra kesinlikle bir şeyler yaparlar. Çok düşünmedikleri ve akıl yürütmeyi daha da az ilginç buldukları için, bir şeyler yapmaya inanırlar.

Fransızlar ise yaptıkları şeylere asla inanmazlar. Millet Meclisi buna bir örnektir.

‘Milletvekilleri yalnızca kendilerine saldırılmak için yaratılmış,’ diyesi geliyor insanın. Bay Taupin’le birlikte bindiğimiz otobüs, Millet Meclisi yapısının önünden geçecek olsa, hemen sinsi bir gülüşle yüzü aydınlanır.

Kralcı mıdır kendisi? Hayır!

Peki, Bonapartçı mıdır? O da değil!

Diktatörlüğü mü özlemektedir? Ödü kopar diktatörlükten! Peki o halde nedir?

İlmimli bir adamdır. İçindeki devrimci ruh, onu radikallere oy kullanmaya itmiştir. Ya da o sıra canı çok sıkınsa, belki radikal-sosyalistlere bile oy vermiş olabilir. Belki tam bizim otobüsümüz meclisin önünden geçtiği anda, Bay Taupin’in kendi eliyle seçtiği milletvekili, 1789’un kutsal ilkelerinden ya da ‘İnsan Hakları’ndan söz ediyor olabilir içeride. Ama, o bunlara inanmaz ki. Daha doğrusu, artık inanmıyor demek gerek. Bay Taupin diyor ki, bir insan seçilirken başka insandır, altı yüz kişinin arasında bir salonda otururken başka insandır. Belki de haklı, değil mi? Her halde, seçtiği delegelere karşı pek az iyi ni-

yeti olduğu açıkça görülmekte. Eton'da okumamış bir düzmeci, ince, mavi çizgili siyah kravat takarsa İngiltere'de nasıl karşılanır, bilirsiniz. İşte Bay Taupin de, seçtiği adama bu gözle bakmaktadır. Otobüsün öteki yolcularının yüzleri, onların da aynı duyguları taşıdığını göstermektedir. Mecliste oturanları seçip oraya gönderenlerin, bu otobüsün içindeki halk olduğuna inanmak ne kadar güç. İki grup, sanki iki ayrı gezegende yaşıyormuşçasına birbirinden uzak!..

Bazen, göğsünde nişan taşıyan yaşlıca bir bey tarafından iki kelimeyle özetlenir genel durum:

«Bize kuvvetli adam gerek, efendim. Biraz temizlik yapacak.. İşleri düzeltebilecek biri gerek.»

Bunu duyunca, halkın diktatör istediğini sanırsınız, değil mi? Ne ilgisi var! Kuvvetli adam ufukta belirmeye görsün. Ağzını açıp, reformlar yapmaktan, düzen sağlamaktan, disiplin koymaktan söz edecek olsun, bir kabul oyuna karşılık bin kişi baş kaldıracaktır. Ona, 'hain' diyeceklerdir. 'Cumhuriyeti katletmek istiyorlar! Bunu yapamayacaklar! Asla yapamayacaklar!'

Hemen 1789 ortaya atılır ve birkaç saniye önce bu söze gülümseyen Bay Taupin'in bu defa çok ciddileştiği görülür.

Şu halde, yan tutmaz bir gözlemci, Fransızların derdinin de, bütün dünyanın derdinin tıpkısı olduğunu düşünür. Kamuoyunun değerlendirilmesi, cumhuriyetçi kuruluşlara, yani sözgelışı, meclise değer verilmesi gibi.

Fakat bir otobüse bindiğiniz anda... (Lütfen iki sayfa önceye dönünüz).

Şartlar böyle olduğuna göre, Fransa'nın, yönetimi pek güç bir ülke olduğunu anlamak çok kolay. Kuvvet, insanın eline geçer geçmez kayıp gitmektedir. Yine de yabancıların Fransızları bu yönden eleştirmesi ve onlara tutarsız demesi doğru olmaz. Benim anlayışıma göre, bu bir sağlık ifadesidir. Nice ülke hükümetini kaybettiği için başını kaybetmiştir. Halbuki Fransa'nın gelmiş geçmiş hükümetlerinin sayısı, insana aklını pekâlâ kaybettirebilecek kadar çok olduğu halde, Fransızların bu gibi durumlarda soğukkanlılıklarını koruma nitelikleri çok yüksektir. Fransa dünyada, her dört ayın birinde başsız, yalnızca gövdesiyle yaşayabilecek kadar kuvvetli olan tek ülkedir. Bizler için hükümet bir ihtiyaçtır. Fransa'daysa bir lükstür. Fransızlar, yılda dört beş kere bu lükse ulaşır, hükümet sahibi olurlar. Anayasaları ve ünlü sağduyuları yüzünden de, bu olağanüstü millet, dengesini asla kaybetmeden akıl durduracak zor yollara atılmaya cesaret edebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÜVENSİZLİK (BİR YANDAN DA BÖNLÜK) ÜLKESİ

FRANSIZLAR, öbür ülkelerin, gözlerini Fransa'dan ayırmadan yaşadığına inanırlar. İnanmasalar bile, gazeteleri hep bunu söyleyip durmaktadır. En küçük bir krizde, «Yabancılar bizi sürekli olarak izlemektedirler,» diye yazarlar.

Doğrusu, Dover'in doruklarında gün ağarmadan yerimi alıp, elimde teleskopla Fransızların yataklarından nasıl kalktıklarını seyrettiğim, olağan bir şey değildir.¹ Ayıp şey bu bence.. Ama yine de, demek bazı densiz yabancılar bütün vakitlerini bununla geçiriyorlar.

Bên, bu meraklı yabancıyı sık sık düşünürüm.

-
- (1) 'Yataktan kalkma' deyimi yerine Binbaşı önce, 'yılanma' deyimini kullanmıştı. Fakat Fransız yardımcısı ona, Fransızların bundan alınabileceklerini, son yayınlanan istatistiklere göre Fransa'da, İngiltere'dekinin yarısı kadar tuvalet sabunu kullanıldığının hatırlatılmak istediğini sanabileceklerini belirtti. Binbaşı; «Hay hay,» dedi. «Yataktan kalkışları olsun. Fakat bu daha da ayıp oluyor.»

Hatta bir keresinde onu rüyamda bile gördüm. Bir ayağı Kremlin'de, öbürü City'deydi. Baş İngiliz, midesi Rus, bilinçaltı Alman, cüzdanı Amerikan, hafızası da Waterloo'larla, Sedan'larla doluydu. Fransa'yı, uluslararası bir havada, hafifçe kötüye çalar bir gözle seyretmekteydi.

Fransızların, kendi ülkelerinin hiç kimseye zarar vermek istemediğine inançları vardır. İngilizler kibirli, Amerikalılar ukalâ, Almanlar sadist, İtalyanlar anlaşılmaz, Ruslar bilinmez, İsviçreliler ise İsviçrelidir. Ama, Fransızlar, tatlı insanlardır. Başkaları onlara durmadan haksızlık ederler.

Fransa için iki ihtimal vardır:

Birincisi, dünyaya ışık tutmak yoluyla hâkim olmak (fetihler, sanatta, edebiyatta gelişmeler gibi). Bunlar, Işıklı Fransa'nın büyük kahramanlık dönemleridir. İkinci ihtimal, yenilmek ve işgal edilmektir. O zaman Fransa çizmeler altında ezilir, kılıçtan geçirilir, çarmıha gerilir. Bu dönemler de, Üzgün Fransa'nın kahramanlık dönemleridir.

Birinci durum, Fransa'nın gururunu ve büyüklüğe susamışlığını doyurur. Bu onun, Napolyonik duyarlığıdır. İkincisinden ise, bitip tükenmeyen yenilme ve dirilme gücünü elde etmektedir. Bu da onun Jean d'Arc duyarlığıdır.

Fransa, bir elinde zeytin dalı, yumuşak ve zarif, öbür kavgacı milletlerin insafına sığınmış zavallı bir avdır. Fransızlar başkalarının kendilerini nasıl olup da bundan başka türlü görebileceğine akıl erdiremezler. Yan tutmayan gözlemci de, bu düşüncüsü oldukça yerinde bulmak zorundadır. Alt tarafı Fransa, bir yüzyılın içinde üç defa Alman ırklarının en vahşî sal-

dırılarına uğramıştır. Ama yine de, yan tutmayışın daha geniş bir açıdan bakar da, son seksen yılı bırakıp daha önceki yüzyıllara ait olayları incelersek, şehirleri Napolyon ordularınca yağma edilen İspanyolların, Fransa'yı çaresiz bir kurban olarak görmekte güçlük çekeceğini kolaylıkla anlayabiliriz. Her şeye rağmen, yabancılar kesin olarak bilmeliler ki, Fransız ordusu Palatinate'ı ya da Saragossa'yı işgale gidiyorsa, bunu keyfinden yapıyordur.¹

Düşmanları, karşısında savaş yaparken; dostları, o arkasını döner dönmez barış yaparken, bütün dünya onun icatlarını çalarken (çünkü Fransızlar, bir şeyi yalnızca çalıştığından yakınabilmek için icat ederler), Fransızların, kendilerine vatandaşlarınca bile eziyet edildiğini hissetmeleri kadar tabî bir şey olamaz. Hükümet onu enayi yerine koyuyordur, hazine ondan aşırı vergi alıyordur, patronu emeğine karşılık ona çok az para veriyordur, işadamları onun sırtından servetler kazanıyorlardır, komşusu ona hakaret ediyordur, yani sözün kısası, herkes ona eziyet ediyordur işte.

İçine düştüğüne inandığı bu bitip tükenmeyen kötülükler zinciri onu sürekli olarak savunma duru-

(1) Bu cümle Binbaşı'yle Fransız yardımcısı arasında şiddetli bir tartışma doğmasına sebep oldu.

«Yani Sayın Kralınız hazretlerinin adına bir Hint Hükümdarının üç oğlunu kendi eliyle öldürüp babalarını da Rangoon'a sürdürerek orada ölmeye mahkûm eden sayın atanız Binbaşı Raikes Hodson'un bunu Hintlilerin iyiliği için yaptığına mı inanmam gerekiyor?» dedi, yardımcısı.

Binbaşı: «Bir bakıma öyle. Hiç şüphesiz,» diye karşılık verdi.

munda bulunmaya alıştırmıştır. İki Fransız birbirine hatır sorarken bu durum bütün açıklığıyla ortaya çıkar. Öteki ülkelerde insanlar ya iyi olurlar, ya dertte olurlar, ama yaşamalarını sürdürürler. Fransa'da ise herkes kendini korumakla uğraşır.

Orta sınıf bir Fransız vatandaşının, «Elden geldiği kadar iyiyim,» demesi, sürekli olarak savunma halinde bulunan bir insanın şaşmaz belirtisidir.

Peki, bu iyi Fransız'a saldıran kimdir? Dostum ve yardımcım, kullandığı kısacık bir kelimeyle bu noktaya dikkatimi çekti ve saldıranların kim olduklarını anlamış oldum: «ONLAR!..»

Bu 'onlar', kısaca herkes demektir: Çalışanlar için, işveren; işverenler için, işçiler; hanımlar için, hizmetçiler; hizmetçiler için, hanımlar; yayalar için, taşıt aracı kullananlar; taşıt aracı kullananlar için, yayalar ve hepsi için de en büyük ortak düşmanlar.. Yani, devlet, maliye ve yabancı.

İngiltere nasıl sularla çevriliyse, Fransa da güzel ülkelere, keselerine, özgürlüklerine, haklarına, onurlarına, karılarına imrenip duran bu düşmanlarla çevrilidir. Bu durumda Fransızın niçin her zaman diken üstünde ve uyanık olması gerektiği kolayca anlaşılabılır.

Hiç güveni yoktur.

Bir Fransız, güvensiz doğar, güvensiz büyür, güvensiz evlenir, mesleğini güvensiz kazanır ve hepsinden daha güvensiz olarak da ölür. Bunun da sebebi, 'Nasıl, çekingen insanlar zaman zaman bir cüret krizine tutulurlarsa, onun da, bütün güvensizliği içinde, zaman zaman tehlikeli bönük krizlerine tutulmasıdır,' desem, doğru olur mu acaba? Sanırım olur.

Fransızın güvenmediği nedir peki?

Dostum Bay Taupin, lokantada masaya oturduğu andan başlayarak listede olan yemeklere güvensizlik göstermektedir. Oysa, dünyanın en leziz yemeklerinin yendiği ülkede yaşamaktadır. İstiridye mi var? Peki.

Garsona dönüp sorar:

«Ama, iyi mi isticidyeler? Siz garanti edebilir misiniz?»

Garsonun; «Hayır, tavsiye edemem,» dediğini daha ömrümde duymadım. Olsa olsa, «İyidir... Fakat...» dedikten sonra müşteriye gizli bir şey fısıldayacak gibi eğilerek: «Size göre değil, Bay Taupin,» diyebilir. Ya da Bay Deletange, Bay Delbert, Bay Dupont... Yani, müşterinin adı neyse onu söyler. Bu, tabii Bay Taupin'i, hele yanında bir de arkadaşı varsa, çok gururlandırır.

Bay Taupin pekâlâ bilir ki, eğer listede 'isticridye' diye yazılıysa, bu isticidyelerin taze olduğunu belirtmeye yeter. Ama yine de emin olmak ister. En çok istediği de, kül yutacak bir adam olmadığını ispatlamaktır.

Bay Taupin'in suya bile güveni yoktur. Garsondan taze su ister. Sanki lokantada sürahi sürahi banyat ve mikroplu sular saklanmaktaymış gibi. Ekmeği de taze ister. Şarap şişesinin, masaya açılmamış olarak gelmesi şarttır.

«Pomerol'ünüz iyi mi? Yutulur mu? Rasgele bir kırmızı su değil ya?»

Tanrım! Ya benim memleketim gibi sofraya oturmanın acı bir serüven olduğu bir yerde yaşasane olacaktı!

Leziz (küçük) bir yemek yedikten sonra Bay Taupin, getirilen hesabın üstüne eğilip biraz zihinsel aritmetik yapar. Bu arada size dönüp «Prensip meselesi,» diye açıklamada bulunur. Kandırılmak istemiyordur. Hesapta bir yanlışlık bulamazsa üzülmüş gibi görünür. Eğer bulursa, o zaman da çileden çıkar. En sonunda, eskisinden de daha güvensiz olarak lokantadan ayrılır.

Bir süre önce, Bay Taupin'le birlikte Austerlitz istasyonuna gidiyorduk. (Yolunuz güneybatıya doğru olursa, oraya gitmeye mecbursunuz demektir.) Yolda eczaneye uğrayıp bir ilâç almak istediğini söyledi.

«Vah vah, rahatsız mısınız?» diye sordum.

«Mesele o değil,» diye karşılık verdi. «Gaskon yemeklerine güvenim yoktur.»

«İlâcı oradan alamaz mısınız?»

«O küçük şehirler pek belli olmaz. Paris'te alsam, içim daha rahat eder.»

Bir sürü eczanenin önünden geçtik. Hepsi de iyi eczanelere benziyorlardı ama, her halde Bay Taupin'in onlara güveni yoktu. O zaman beni daima şaşırtan bir cümlecğin anlamı zihnimde aydınlandı. «**İyi eczanelerde satışa sunulmuştur.**» Bu önünden geçtiklerimiz her halde ötekilerdi.

Sonunda, iyi bir tane bulabildik. Avcunda minik bir şişeyle taksiye geri döndüğünde, özür diler gibi bir ifadeyle:

«Ben bu ilâçlara pek inanmam ama, karım çok inanır,» dedi. «Bizi kurtaran da inançtır aslında.»

İstasyona yaklaştıkça Bay Taupin heyecanlı görünmeye, durmadan saatına bakmaya başlamıştı. Sonunda şoföre 'doğru saat'ı sordu. Bir İngiliz ya da Alman, «Saatınız kaç?» diye sorar, siz de ona saatin kaç olduğunu söylersiniz. Ama Bay Taupin öyle her saatla yetinecek kişilerden değildir. O, 'doğru saat'ı bilmek ister. Greenwich saatını, Obzervatuar saatını, Mt. Polomar saatını bilmek ister. Bu defalık, taksi saatına inanmayı kabul etti. O da kendi saatından pek

farklı değildi. Fakat istasyona girdiğimizde oradaki saata bakıp son bir ayarlama daha yaptı ve bana açıklamada bulundu: İstasyonlardaki saatlar daima üç dakika ileri olurlardı. Bu, yolcular acele etsin diye böyle yapılmaktaydı. Bu sebepten Bay Taupin, saatını istasyon saatından üç dakika geriye, sonra da 'prensip uğruna' bir dakika ileriye aldı. Tabii bunları yaparken de altmış saniye kaybetti.

Sonunda, trenin köşe koltuklarından ikisine yerleştik. Fakat, vakit geçirmek için inip garda bir aşağı bir yukarı gezinmeye karar verdik. Tabii, daha trenden inmeden Bay Taupin, şapkası, şemsiyesi ve benim yağmurluğumla üç yer tutmuştu.

«Biz iki kişiyiz ama,» dedim.

«Böylesi daha güvenli olur,» diye karşılık verdi. «İnsanlar öyle arsız ki!»

Bay Taupin'in trenden yana bir şüphesi olmadığını sanıyordum. İstasyona girerken tarifeye bakmıştı. Ama, orada bir kondüktör görür görmez hemen yaklaştı ve sordu:

«Tren değiştirmeyeceğiz, değil mi? Emin misiniz?» Sonra yine bana döndü, «Şu tarifeler,» dedi. «Hiç güvenim yok onlara!»

MESŞHUR 'onlar' saplantısının en açık olarak ortaya çıktığı yer, tren kompartımanıdır. Bunu, aslında tahmin etmiştim. Ama bu defaki, dayanılır gibi değildi. Bu, 'onlar' canavarı, geçici bir süre için uykuya dalmış gibiydi ki, o sırada, tam karanlık ve soğuk akşam yaklaşırken elektrikler sönüverdi.

Yetmiş yaşlarında, ayağına sargılar sarmış bir kadın:

«Hiç olmazsa vagonlarını servise koymadan önce kontrolden geçirselerdi,» dedi.

O ana kadar, vagonun öteki beş Fransız erkek yolcusu güvensiz ve içine kapanık tavırlarıyla köşelerine çekilmiş, gazetelerini okumaktaydılar. (Ya da yanlarında oturanların gazetesini okumaktaydılar tabii. İzin verir misiniz? Rica ederim, buyurun. Çok teşekkür ederim!)

Her halde hepsi bir işaret bekliyorlarmış. Bir, 'onlar' işareti! Bu verilir verilmez hepsi birden hücum kalktı. Bir rugby maçını hatırlatacak biçimde ortadaki 'onlar'ı kaptıkları gibi hemen oyuna giriştiler. Şapkasından kalın bir tül sarkan ve kucağında köpeğini nazlamakta olan zengin görünümlü hanım:

«Hele bu hayvancığa da bilet aldırıldıklarını düşündükçe!...» diye ilk pası verdi.

Sağ yanda, kendinden çok emin görünümlü, Lejyon Donör'le korunarak yolculuk etmekte olan bir bey, üç katlı çenesini yukarı aşağı oynatarak acı acı güldü:

«Bizden parayı alsınlar da!»

«Ötesi artık onlara vız gelir!»

Savaş, artık hepsine mal olmuştu. İçimde kaba-
ran eski sportmenlik duygusu, oyuna katılamadığım için beni tedirgin etmeye başladı. Fakat, dilsiz hakem rolüne uyarak golleri ve «onlar» ları saymaya devam ettim.

«Bir hükümetimiz olsaydı...»

«Var bir tane ama, sanki yokmuş gibi bir şey.»

«Bize, yönetebilen bir hükümet gerek.»

«Ne kadar çok şey istiyorsunuz, efendim.»

«Kuvvetli kolu olan bir adam.»

«Ben olsam, hepsini kovalarım... İyi bir temizlik!»

«Yine de şu an için yerlerindeler!»

«Ve gitmeye de niyetli değiller!»

«Bütün düşündükleri ceplerini doldurmak!»

«Bal tutan parmağını yalar! Amaç, eşi dostu kayırmak!»

«Devlet sırtından yolculuklar.. Bilmem neler... Afrika'ya giden parlamenter kurulunu okudunuz mu? Bunun parası kimden çıkıyor, sorarım size?»

«Bizden!»

«Sizden!»

«Benden!»

«Elbette! Ama bu kadarı da çok! Ayıp diye bir şey var! Ne memleket!»

«Kaynakları zengin!»

«Bütün istediği işlerin yürümesi!»

«Sonunda yıkacaklar memleketi.»

«Yıkarken da! Bunu beceremezler diyemem!»

«Şu kompartımana bir bakın! Ne skandal? Yabancıların da buralarda yolculuk ettiğini hatırladıkça! Kim bilir ne düşünürler? (Bütün gözler özür dileyen bakışlarla bana döndü: 'İngiltere, bağışla bizi')»

«Şirkete yazıp şikâyet edeceğim.»

«İstedığınız kadar yazın... Okumazlar bile.»

O sırada bilet kontrolörü geçiyordu. Köpekli banyan hemen ona saldırdı:

«Skandal bu! İşitiyor musunuz, skandal bu! Bilet paramı geri vermelisiniz!»

Biletçi; «Eğer bir isteğiniz varsa, S.N.C.F.'ye yazmanız gerekir, bayan!» diye karşılık verdi.

«O halde siz necilik oluyorsunuz?»

«Ben biletlere bakıyorum, bayan. Biletiniz lütfen.»

Söze karışmak için can atan Lejyon Donör'lü adam hemen konuştu:

«Hanıma karşı kibar davranmanızı rica ederim!»

«Kibar davranıyorum, beyefendi. Aslında size soran olmadı. Biletiniz, lütfen.»

«Göstermiyorum!»

«Görürüz bakalım.. Eğer göstermemekte diretiyorsanız...»

«Yeter bu kadarı! Bunun cezasını çekeceksin, dostum!¹ Bir kere.. (Ucu altın zincirli bir kalem çıkardı.) Numaranızı alayım.»

Biraz yükselerek, kontrolörün şapkasındaki numaraya baktı. Gözlüklerini düzeltti ve kalemini yalayarak:

«Üç bin dokuz yüz seksen yedi,» diye tekrarladı. «Mükemmel! Pekâlâ 3987! Biraz bekleyeceksin ama, göreceksin. İşte biletim... Arkası da gelecek... Hem de nasıl!»

Kontrolör sakın sakın gülümsedi ve 'klik-klak' diye ses çıkaran aletle bileti deldi. Göğsü nişanlı adam:

(1) Bir Fransız başka bir Fransıza 'dostum' derse, bu onların birbirine iyice düşman olduğunun belirtisidir. (Binbaşı'nın notu.)

«Son gülen iyi güler,» dedi.

«O zamana kadar da biletlerinizi rica edeyim!»

Yolcular homurdana homurdana, ister istemez denileni yaptılar. Kontrolör gidince, köpekli hanım tülünün arasından fısıldadı:

«Tıss! Ne tutum! Savaştan önce böyle miydi? Üstelik şimdi, hepsi böyle oldular!»

«Daha da beter oldular, bayan!»

«Belli işte, görünüyor!»

Birkaç dakika sonra biraz hava almak için koridora çıktığımda, kontrolörün yanındaki arkadaşıyla konuştuğu kulağıma çalındı:

«Bugün bunlara ne oluyor, bilmiyorum. Yanlarına uğramak, belâ aramak!»

Kontrolörler yolculara güvenmiyor, yolcular kontrolörlere! Acaba bu güvensizlik treninde, en güvensiz olan hangisi?

Gideceğimiz yere vardığımız zaman, bunu hâlâ merak etmekteydim. Tabii, anlatmaya bile gerek yok ama, Bay Taupin, otele indiğimizde de güvensizlik gösterdi. Özellikle, yataklara hiç güveni yoktu. Şilteleri yumrukladı, çarşafı elledi, dolapları gözden geçirdi. Bu güvensizliğin yalnızca ona özgü olmadığı belli. Milyonlarca Fransız, otelcilere, faturalara, istiridyelere, kendilerini parmağında oynatan kadınlara, ileri iten askerlere, geri tutan politikacılara, Fransa'yı ilk gelene satmaya hazır olan savaşa karşı kişilere, çocukların zihnini fasafisoyla dolduran okul öğretmenlerine, düşmanlarına, dostlarına ve ta içlerinde de kendilerine karşı güvensizlik duya duya yaşar dururlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYRIŞMALAR ŞEHİRİ

COĞRAFYA kitaplarında ve ansiklopedilerde, bazen şöyle ifadelere rastlarız: «İngiltere'nin nüfusu kırk dokuz milyondur.» Ya da «Amerika Birleşik Devletleri'nde yüz altmış milyon kişi yaşar.»

Fransa içinse başka türlü bir ifade kullanmak gerekir: «Fransa kırk üç milyon Fransız'a ayrılmıştır.»

Fransa öyle bir ülkedir ki, orada on Fransız'ı on Fransız'a eklediğiniz zaman bir toplama yapmış olmazsınız.. Yirmi bölme yapmış olursunuz.

Tarihinde kralları giyotinlemiş olan, bugün ise birbirinden sonsuza kadar ayrılmış bulunan bu insanların, dara düşmüş Fransa'nın bütün dertlerini çözümlmek için neden Buckingham Sarayını ve millî birliğin hayalini gördüklerini düşünmek, bir İngiliz binbaşısından çok Freud'a yakışan iştir. Aslında, istenen bu etkiyi ancak bir savaş ortaya çıkarabilir. O zaman da kurulan birliğe 'Kutsal Birlik' adı verilmektedir. Fransızlar, bir çırpıda yüz elli tane ordu

birliği kuruverirler. Eh, buna da kusur bulacak değiliz ya! Artık birbirleriyle dövüşemeyeceklerine göre, ortak bir düşmana karşı dövüşmeye başlarlar ve biz İngilizlere de gelenegimize uygun olarak biraz daha uzun süre **bekleyip** biraz daha çok şey **görme** imkânını sağlarlar.

Barış yapılır yapılmaz, Fransa hemen eski anlaşmazlığın içine yuvarlanır. Saçakların altında eşitlik ve kardeşlik üzerine nutuklar atıladursun, o kendini hemen en sevdiği spora kapıp koyuverir. Evet, bisikletten sonra gelen, en sevilen spor: Sınıf mücadelesi. Şimdi bu konuda uzman olanlarla yarışmaya girişmek istemem. Bu yüzden, bu sporun çağlar boyunca nasıl geliştiğinin hikâyesini, kurallarını ve eğilimlerini açıklamayı onlara bırakıyorum. Fakat dikkatimi çeken bir nokta var: Amerikalı bir yaya, yanbaşından bir milyonerin Cadillac arabası içinde geçtiğini gördüğü zaman, içinden kendisinin de böyle Cadillac arabayla gezeceği günü hayal eder. Bir Fransız ise, o milyoneri bir gün nasıl arabasından indirip herkes gibi yürümeye zorlayacağını hayal eder.¹

Fransızların sınıflarını ayrı ayrı saymak işine girişmek bile istemem. Ama isterseniz, bir ölçü verebi-

(1) 'Herkes gibi' deyimini, Fransa'da en çok kullanılan deyimlerden biridir. Bunu sürekli olarak işiten bir kimse, Fransa'da herkesin öteki insanlar gibi hareket ettiğini sanır, değil mi? Aslında dünyanın hiç bir yerinde insanlar herkesin yaptığının tersini yapmaya bu kadar istekli değildirler. Eşitliğe bu kadar meraklı olan insanların durmadan iltimas aradıkları, kuyruklarda öne geçmeye çalıştıkları, parasız bilet bulmaya savaştıkları görülmüş şey midir?

lirim: Sabahleyin Port-de-Bouc'da uyanıp nüdist olmaya karar veren bir Fransıza karşılık, kesinlikle Maloles - Banyolarında uyanıp nüdizme karşı olmaya karar veren bir başka Fransız bulunacaktır.

Şimdi siz sanırsınız ki, karşıtlık burada duracak. Ne ilgisi var! Nüdist olan hemen bir dernek kuracaktır. Bu dernek kendine bir fahrî başkan (kendisini) seçecektir. Yanına da bir başkan yardımcısı seçilecektir. Sonra başkan yardımcısı, sözü geçen başkanla kavga edip ayrılacak ve bir 'Yeni Nüdist'ler derneği kuracaktır. Bu yeni dernek birincisinden biraz daha solcu olacaktır. Öte yandan, nüdizme karşı olmaya karar veren adam da, kurduğu Onur Komitesi'nin başkanlık sandalyesinde yerini alarak.. vb.. vb...

Aynı gidiş, politikadan kayak sporuna kadar bütün etkinliklerde görülmektedir. Kısa kayaklar moda oldu, değil mi? Hemen Fransa'da kayak yapanlar, kısıllara karşı ve uzunlara karşı olmak üzere iki gruba bölünür. Her Fransız'ın gönlünde, en ılımlı bir taraftarın yaklaşması halinde hemen uyanmaya hazır bir küçük karşı çıkış uyumaktadır. İşte Fransız politik çevrelerinin çözülmez bilmececi bununla biraz açıklığa kavuşabilmektedir. Normal yapıda bir İngiliz, yani, 'Muhafazakâr Parti' ile 'İşçi Partisi' arasındaki farkı ancak anlayabilen vatandaş, 'Sol Cumhuriyetçiler'i, 'Sol'un Cumhuriyeti'ni tutanlardan ayıran ince nüansı; ya da 'Sosyal Eylem ve Cumhu-

Bu arada Binbaşı'nın, İngiltere'deki yayalardan söz etmekten dikkatle kaçındığı da göze çarpmaktadır. Her halde, 'İngiliz yayaları sokak ortasında şunun ya da bunun hayalini kurmaya kalkışmayacak kadar iyi eğitim görmüşlerdir,' demeye getiriyor olmalı.

riyet Birliği' delegesini 'Cumhuriyetçi ve Sosyal Eylem' delegesinden ayrı kılan farkı nereden bilebilir? Ben bilemem, sözgelisi!

Fransızların birbirinden değişik yüz binlerce bölümünü incelememe imkân olmadığına göre (Fransızların pösteği saymaktan nefret ettiğini hepimiz biliriz aslında), ben onları iki ana gruba ayıran büyük bir farkı inceleyeyim diye düşündüm. Birinci grup, size daima kendilerinin gadra uğradıklarından ve kazık yediklerinden yakınan memurlar, ikincisiyse, bütün meselenin memurların başı altından çıktığını ileri süren, memur olmayanlar grubudur.

Sonuç olarak, pazardan başka her gün (pazar, silâh bırakışması günüdür ve o gün her Fransız bu işten gerçekten çok bıktığını açığa vurur), kırk iki milyon vatandaş, kırk üçüncü milyona karşı birleşip savaşırlar.

İlk bakışta bu sayı azlığı, memurların zararına gibi görünür. Fakat, Fransa'da olaylara hiç bir zaman ilk bakıştaki görünüşe göre anlam vermemelidir. Her dakika yeni bilinmeyen oluşlar gün ışığına çıkabilir. Sonunda, bu insanların neden böyle anlaşmaz olduklarını anlamakta gecikmezsiniz.

Polis karakoluna, bir tutum bankasına ya da belediye binasına iş izlemek için girmeye cesaret eden bir vatandaş bana Yüz Yıl Savaşlarına gitmeye hazırlanan bir okçuyu hatırlatır. Canı sıkkın, dilinde küstah karşılıklar hazır, işinin bir türlü olmayacağını peşin peşin bilmektedir. Asma kattaki 223 numaralı odadan, B gişesine; oradan üçüncü kata; oradan polis karakoluna, oradan vilâyete gönderilecek ve vilâyete vardığında yeni bir kanun çıktığını, kendisine

gerekli olan belgenin artık kaldırıldığını, onun yerine başka türden bir belge gerektiğini, bunun da eskisinin tıpkısı olup yalnızca yeni ve değişik işlemlerle alılabileceğini öğrenecektir.

Yönetim mekanizmasının, sanki onu baştan yenik duruma düşürmek istermişcesine ‘müracaatçı’ diye ad taktığı bu saldırgan kişinin karşısında, devlet memuru bulunmaktadır. Üzerinde çok defa solgun bir iş önlüğü, onun altında da sırf eskitmek için giydiği bir takım elbise vardır.

Onun kayıtsızlık duvarına (Senin gibi başka nicelerini gördüm. Kendini bir tek sanma. Kanunları ben yapmıyorum ya!), kavgacı ve süslü saldırganlardan, durmadan yeni oklar çarpar ve etkisiz yere düşer. (Bunu sana hatırlatacaklar, dostum! Benim kolum uzundur). Kolu uzun bey, cebinden bir not defteri çıkarır. İçinden, üzerinde kırmızı bir işaret olan bir kartvizit alır. Kimsenin kartvizite bakmaya vakti yoktur ama, istenen etki elde edilmiştir bir kere. Beyin uzun kolu memurun küçücük başının üzerinden uzanır, duvarları deler, gökleri yırtar, Sen nehrinin karşı kıyısına geçer, Bakan’ın odasına ulaşır, o da suçlunun hemen hesabını görür.

Memur, bankın arkasındaki yerine yerleştiği zaman kendine hâkim ve sakinidir. Saldırganların üzerindedir o! Kahvede oturanların sokakta yürüyenler üzerinde duydukları egemenliği duymaktadır. Daha da rahat etmek için kendine bir kutu yapmış, (hanım memurlarda bu bir sepet de olabilir), bunun içine kendine ait eşyaları koymuştur. Makas, örgü, çörek, şeker ve bazen de, her yanda aranan mühür burada bulunur.

Belki ben mektuplarımı çoğunlukla uzak ülkelere postaladığım için olacak, Fransa'da zarfların üstüne yuvarlak bir para tutarında posta pulu yapıştırıldığını hiç görmedim. Postanedeki genç memur ba-

yan, bana 93, 112 ya da 187 frank ödemem gerektiğini söyledikten sonra çekmecesini araştırmaya başlar. Belki ilk 50 franklık pulu, sonra da diyelim ki 30 franklık pulu kolayca bulabilir. Fakat bundan sonra gerekli sayıyı doldurmak için kalkıp, yanında çalışan arkadaşının önündeki defterin sayfalarını da araştırması gerekecektir. Bazen pul o ünlü kutuda bulunur. Dikkat ettim, postanelerde çalışan hanımların eski puro kutularına belirgin bir merakları var. Hey Tanrım! Bir Havana purosunu kutusunun, ömrünün sonunda bir postane memuru yardımcısının masasında iş kutusu haline gelmesi için ne kadar uzun yolları aştığını bir düşünsenize.

Bazen iki yanın savaşçıları, birbirinden bir cam bölmeye ayrılırlar. Bu camda, belirli bir yükseklikte, bir düzine kadar delik bulunmaktadır. Ben eskiden, bu deliklerin, söz roketlerinin geçmesini kolaylaştırmak için açıldığını sanırdım. Hiç bile değil! Bunlar öyle bir yüksekliğe konmuştur ki, memurla saldırganın ağızları asla o düzeye gelemmez. O zaman düşmanlar, birbirlerine biraz daha yüksek sesle haykırmaya mecbur olurlar. Bazen, memurun başının düzeyinde bir deliğin açıldığı da olur. Böyle durumlarda saldırgan, eğilip bükülüp o düzeye kadar alçalacak demektir ki, bu da onu hemen yenik duruma düşüren bir poz olmaktadır.

Fransız vatandaşı, bu yarık, delik ya da aralıkların arkasından, var olduğunu, söylediği yerde oturduğunu, çocuklarının da ölmediklerine göre hayatta olduklarını ispat etmek ve kabul ettirmek için ömrünün büyük bir bölümünü harcamaktadır.

Siz sanırsınız ki, bir Fransız, eğer ölmemişse, ya-

şıyordu. Ne ilgisi var! Yönetimin gözünde belki de yaşamıyordu. Önce bir doğum kâğıdı alması gerekir. Sonra bir yaşama sertifikası alacaktır. Bazen ikisine birden ihtiyaç duyulduğu da olur. (Evet, son zamanlarda yaşama sertifikası kaldırılıp, yerine 'ölmemişlik sertifikası' kondu. Fransızlar şüphesiz kelimelerle oynamayı çok seviyorlar. Hatta oynanması doğru olmayan kelimelerle bile.)

Hayatta olduğunu böylece siyah beyaz ispatladıktan sonra, (burada cenaze renklerinden söz etmek doğru mu bilmem), Fransız'a daha birçok şeyleri de ispat etmek düşecektir. İtalya'ya gitmek için pasaport çıkarmaya çalıştığını düşünelim. Belki garip görünebilir ama, Fransız'ın İtalya yolculuğu, kapıcısının odası önünden başlayacaktır. Kendisine ikametgâh belgesini geciktirmeden verecek kişi (ya da o gün öfkeliyse geciktirerek verecek kişi), kapıcısından başkası değildir. Ergin bir Fransız vatandaşı, nerede oturduğunu kendisi söylerse bu yeterli olmuyor. Kesinlikle, kapıcısının imzası ve damgası gereklidir. Bundan sonra bir süre ofuldaya pufuldaya eski anılarını yaşamak için epeyce zamanı olacaktır. Çünkü o sırada askerlik görevi karnesini arıyordur. Bu karneler genellikle, on yıl önce bırakıldığı yerde bulunamaz.

Bir gün, yolda Bay Taupin'e rastladım. Karakola gidiyordu. Kimlik belgesi alacaktı. Saf biri sanır ki, Bay Taupin bu mahallede tanınan ve saygı gören bir vatandaş olduğuna ve otuz beş yıldan beri de orada oturduğuna göre, kendisinin Bay Taupin olduğunu ispatlamak için tanığa ihtiyacı olmayacak. Ne demek! Bay Taupin kim olduğunu ortaya koymak üzere iki tanık getirmek zorundadır. Peki bu tanıklar

kendisini uzun zamandan beri tanıyan kişiler mi olacaktır? Ne ilgisi var! Onu tanıdıklarını söyleyecek olan bu tanıklar, aslında onu hiç tanımamaktadırlar. Yalnızca komiseri tanımaktadırlar. Ya o mahallenin kahvesini çalıştıran biri ya da zerbavacı, kasabı falandırlar. Günlük tanıklık işleriyle de, biraz yan gelir sağlamaktadırlar.¹

İşte, bir gülücüğün bir jandarma yüreğini bile eritebildiği, her kanunda kuşkusuz atlatılabilecek bir gediğin bulunduğu ve yönetmeliklerin gereğince uygulanmasının bir ceza sayıldığı bu güzelim ülkenin, içtenlikle anlatılmış bir yönü de budur.

En önemli şey formalitedir. Bunu daha Calais'de, Fransa'ya ilk adımımı attığım anda fark ettim. Yanıbaşında, yürürlükteki gümrük yasalarına iki kere aldırış etmeyen yolcuya, gümrük memuru gocunurcasına bir sesle:

«Eğer bu bir kere daha olursa, yönetmeliği uygulamak zorunda kalacağım,» demektedir.

(1) Binbaşı'yla, Fransız yardımcısı arasında epeydir bir tartışma patlayacak gibiydi. En sonunda bu noktada patladı. Fransız, İngiltere'de memuriyet hizmetlerinin yavaşlığının dillere destan olduğunu, artık atasözü haline geldiğini söyledi. Memurların ilgisizliğinin, orada da hiç değilse Fransız meslektaşlarınıninkine eşit olduğunu ileri sürdü. Binbaşı:

«Yavaş yürüyor. Evet, buna hak veriyorum, ama ilgisizlik içinde değil,» dedi. «Biraz soğukkanlıca desek daha doğru olacak...»

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EL SIKIŞMA ÜLKESİ

GEREK Fransızlar ve gerekse öteki birçok milletler İngiltere'nin «el sıkışma ülkesi» olduğuna inanırlar.

Yüz kere anlattığım halde hâlâ beni cereyanda oturtmakta inat eden Bay Taupin, öte yandan İngiliz olduğum ve el sıkışma ülkesinden geldiğim için, ille de ateşli bir öfkeyle elimi sıkması gerektiğine inanmaktadır.

Her ne kadar Fransız polisiye roman yazarları, kitaplarındaki olaylar İngiltere'de geçtiği zaman, ateşli el sıkımlarını söylemekten asla geri durmazlarsa da, bana kalırsa el sıkışmanın gerçek ülkesi yine Fransa'dır.

El sıkışmak da, bir bakıma sofranın kurallarına benzer. Sofrada nasıl davranılacağını bütün dünyaya öğretenler İngilizlerdir. Ama, yemeğin tadını çıkarmasını Fransızlar bilir. İngilizler, el sıkışma için güzel bir ad bulmuş olabilirler ama, aslında el sıkışanlar yine Fransızlardır. Bizde bu ilkel ilişki, mümkün olduğu

kadar azaltılmış, durumdadır. Bir kimseyle bir kere el sıkışan insandan, İngiltere’de bir daha ömrünün sonuna kadar böyle bir şey beklenmez.

Tandığım ve hesaplarına çok güvendiğim bir istatistikçi vardır. Bu güvenim kendisinin hiç bir ‘İstatistik Derneği’ne falan bağlı olmamasından ve bulduğu sonuçları sayıların genel çevresinde verip, sayıların kendilerine asla hücum etmemesinden doğmaktadır. Her neyse, bu istatistikçinin bulgularına göre orta derecede önem taşıyan, yani Bay Taupin, Bay Charnelet falan gibi bir Fransız vatandaşı günde yarım saatını (yani altmış yıllık ömründe bütün bir yıldan çoğunu), el sıkılamakla geçirmektedir. Tabii bu sayı, yeni tanıştığı insanların, ziyaretçilerin, akraba ve dostların ellerinin sıkılmasını kapsamamaktadır. Bunlar da düşünülürse, sonuç her halde yılda üç haftayı bulacak, ve ortalama bir ömür süresinde üç yılı dolduracaktır. Ayrıca, bu vatandaşın günde üç saatını yemek masası başında, sekiz saatını da yatakta geçirdiğini düşünürsek, Fransızların altmış yıllık ömürlerinin yalnızca otuz yılında gerçek İngiliz gibi yaşadıkları sonucuna varmış oluruz ki, bu da yeterli değildir!¹

-
- (1) Burada, ‘Binbaşı’yle Fransız yardımcısı arasında çıkan fırtınalı tartışma bir an için aralarındaki işbirliğine bile son verecek duruma geldi. Fransız:

«Sizin hayatınız ölmekle bir,» dedi.

Binbaşı ise:

«İngilizler böyle yaşayarak ölmeyi tercih ederler,» diye karşılık verdi.

«O halde ne diye gelip Fransa’ya yerleştiniz?»

«O başka bir mesele. Yine de İngilizlerin sofrası başın-

Bizde bu el sıkma işi, bin yıldan beri ölçü kazanmış bulunmaktadır. Fransızlar içinse el sıkmanın değişik türleri vardır: Sıcak, dostça, kendini alçaltarak, karşısındakini alçaltarak soğuk, kaçamak, kuru olabilmektedir. Bazıları, parmak eklemlerinizi kırıp geçirmediğe gereğiyle el sıktıklarına inanmazlar. Bazısı da, elinizi bir daha size geri vermeye niyetli değilmiş gibi yakalar, bırakmaz... Sözüünü anlatırken ondan güç kazanır ve neden sonra bırakır. Kimisi, elinizi kendi iki elinin arasında sıcacık tutarken, kimisi de avucunuza ılık bir pandispanya sokuşturmuş duygusunu verir ki, bu hiç de hoş olmaz. Bazıları yalnızca üç parmağını uzatır, bazıları iki, bir bölümü de tek parmağının ucunu! Ne olursa olsun, demek ki bir şey uzatıyorlar ve siz de almaya mecbursunuz. Bazen Fransızların, trafik kalabalığının orta yerinde, sağ ellerinde taşıdıkları paketleri sol ellerine geçirip, yüz kere ezilmek pahasına da olsa, el sıkışabilmek için ne cambazlıklar yaptıklarını seyrederim. Karşılarındaki, bu telâştan pek etkilenmez gibi görünürse de, bazı durumlarda öldüğü bile olur.

da sizlerden daha az zaman harcadıklarını kabul etmek zorundasınız.»

«Tabaklarındakinin ne olduğunu da düşünürsek, yine de gereğinden çok vakit harcadıkları ortada,» diye gülümsedi, Fransız. «Hem sonra, siz günde üç yemek yiyorsunuz, biz ise yalnızca iki. İstatistikler de, sizin bizden daha çok kalori aldığınızı söylüyor.»

«Bunun sebebi enerjimizin birinci sınıf olmasıdır. Bunu herkes bilir.»

Bu defa Fransız:

«Ya çayınız?» diye sordu.

Binbaşı şaşırarak:

Geçen akşam bir tiyatro eleştiricisinin, gazetesinin beklediği yazıyı acele acele bitirliğini seyrediyordum. Odaya bir dostu girdi, bir an durakladı, sonra birden başı dönmüş gibi iki elini uzatarak onun üzerine doğru yürüdü. Başka türlü ne içeri girenin elinden gelirdi, ne de kendisinin.

Bu arada, «Lütfen ayağa kalkmayın,» diyen beş kişiyle daha el sıkıştı. Aslında öyle demelerine rağmen, onlara iyi akşamlar diyebilmek için bütün kâğıtlarını devirip kalemini de yerlere yuvarlama zahmetine girmese, çok bozulurlardı. Fransızlar bu konuda gerçekten pek alıngandırlar.

Aralarından birisi çıkıp:

«El bile sıkmadı,» diyecektir.

«Ne kadar acayip!»

Adamcağız bunun üzerine, ne türlü gaf yaptığını, nasıl küstürdüğünü anlamak için, ertesi gün, o günün bütün olaylarını yeni baştan hatırlamak zo-

«Ne olmuş çayımıza,» dedi.

«Ya!.. Peki, bir İngilizin sabah çayını saat yedide içip kahvaltıda bir fincan daha aldığını, saat on birde bir tane de bürosunda ısmarladığını, öğle yemeğini de çayla yediğini, çay saatında da çay içtiğini ve bir fincan da yatmadan önce yuvarladığını, böylece ömrünün ortalama olarak dört yılını bir çaydanlıkla karşı karşıya geçirdiğini, o çaydanlığın da alt tarafı, Çin porseleninden yapılmış budalaca bir kaptan başka bir şey olmadığını hiç hesaplamadınız mı?»

Yüzü kıpkırmızı olan Binbaşı, hemen odadan çıkıp öfkesini yalnızken yatıştırmayı uygun gördü. Bir saat sonra geldiğinde, yatışmıştı. Çünkü, Rue de Rivoli'de bir İngiliz çayhanesinde en sevdiği içkiden bir fincan yuvarlamış bulunuyordu.

runda kalacaktır. «El sıkışı her zamanki gibi değildi,» sözünün de ciddi etkileri vardır. Fakat en büyük kabalık, uzatılan eli almayıp onu havada asılı bırakmaktır. Bir Fransız, «Filancanın elini sıkmadım,» dediği zaman, bizim, «Filancaya selâm vermedim,» derken söylemek istediğimiz şeyi dile getirmektedir.

FRANSA'DA bir süre yaşayan yabancı, uzanabildiği her eli yakalama alışkanlığını çarçabuk edinir. Şimdi ara sıra İngiltere'ye gittiğimde, kolum sürekli olarak önümde, havada asılı gibi kalmaktadır. Vatandaşlarım, onu ne yapmaları gerektiğini bir türlü bilemiyorlar, pek yazık!.. Elinizi uzatmak güç bir şey değil, ama kimse onu tutmak istemediği zaman geri çekmek pek dokunaklı. Geçenlerde, Grosvenor Meydanı'nda iyi yürekli biri elimi kabul etti ama, bu ya bir rastlantıydı ya da adam yabancı olacaktı.

Elbette, İngiltere'yi kıtadan ayıran deniz parçasının da adının La Manche, yani, 'denizin kolu' olması boşuna değildir. Yirmi bir millik denizin ucunda uzatılan el öpülecek değil ya! Kıpırdayan kol artık hareketsiz durmalı.

İngilizler sert erkek gibi görünmeye yeni başladıkları en yumuşak yaşlarından beri, dirsekleri yanlarına bitişik olarak yaşamayı öğrenirler. Bu, yürürken de, ata binerken de, sofrada otururken de böyledir. Bir İngiliz'in yemek yemesini hiç seyrettiniz mi? Kollarının kımıldadığını fark edemezsiniz bile. Sanki hiç yemek yemiyordur da (Pek de yiyor denilemez ya!), lokmaları tabağından ağzına entelejans servisi tarafından gizlice taşınyordur. Jestlerin bir şeması olsaydı, ön kolun Bournemouth'da hareketsiz olduğunu, Calais'de kımıldamaya başladığını, Paris'te iyice hareketlendiğini, ve Roma'da yıldırım gibi dönen bir pervaneye benzediğini gösterirdi.

Fransızların, İngiliz komşularına garip gelen hareketleri yalnızca, birbirlerine «Günaydın,» demeleri değildir kuşkusuz. Asıl arkadan gelen, daha şaşırtıcıdır.

Bir İngiliz başka bir İngilizeye rastladığı zaman ona:

«Nasılsınız?» diye sorar.

Öteki de ona:

«Nasılsınız?» diye karşılık verir.

Oysa, bir Fransız başka bir Fransızla rastladığı ve «Nasılsınız?» diye sorduğu zaman, öteki hemen ona sağlık haberlerini vermeye girişir.

Bence, İngiliz usulü pek çılgın bir usul. Fransızlarınki daha mantıklı. Birinci durumda, hiç kimse karşısındakini dinlemiyor. Ama ikincisinde, bazı özel durumlar dışında, Fransız da verilen karşılığı dinlemiyordur. Ya, kendisinin sağlığı iyi olduğundan karşısındakine aldırılmıyordur ya da nezle olmuştur ve gözü kendi nezlesinden başka hiç bir şeyi görmüyordur. Söz gelişi:

«Siyatiğim hâlâ berbat!»

«Ah! Siyatik ha? Benim bütün sol bacağıma mahvoluyor. 1951'de bir uzmana gitmiştim.. Evet, bu kaçıncısı acaba! Ne dedi biliyor musun?...»

Siyatik sözüne ilk başlayan adamın acısı daha da artmıştır. Çünkü, kendi 1954 siyatiğini anlatamıyor, üstelik karşısındakinin 1951 serüvenini dinlemek zorunda kalıyordur. İyi bir fıkra anlatıldığında da, bir trafik kazasından söz edildiğinde de, iş hayatında da durum aynıdır. Fransızlar, yalnızca kendi başlarına gelenle ilgilenirler, bu da öteki kimseleri hiç bir zaman ilgilendirmez. Tabii, bu konuşma bencilliği yalnızca onlara özgü değildir. Başkalarında da aynı durum görülebilir. Ama, yine de biraz farklıdır. İngi-

lizler de çevresindekilere karşı Fransızlardan daha ilgili değildirler. Fakat hiç bir zaman karşılarındakinin midesi, pankreası, karaciğeri üzerine özel sorular sormadıkları için, karşılığını da dinlemek zorunda kalmazlar. (Not: Karaciğer, Fransızların bir numaralı düşmanıdır.)

Fransızlar böylece birbirlerinin sağlığını, akrabalarını, çocuklarını sorduktan (Fotoğraflar? - Ne tatlı çıkmış değil mi? - Ben de size benimkini gösterim!) sonra, «Şimdi ne yapıyorsun?» konusuna geçerler.

İngilizler, böylesine kişisel bir soruyu, öleceklerini bilseler sormazlar. Fransızlar ise kesinlikle öğrenmek isteyeceklerdir. Bir dakika içinde, boşandığını, adresinizin değişmediğini, özellikle de hâlâ aynı yerde çalışıp çalışmadığınızı söylemek zorundasınız demektir. Sanki soruyu sorana, sizi bu kadar uzun zaman o işte tutmaları garip gibi geliyor, değil mi?

Kendi kötü şansınızı yerip başkalarının güzel şansına imrendiğinizi belirterek bu sorulara karşılık verdikten sonra, birdenbire sağlık konusuna yeniden dönmek âdettir. «Hiç değilse sağlığınız yerinde ya! En önemlisi bu!»

Konuşma biraz daha sürer ve en sonunda geleneksel biçimde son bulur: «Eh, ben artık uçmalıyım. **Allez, au revoir!**»¹

Bu geleneksel 'allez' kelimesini buranın yerlilerinden birkaçına sordum. Hiç biri açıklayamadı. Anlaşılan, bir Fransızın başka bir Fransızdan ayrılma-

(1) Gidiyoruz, Allaha ısmarladık.

sı sırasında kullandığı görünmez, tuhaf bir davranış biçimiyle ilgili olacak. Gerçekten pek garip!

Tanrım! Çaydanlığımın ısılgı ötmeye başladı. Buna, Fransızlara en hayran bir İngiliz bile dayanamaz. Gidip bakmalıyım. Sözümü burada kesmeye zorunluyum.

BEŞİNCİ BÖLÜM

NEZAKET Mİ, CESARET Mİ?

OKULA giden her Fransız çocuğu, Fontenoy savaşında Fransız birliklerine komuta eden Bay d'Anterroches'un¹ İngiliz hatlarına tek başına yürüdüğünü, ve şapkasını çıkararak:

«İngilizler, ilk ateşe siz başlayın!» dediğini bilir.

Beri yanda, her İngiliz çocuğu da, Fontenoy savaşında İngiliz kuvvetlerine komuta eden Lord Hay'ın tek başına Fransızlara doğru yürüdüğünü, ve şapkasını çıkarıp, onlara:

(1) Binbaşı, aslında 'd'Auteroche' diye yazmıştı. Fakat, Fontenoy meydan savaşında Fransız birliklerinden birinin komutanlığını yapan Kont d'Anterroches'un soyundan gelen Vikont d'Anterroches, kendisine bu ünlü cümlelerin kahraman büyük dedesince söylenmiş olduğuna hiç şüphe bulunmadığını ifade etti. Ayrıca, «On sekizinci yüzyılda, bütün dünyada önemli kimseler arasında kullanılan dil Fransızca olduğuna, İngilizlerin bu sözleri anlamayacağı düşünülemez,» biçiminde konuştu.

«Fransızlar, ilk ateşe siz başlayın!» dediğini bilmektedir.

Uzmanlara gelince, onlar tabîî doğuştan birbirinden farklı yaratıldıkları için, her biri başka şey söyler. İşleri bu zaten!

Bazılarına göre bu cümle, değişik noktalama işaretleriyle Fransız bir komutan tarafından yine Fransız askerlerine söylenmişti. İngiliz askerlerinin tipik bir İngiliz sisinin içinden ortaya çıktıklarını gören bu komutan, askerlerine parmağıyla düşmanı gösterek:

«İngilizler! İlk ateşe siz başlayın!» diye bağırmıştır.

Bazıları ise, bu sözü o sırada Fransız stratejistleri arasında pek klasik olan bir savaş planının dile getirilişi sayarlar. Sözde, düşmanın ilk fişekleri yakmasını bekleyip sonra saldıranın daha iyi olduğuna inanılıyormuş.

Ama çoğunluk hâlâ, çok Fransız ve çok şövalyece olan ilk anlamı benimsemektedir.

Her şeye rağmen, Fransız görgü tanığı Marki de Valfons'un sözlerini buraya almak isterim:

Birinci nokta üzerinde Binbaşı, Vikont Anterroches'a hemen hak verdi. Aslında bu iddia, «**Marshal Saxe'in Anıları**» adlı kitapta da desteklenmekteydi. Binbaşı'nın ilk ifadesiyle, yalnızca Voltaire'in «**On dördüncü Louis Dönemi Tarihi**» ne ve Marki de Valfons ile Şövalye de Roburent'in görgü tanıklığına dayanmaktaydı. Bu yazarların üçü de, Kont d'Auteroche'un adından söz etmekteydiler.

Ayrıca Binbaşı, kendi saygıdeğer vatandaşlarının Fransızca'yı 1745'te de şimdikinden daha iyi anlamadıklarına inandığını belirtti.

İngiliz subaylar, askerlerini Fransız hatlarının seksen metre kadar yakınına getirip durdurdular ve şapkaları ellerinde, dönüp Fransız subaylarını selâmladılar. Fransız subayları da hemen şapkalarını çıkardılar. (O çağlarda, hayret edilecek kadar nezaketle yaşayıp ölüyorlarmış, değil mi?)

Sonra Lord Hay, bastonu elinde, Fransızlara doğru yürüyüp onlara otuz metre yaklaşınca yeniden şapkasını çıkardı ve Kont d'Auteroche'a seslendi:¹

«Bayım, lütfen ateş emrini veriniz.»

Buna, Bay d'Autheroche şöyle karşılık verdi:

«Hayır efendim. Biz asla başlamayız.»

Yine de biri başlamış olmalı. Yoksa Fontenoy meydan savaşı yapılamaz, uzmanlara da pek yazık olurdu. Acaba değerli okurlar, emekli bir İngiliz binbaşısının da bu konudaki fikrini ifade etmesine izin verirler mi? Benim kanımca - Fransızları üzme is-

(1) Binbaşı, Vikont d'Anterroches'un haklı isteğine saygı göstererek bu sefer de d'Anterroches diye yazmıştı. Fakat bu defa Kont d'Auteroche'un bir ahvadı kendi dedesinin de Fontenoy'da bulunduğuna şüphe olmadığını, ünlü sözü kimin söylediğine dair bir tercih yapılamayacağını, üstelik Marki de Valfons'un da Kont d'Auteroche'dan söz ettiğini hatırlattı. Sözlerini de, «Bu meşhur cümlelerin telif hakkı üzerinde bazı şüpheler olduğu kesin,» diyerek bitirdi. Binbaşı bunun üzerine, burnunu bir daha böyle açmaza sıkıştırmamaya kesinlikle karar verdi ve sonunda Othon Guerlac adlı bir Fransız uzmanının «**Deyimler Sözlüğü**»ndeki şu ifadesini kabul etmek zorunda kaldı:

«Fontenoy üzerine çok çeşitli şeyler ileri sürülmesi, sonuç olarak bizi, ilk ateş çağrısında bulunanların İngilizler olduğu noktasına getirmektedir.»

temem ama - orada bulunan herhangi biri de, Lord Hay'in askerlerine:

«İngilizler, ilk ateşe siz başlayın,» diye seslenmiş olabilir.

Fakat bunu İngiliz askerlerinden kimsenin anlamış olabileceğini sanmıyorum. Herkes bilir ki, bütün dünya İngilizce konuştuğu için, İngilizler başka hiç bir dili anlamaya zorunlu değildirler. Eğer anlıyorlarsa bile bunu asla belli edip kendilerini düşürmelerini gerekir.

Yine de, gerçeğin yan tutmadan gözden geçirilmesinde, okul çocukları yılları ve olayları kolay ezberleyebilsin diye tarihçilerce icat edilen ünlü tarihî sözler gibi, bu sözün de uydurulmuş olduğu fikri doğmaktadır. Zihinlerde en çok kalan sözlerin de bütününü uydurulanlar olduğu şüphesizdir. Hele cephaneyi ilgilendiren bir konu ise!..

Bu olayda söz yine Fransız tarihçilerinden, öteki zengin sözlerin de yaratıcısı olan, bu işlerde uzmanlaşmış bu zengin hayal merkezlerinden çıkmışa benzer. Sözelgesi: «**Onurumuzdan başka her şeyimizi kaybettik,**» ya da «**Bayan, eğer imkânı varsa yapılmış bilin. İmkânsızsa, o zaman da yapılacak demektir,**» sözleri gibi.

Bizde, Birmingham ve Leeds tarih fabrikaları, soylu bir sadeliğe yönelmiştir:

«İngiltere herkesten görevini yapmasını beklemektedir.» (Trafalgar'da, Nelson)

Ya da kibirli ve alaycı sözler: «Napolyon'un küllerinin ne olduğu bana vız gelir.» (Wellington).

Yine, «Fransa'nın bana öğrettiği en büyük şey, İngiltere'nin kıymetini daha iyi takdir etmektir.»¹ (Johnson); gibi.

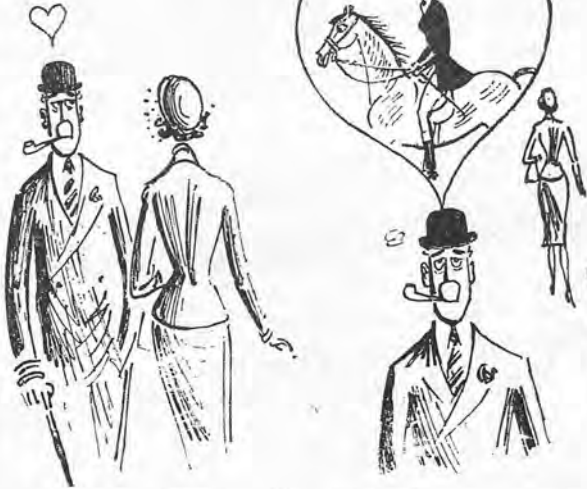
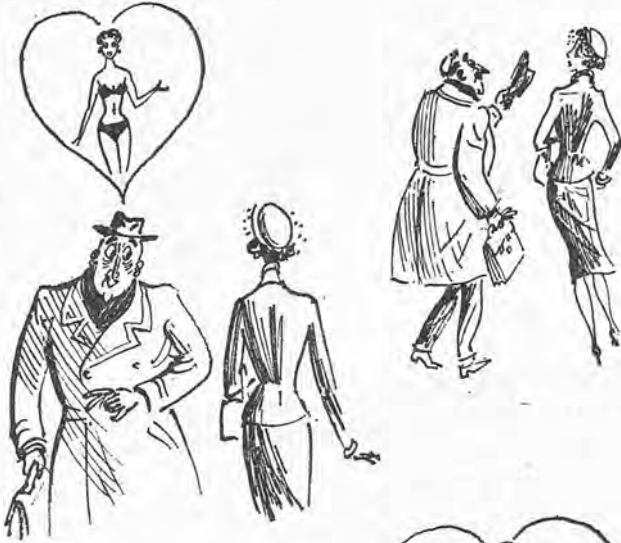
Bu üreticiler, kimseye bir zarar vermeden birbirleriyle yarışmaya devam ededursun! Aslında ürünleri iç piyasaya yöneltilmiştir. Fontenoy'nın, Fransızların beğendiği hikâyesini hiç bir İngilizce okul kitabında görmediğim gibi, Fransız tarihinde de Wellington'un sözüne tabî hiç rastlamadım.

Söze Fontenoy destanıyle başlayışımın sebebi, Fransızların şövalye ruhunu diyemesek bile, sahip olmak istedikleri şövalye ruhunu diyelim, çok iyi yansıttığı içindir. Herkes bilir ki savaşlarda böyle süslü sözler etmeye vakit yoktur. Savaşçıların sözlerini, toplar, tüfekler konuşur. Kelimeler sonradan, tarihçiler tarafından bulunup yerlerine yerleştirilirler.

Bu sözlerimden tarihçileri eleştirdiğim anlamı çıkarılsın istemem. Alt tarafı, herkes kendi mesleğinde çalışır. Onlar da kendi işlerini kusursuz biçimde başarıyorlar. Dostum ve yardımcım Bay Danino, geçen savaşta benim birliğimde bağlantı subayı olarak görevliydi. Flanders'den çekilmemiz sırasında, savaşın en civcivli bir anında bana ateş hattında bulunmaktan ne kadar tedirgin olduğunu söyledi. Önce, evinde yatmayı özlediğini sandım ve pek canım sıkıldı. Fakat mesele bu değildi. Aslında bir yazar olarak bu bü-

(1) Bu sözün geçmesi üzerine, Binbaşı'yle Fransız yardımcısı arasında yeniden ateşli bir çatışma başladı. Fransız, küstahça:

«Yabancı ülkelerde yolculuk yaparken en büyük zevkim, yeniden Fransa'ya döneceğimi düşünmektir,» deyip sözü kesti.

yük çatışmayı kâğıda dökme fırsatı bulamadığı için tedirgin oluyordu.

Bu durum çelişkili görünse bile doğrudur. Tarihçi, savaşçının dertlerinden (N.C.O. korkusundan hatta düşman korkusundan) uzakta, çatışmayı enine boyuna, geniş bir açıdan seyredebilecek ve önemsiz kişilerin durmadan ölmesini önemsemeyerek hikâyesine gerekli rengi ve esnekliği kazandıracak durumda olmalıdır.

Görevlerini gereğiyle yapabilmek için konularına uzaktan bakmak zorunda olanları konuşurken, ben de kendi konumdan uzaklaştım sanırım. Şimdi yenden Fontenoy'a dönersek, kısaca bu, «İngilizler, ilk ateşe siz başlayın,» sözünün, Fransızlara özgü, ünlü, «Siz önden buyurun»un tarihsel yansıma biçimi olduğuna inandığımı söylemek isterim.

Bir bakıma, düşünürseniz, sofrada dirseklerini gövdelerine yakın tutmayan, konuşurken el kol sallayan, yemek yerken konuşan, hatta yedikleri yemek üzerine konuşan; hanımların masadan kalkmasını beklemek bir yana, daha çorbaya başlanırken en uygunsuz hikâyeleri anlatan; karınızla flört etmezse ayıp olacağına inanan; 8.30'da çağrıldıkları yere 8.30'da gelmenin kabalık olduğunu düşünen; herkesin içinde öpüşen, erkek erkeğe de öpüşen; Paris sokaklarında düğmelerini iliklemeleri bitmek bilmeyen; kırıra gidince ağaçlarla sohbete dalan; masasına gelen hanımın iskemlesini tutmayı akıl etmeyen; dört kişiyi öldürmüş birine daha polis ispatlamadığı halde «katil» diyebilen; tanışmadığı insanlarla, özellikle trenlerde, mecbur olmadan konuşan; çay yapmasını bilmeyen; kriketten anlamayan, kuyrukta öne geç-

meşe çalışan; tek yönlü yolda arabasını tersine sürmekten hoşlanan; yağmur yağmıyor diye şemsiyesiz sokağa çıkan; gazetelerinde bir genç Lord'umuz hakkında «erkek ahbaplardan hoşlanır,» demek varken, «homoseksüeldir,» diyebilen; tünellerde otomatik kapılar kapanırken içeri kaymaya çalışan; insanın karısından önce, metresinin sözünü eden; cumhur-

başkanıyla ayağı büyük diye alay eden; sofrada kürdan kullanan; hem bunu belki kimse görmeyebilecekken, öbür elinin beş parmağını ağzının önünde yelpaze gibi açıp büsbütün dikkati çeken; yanlış numara çıkınca özür dilemeden telefonu kapayan; pazar gü-

nü en iyi elbiselerini giyen (Lyon ve Bordeaux'da tanıdığım birkaç Britannico - Aquitaine yetişmesi dostum dışında) ; evet, bütün bunları yapan bu insanları nasıl uygar, hatta görgülü bulabiliriz? Kelimenin İngilizce (yani doğru) anlamında onları öyle bulmamıza imkân yok tabîi.

Son bir örnek olarak, kadınlara karşı davranışlarını ele alalım. Bir İngiliz, yolda karşıdan güzel bir kadının yaklaşmakta olduğunu ona bakmadan görür ve geçtikten sonra da, onu zihninde dürüst bir kılıkta görmekte devam eder. Fakat bir Fransız, önce ba-

caklarına bakıp kadının ilk görüldüğü kadar güzel olup olmadığını araştırır. Geçtikten sonra dönüp arkasından bakarak daha iyi görmeye çalışır, neden sonra, kendisinin de o yöne gitmekte olduğunu fark eder.

Nazik midirler yani? Fransızlar ha? Şövalye ruhular daha çok! Hem de kıyasıya şövalye ruhlu!

Bir noktada haklarını yemeyelim. Dünyada, «Siz buyurun,» «Rica ederim, siz buyurun»un şampiyonları onlardır.

Günlerinin büyük bir bölümünü ek sıkmakla geçirdiklerini az önce söylediğimiz bu insanlar, yine öyle epey bir süreyi de birbirlerini evlerine çağırarak geçirirler. Yarı, karşısındakine içeri girmesi için yalvarır, öbür yarı da girmeyeceklerini söylerler. «O zaman birinci grup, kendileri de girmemeye karar verir. Charlemagne zamanından beri Fransızlar, aşağı yukarı üç buçuk yüzyılı kapılarının eşiğinde geçirmişlerdir denilebilir. Onları evlerinde bulmamız ne büyük bir rastlantıdır, değil mi?

Kapı eşiğinin, Fransızlarca bu kadar çok sevilmesini daima garipsemişimdir. Oraya vardıkları zaman, durmadan vedalaşıp oldukları yerde kalmaya devam edişleri pek hoştur. Buna, ne İngiltere’de ne de dünyanın başka bir yerinde rastlanabileceğini sanmıyorum. İki saat orada sohbet ettikten sonra, tam ayrılacakken birbirlerine pek önemli yeni şeyler söylemeleri gerektiğini fark ederler. Kadınların telefon konuşması gibi bir şeydir bu. «Allaha ısmarladık» kelimesi,, sohbetin sonsuza kadar uzatılacağını belirtir.

Bir keresinde, Mezopotamya'da uzunca bir görevden Fransa'ya dönüşümde, bir an için hayal görüyordum sandım. Dostum Bay Taupin, altı ay önce bıraktığım gibi, kapının önünde Bay Charnelet'yle vedalaşmaktaydı. Çöl tecrübelerim beni o sıralar serap görmeye pek alıştırmış olacaktı. Gözlerime inanmıyordum. Çekine çekine yaklaştım. O anda Bay Taupin iki adım geri çekildi, kollarını kaldırdı ve tehdit edici bir tavırla Bay Charnelet'yi iki yakasından yakalayıp öne arkaya sarsmaya başladı. Durum açıktı... Özellikle bir İngiliz için ortada anlaşılmayacak hiç bir şey yoktu. Kavga etmek üzereydi bunlar! Asker yüreğim duracak gibi oldu. Tam onları ayırmaya hazırlanırken, her ikisinin bir ağızdan patlayıp kahkahaları koyuverdiklerini işittim. Birdenbire beni de gördüler.

Bay Taupin:

«Aman Allahım!» diye bağırdı. «Binbaşı Thompson'umuz dönmüş. Ne sürprüz!»

O zaman gözlerimin beni aldatmadığını anladım. Bay Taupin hemen beni içeriye davet etti. Bay Charnelet de bir kere daha Allaha ısmarladık dedikten ve biraz daha düşündükten sonra, içeri girerek bizimle sohbet etmeye karar verdi.

ALTINCI BÖLÜM

KONT RENAUD DE LA CHASSELIÉRE'İN DURUMU

İNGİLİZLERİN paha biçilmez hazineleri iki tane-
nedir. Tvitleri ve sessizlikleri. Birincinin ipek gibi yu-
muşak yoğunluğu ancak ikincinin soylu yoğunluğu-
yla karşılaştırılabilir. Bir Saint James kulübünde kol-
tuklara gömülmüş uyusuk uyusuk gazetelerini gözden
geçiren bir düzine İngiliz centilmeninin sessizliğine
benzer bir sessizliğe dünyanın herhangi bir yerinde
rastladığını ileri sürebilene on şişe Skoç viskisi vaat
edebilirim.

Susmanın altın olduğunu söyleyen Fransızların,
bu durumda, artık İngiltere'nin zengin bir ülke ol-
duğunu tartışmasız kabullenmeleri gerekir. Sessizli-
ğimiz, özellikle konuşurken daha çok dikkati çekmek-
tedir. İşte ecnebler,¹ bizi anlatmakta bunun için güc-
lük çekmektedirler.

(1) 'Yabancılar' denilebilirdi ama, o zaman 'ecnebi' kelimesi-
nin İngiltere'de zavallı yabancıda yarattığı tedirginliği ve
ve aşağılık kompleksini anlatmaya imkân olmazdı. «İngi-
liz vatandaşı değilsiniz, ecnebisiniz.»

Peki, konuşurken sessiz kalmayı nasıl becerebilmektedirler, İngilizler?

«Ve... ıııı.....» kullanarak tabii.

‘Ve... ıııı...’ sözü, İngiliz gelenekleri içinde en eski ve en saygıdeğer olanlarından biridir. Bir İngiliz zaman zaman bir salonda konuşuyor olabilir. Hatta... Her şey mümkündür, değil mi ya... Geveze bir İngiliz bile rastladığınız olur. Bu durumlarda, konuşucu duraklar, kimsenin kendisine homurtular dışında bir şey söylemediğini fark eder ve kendi kendine karşılık verir.

Bir yabancı, kendi konuşmasını böyle kendiliğinden ikiye ayıran biriyle karşılaştığı zaman, sanki iki kişi konuşuyormuş havasına kapılabilir. Fakat iyi yetişmiş bir İngiliz, yani demek istiyorum ki, herhangi bir İngiliz, konuşmasını çabucak keser. Kısa bir sessizlikten sonra gırtlığının en derin kovuklarından bir, «Ve... ıııı...» nın çıktığı duyulur.

Öteki uluslar için ‘ıııı...’ sesi, sözün sürdürüleceği anlamını taşımaktadır. Ama İngilizler için değil. Sözün sonu bazen gelebilir. Fakat, genellikle gelmez. Ona ne olduğunu hiç kimse bilemez. Bilinen bir tek şey varsa, gelişinin pek seyrek bir olay olduğudur. Bu artık ağzı sıkılığı ve çekimsizliğin doruğuna varıldığının belirtisidir.

Bunu söylerken, İngilizlerin hiç konuşmadığını mı anlatmak istiyorum? Hayır. Elbette konuşurlar. Fakat Fransızlardan çok değişik biçimde konuşurlar. Fransa’da insanlar ağızlarından çıkan her kelimeyle

Yabancı hemen kendini tedirgin, ayrı ve belki de buluşıcı hastalığı olan biri gibi görecektir.

parlarlar. Susan adam, intihar ediyor demektir. İngiltere'deyse, konuşma sanatı susmasını bilmek olduğuna için, insanlar sessizlikleriyle parlarlar.

Sözgeşi, havayı ele alalım.

Fransızlar gevezelik sanatının ne kadar büyük ustası olurlarsa olsunlar, iş havaya dayandı mı bekten farksızdırlar. Bu uzmanlık dalında İngilizlerle yarışabilecek ülke yoktur. Fransızlar adına bu konuda yapılacak tek iyi şey, komşularıyla yarışa kalkışmadıklarını söylemektir. Fransa'da yağmurdan ya da güzel havadan söz etmek daha iyi bir konu bulunmadığının açığa vurulması anlamını taşımaktadır. İngiltere'de ise havadan söz etmek kutsal bir görev ve iyi eğitim görmenin şaşmaz belirtisidir. İyi bir İngiliz olabilmek için havadan konuşmayı iyi bilmek şarttır. Bugünkü hava, falan gibi. İngiliz dilinde en çok geçen kelime, 'hava' kelimesidir. Bir anahtardır, bir emirdir o! Hava, yağmurlu hava, bulutlu hava, berbat hava, fırtınalı hava, inanılmaz hava!

Belki de hava, İngilizler ondan söz etsin diye yaratılmıştır. Dünyanın hiç bir ülkesinde bu konuda bu kadar çok konuşulmaz. Belki de onun için, İngiltere'de hava bu kadar kötüdür. Orada meteorolojik değişimlerin bu kadar çok geçmesi, atmosferi bozuyor olabilir.

Şüphesiz ki, İngilizlerin Fransızların sohbetleri arasındaki fark yalnızca bu kadar değildir. Tam tersine.

Fransa'da en küçük bir olay çok büyütülür. İngiltere'de ise, biz en acıklı olayları bile küçültmeye çalışırız. Bir Fransız, çağrıldığı akşam yemeğine gününü şaşırdığı için bir saat geç kalırsa, bütün gece bu

olağanüstü serüvenini anlatır durur. İngiliz, evinin damı göçtüğü için birkaç dakika gecikmişse, «küçük bir aksaklık» yüzünden geciktiğini söyleyecektir.¹

Biz İngiltere’de, gerçeğin salonumuza çıplak olarak girmesine asla izin vermeyiz. (Belki bu da, iki yüzlülüğümüzün bir başka yüzüdür.) Fransa’da ise, ancak yalın gerçeğe dayanabilmektedirler. İngiltere’de biz, insanların özel hayatına kalabalıkta ilişmemeye dikkat ederiz. Tersine, Fransa’da, komşunun ev hayatının en ince ayrıntılarına girilir.

Bizim de pek merhametli bir millet olmadığımızı biliyorum. Tarihsel zalimliğimizin bize bazen çok kötü şeyler yaptığının farkındayım. Özellikle 16. güney enleminde.²

İngiltere’de de, skandalların başka yerlerde olduğu gibi herkesin diline düştüğünü bilmekteyim. İki kadının orada da, bir üçüncüsünü çekistirmedikçe iyi geçinemedikleri de bir gerçektir.

Fakat yine de (hâlâ barbarlık düzeyinde bulunan bazı kıta ülkeleri dışında) bir Fransız salonu kadar gaddar yer görmedim.

Buna örnek diye gösterebileceğim tek olay, Kont Renaud de la Chasselière’in durumudur.

(1) İngilizlerin gönlüne çok yakın gelen küçümsemelerden bir örnektir bu. Savaşta, bir bombardıman gecesinin sabahında Binbaşı Thompson:

«Dün gece epeyi bir piknik oldu, değil mi?» demişti.

(2) Binbaşı, St. Helen’den mi, Boers’dan mı, yoksa Fiji adasından mı söz ediyor, pek anlayamadık. Bu bölgelerin her üçü de aynı enlemine rastlamaktadır. Kendisini, daha açık konuşması için kandırmak bir türlü mümkün olmadı.

POCHET adında bir aile, beni yemeğe çağırmıştı. Orada aşağı yukarı bir düzine kadar konuk vardı. Önce, şundan bundan konuştular. Yani her şeyden konuştular demek istiyorum. Çorba yerken sinemadan, balık yerken egzistansiyalistlerden, piliç geldiğinde E.D.C.'den, salata yerken dört büyüklerden, tatlıya sıra geldiğinde de uçan dairelerden söz edilmekteydi. Fransızlarda, konular baş döndürücü bir hızla değişmektedir. Hidrojen bombasından 'Roland Petit Balesi'ne, Kremlin'den Patinos olayına öyle kolaylıkla geçilir ki, Hindistan Birliği'nin emekli bir binbaşı onları izlerken, Bengal ormanında kaplan izlerkenkinden daha büyük güçlük çeker. Hem ne he-defini bulan atışlar vardır burada! Tanrı'm! Assam'ın en nişancı subayı sayılan dostum Basil Cranworth bile, 375 Magnum Winchester tüfeğiyle bundan iyi sonuçlar elde edemezdi. Bu ateşe bir tutulan için artık umut kalmamış demektir.

Olayları olduğu gibi anlatmak gerekirse, Kont Renaud de la Chasselière kuşatması, salonda saat 22.30'da başladı diyebiliriz. O dakikalarda, aramızda bulunmayan bu kont, henüz bir bütün halindeydi. Üzerine bildiğim tek şey, savaşta Quai d'Orsay'de önemli bir görevi olduğu ve bütün savaş süresince davranışına hiç bir kusur bulunamayacağıydı.

Saat 22.34'te, ilk ateşi Bay Pochet açtı:

«Biliyor musunuz, ben ne kadar kontsam, o da, ondan daha çok kont değildir aslında!»

Böylece adamın ilk önce unvanı havaya uçmuş oldu.

22.40'ta, Chasselière adını da kullanmaya hakkı olmadığı söylenmekteydi. Anlaşılan, bu adı Sologne'-

daki malikânesine yakın bir bölgeden ödünç almış ve sonra geri vermeyi unutmuş gibiydi. Kendi adı yalnızca Renaud'ydu.

Oradan biri:

«Sonunu 'd' ile bitirmesi de yanlış,» dedi. «Aslında 'It' ile bitirmesi gerekir.

Bir başkası:

«Yani dört beygir güçlü otomobiller gibi mi?» diye sordu.

«Bütünüyle öyle!»

Doğrucu Baron de Leaumes, yüzünü buruşturarak:

«Aman Yarabbi!» diye mırıldandı.

Kont bu durumda, aslında çok ağır yaralar almış sayılırdı. Üstüne üstlük, saat 22.50'de, bu konularda çok şey bilen bir centilmen, Kont'un, Quai d'Orsay'e torpille girdiğini, hariciye sınavlarını hiç bir zaman kazanmadığını söyledi.

22.55'te bir hanım, kontesin hiç de soylu olmadığını, halktan sayılacağını fısıldayarak yaman bir sayı yaptı.

Bu sinsi saldırıyı, şimdiye kadar atışa katılmamış bir konuğun destekleyici ateşi izledi. Bu defaki kurşun, düşmanı arkasından yakalamıştı. Anlamı, bu dört çocuk babası kişinin ahlâk açısından pek zayıf durumda olduğu biçimindeydi aşağı yukarı!..

O sırada beni neyin dürtüklediğini bilemeyeceğim. Belki, düşene son bir şans verilmesi gerektiği üzerine bir İngiliz geleneği dürtmüş olabilir! Konta bir cankurtaran simiti fırlatayım dedim:

«Fakat ya savaş?.. Savaşta çok yararlık gösterdiği gerçek değil mi?»

«Herkes gibi.. Ne olmuş yani?»

Biz İngilizler konuşmanın konusunu başka yöne itelemek için yapılan böyle acemice bir çabayı hiç hoş görmeyiz. Bu defa da ana dilime, yani sessizliğe, bir kere daha ihanet ettiğim için epeyce pişman oldum.

Saat tam 23'te, Kont Renaud de la Chasselière düşmüştü. Hatta bütünüyle silinmişti.

Üzüntü verici bir hikâye .

Bir bakıma da o kadar üzüntü verici değil! Çünkü, aynı anda Kont Renaud de la Chasselière, belki

yalnızca bir mil uzakta bir başka salonda, öteki uzman uygulayıcılarla birlikte giriştiği başka bir canlı - salon - otopsisinde, Baron de Leaumes'un, Pochet'lerin ve birçok başka kimselerin rütbelerini ve kim bilir daha nelerini sökmekteydi. Öyle ki, saat gece yarısına geldiği zaman ortada hiç birinden en küçük bir parça kalmamış olacaktı.

YEDİNCİ BÖLÜM

KONUKSEVERLİK VE MİDESEVERLİK KURALLARI

FRANSIZLAR, evlerine gitmeye kalkışmadığınız sürece dünyanın en konuksever kişileri sayılırlar.

Fransa'da bir tatil geçirmek isteyen yabancıların çoğu bir Fransız aile ile birlikte yaşamayı hayal eder. Birkaç defa başarısız çabalar gösterdikten sonra ben, kendi tecrübelerimle şu sonuca vardım: Eğer niyetiniz ciddiye, kendinize hemen sizi beğenecek bir Fransız kadını bulup kendi ailenizi kurmanız daha kolay olacaktır.

Bir İngilizce rastladığınız zaman, onu üstün zekânız ya da aşırı merakınızla şoke etmemişseniz, bir saat kadar konuştuktan sonra, sizi kesinlikle hafta sonunu kendi köşkünde geçirmeye çağıracaktır. Beş yıl sonra farkına varacaksınız ki, bu adamın kadınlardan mı, erkeklerden mi, yoksa posta pullarından mı hoşlandığını hâlâ bilmiyorsunuz.

Fransız ise, tanıştığınızdan bir saat sonra, hatta belki de daha önce, size karısını neden zaman zaman bıraktığını, oysa aslında karısının gerçekten pek

hoş olduğunu, bir melek olduğunu söyleyecek, ardından, «Fakat, işte anlarsınız ya...» diyecektir. (Nereden anlayabilirim?)

On yıl sonra farkına varırsınız ki, daha onun çattısı altında bir gece bile geçirmiş değilsiniz.

İlk defa Lyon'a gitmeye kalkıştığımda Bay Tau-pin beni uyardı:

«Unutma,» dedi. «Lyon toplumu çok kapanıktır. Fakat sabırlı ol. Seni bir kere tanıdılar mı, artık her yere kabul edilebilirsin.»

Tabii yalnızca Lyon'da yaşayanlardan söz etmekteydi. Fakat ben, Bordeaux'ya, Lille'e, Marsilya'ya, hatta Mazamet'ye giderken de bu öğütü dinledim ve her seferinde de o bölgenin kendine özgü karakteri olarak dinledim. Bunların en önemlisi Mazamet'tir.

Pais'yi, Roubaix'yi, Paris'i, Toulouse'u, Carcassonne'u bilebilirsiniz. Fakat eğer Brisbane - sur - Arnette'i yani Mazamet'yi, bu koyun ve yün bölgesini bilmiyorsanız, Fransa'yı bilmiyorsunuz demektir. Orada da, her yerde olduğu gibi, ciddî yüzlü özel evlerin içine adımımı atmadan önce bana:

«Bir kere aralarına karıştıktan sonra, aileden biri gibi olursunuz,» demişlerdi.

Bu ülkede bol bol oluşan kısır döngülerden biri de budur. Kabul edilmeniz için, tanınmanız gerekir. Bu kapalı toplumlarda bütün mesele, onlarla ilk bağlantıyı kurmaktır. Limoges bölgesinde dedikleri gibi, anahtarı içeride unutana sokakta beklemek kurtarmaz.

Peki bu bekleme (neredeyse filizlenme diyecek-

tim) dönemi ne kadar sürecektir? Bunu tam olarak bilmeye imkân yok. Bazı kimseler altı ayla bir yıl arası olduğunu söylemektedirler. Fakat bu sözde büyük bir abartma vardır. Aslında, on on beş yıl bile sürebilir. En akıllıca davranış, çağrılan ve çağıran ikinci bir kuşak hazırlamaya başlamaktır ki, onlar da büyüyüp çok kapalı bir toplum olsunlar.

Paris'le taşra arasında bu bakımdan büyük farklar olduğunu kabul etmek gerekir.

Taşrada size hemen, toplumun çok kapalı olduğu söylenir. Orta Avrupa'dan gelip, Bordeaux'ya yedi yıl boyunca yaranmaya çalışan işadamlarının hikâyesi anlatılır. Ardından, Oran'dan gelip kendilerine kapıların açılmasını yarım yüzyıl beklemiş olan aileye getirilir söz. (İşte bu aile de, sonunda pek kapalı bir toplum olmuş kimseleri beğenmemeye başlamıştır.) En sonunda, bir gün siz de kabul edilirsiniz.

Paris'teyse hiç bir zaman kabul edilmezsiniz. Daima dışarıya davet edilirsiniz. Nicholson ailesinin ya da ne bileyim, Martinez ailesinin, Paris'teki dostlarınca karşılanışı gerçekten pek acayıptır. Bir gün ben, Daninosların evindeyken telefon çaldı ve dostları Svenssonların ansızın Paris'e geldiğini öğrendiler. Daninoslar Stockholm'e gittiklerinde, Svenssonların evinde on beş gün kadar kalmışlardı. En büyük acı haber bile bu kadar üzüntü yaratamazdı.

«Şimdi onlara her yeri gezdirmek gerek,» diye söylendiklerini duyuyordum. Böyle kötü bir zorunlulukla karşı karşıya kalan dostlarım sanki konukları hiç bir yere götürmemek niyetindeymişler gibi görünüyorlardı. «Evde hep bir arada yenilecek akşam

yemeği» daha sonraki bir tarihe ertelenerek, Svenssonlar, Champs - Elysées'de bir kafe'ye içki içmeye çağrıldılar! Sonra birkaç gün dinlenildi ve vakit kazanıldı. Arkadan, Parislilerin yanlarında yabancı ko-

nuk olmadıkça uğramadıkları ünlü sanat galerilerinden birine götürüldüler.

Burada genel olarak Fransızların ve özel olarak da Daninosların savunması sayılabilecek bir sözüm var. Svenssonların iştahı pek iyiydi. Yemeklerden söz etmiyorum (evet, tabii kendi ülkesinde pek bir şeyler yemeyenlerin Fransızların yanındayken boğula boğula yemek yedikleri de bir gerçektir ama,) benim asıl değinmek istediğim, yapılar üzerindeki iştahları; Gunnar Svensson'un yapıları yutmakta önüne kimseler geçemiyordu. Ben sanırdım ki, İsveçlilerin mideleri de öteki milletlerin midelerine benzer. Hiç de değil. Bu insanlar Sacre Coeur'ü ordövr gibi yuttular ve hemen arkasından da Svensson:

«Şimdi katakombları gezmeliyiz,» deyiverdi.

Eğer katakomblar Floransa'da olsaydı, Bay Daninos onları en az üç kere ziyaret etmiş olurdu. Fakat kırk yıldan beri Paris'te oturduğuna ve katakomblar da burnunun dibinde olduğuna göre, onları tabii görmemişti. Yalnızca bir kere, yedi yaşındayken babasının kendisine: «İyi çocuk olursan seni pazar günü katakomblara götürürüm,» dediğini hatırlıyordu. İyi çocuk olmamıştı her halde. Çünkü katakomblara hiç bir zaman gitmemişti.

Böylece, Gunnar'ı caydırmaya çabaladı:

«Place du Tertre'de bir şeyler içsek daha iyi değil mi?»

Fakat bazen, yabancılar çok inatçı oluyorlar. Gunnar ille de katakomblarını tutturmuştu. Bir İsveçliyi fikrinden caydırmaya çalışın da anlarsınız!

O zaman Bay Daninos:

«Kolay,» dedi. «Götüreyim sizi oraya.»

Bir Fransıza, katakombaları hiç görmediğini açığa vurmak çok ağır gelir. Hele nerede olduğunu, oraya nasıl gidileceğini bile bilmediğini söylemek gerçek bir dramdır. Onun için dostum, bir paket sigara almak bahanesiyle bir an için yanlarından ayrılarak polise yanaştı:

«Katakombalara en kolay nasıl gidilir?»

Polis bir an duraksadı, sonra cebinden küçük şehir rehberini çıkardı. Bir el sıkışmadıkları kalmıştı. Öyle ya, Fransız Fransız'a!..

Konukseverlik açısından, bir Amerikalının, Buckingham Sarayına girebilmesinin bile Taupinlerin evinde öğle yemeğine çağrılmak kadar güç olmadığını söyleyebilirim. Daha Fransa'ya ayak basar basmaz yabancıya:

«Kesinlikle bir gün bize yemeğe gelmelisiniz,» denir. «Evet, gerçekten, kesinlikle gelmelisiniz!»

Aradan haftalar geçer. Beklenmedik olaylar olur, çocuklar hastalanır, aşçı izinli gider, falan filan. En sonunda Fransızlar, ülkenin âdetlerini merak edip duran yabancıyı bir Amerikan kafeteryasına çağırarak işin içinden çıkarlar. Menü bile Fransızca basılmış değildir Allah bilir, gittikleri yerde. Amerika'da olsa, belki Fransızca basılmış olurdu!

Şüphesiz ki abartıyorum. Aslında, Fransa'da altı aydan çok oturursanız, eninde sonunda tabii ki bazı ailelerin evlerine çağrılırsınız. O zaman sizi hemen uyarırlar: «Ne çıkarsa bahtınıza.»

İngiltere'de böyle bir kumar, insana pek zayıf bir şans vermektedir. Fakat Fransa'da tersine, şıstıkçe şışer. O zaman bütün gizlilik çözülmüş olur. Fransız-

ların sizi bu biçim bir yemeğe çağırdıklarında ne zahmetlere girdiklerini gördüğünüz zaman, neden bu dostça hareketin çok önceden hazırlanarak yapılması gerektiğini anlarsınız. Bizdeki ev sahibelerinin hiç biri, aylarca hazırlanmadıkça bu kadar iyi bir sonuç elde edemezler. O halde, demek oluyor ki, meselenin ruhu bir seçme yapmakta. İngilizlerin evine hemen çağrılmak mı daha iyi, yoksa Fransızların evine çağrılmak için altı ay beklemek mi? Bana kalırsa ikincisini seçerim doğrusu! Tanrım! Yemek öyle nefistir ki, insan o kadar beklediğine yanmaz bile!

Sofradaki yemekler de yetmez; masada olmayanlarla da ağzınızın suyunu akıtırlar. İngiliz nezaketinin sıkıcı cenderesinden kurtulunca ben de ağzımı açıp yediğim lezzetli yiyeceklerden söz etmeye, *à l'anglaise*¹ kuzu budunu övmeye başladığımda Bay Taupin:

«Ah, keşke üç hafta önce burada olsaydınız,» diye bağırdı. «Size sülün yedirirdik. Hem de ne sülün...!»

O sırada karısı da söze karıştı:

«Dişi bir sülündü aslında. Hatırlıyor musun, Tounet?² Ne kadar tombuldu. Ağzında eriyordu... Çok da kart değildi... Tam kıvamındaydı. Ah Binbaşım...»

Fransızlar, geçmiş nefis ziyafetlerin anısını yaşayarak yedikleri yemeğin arasında başka yemekle-

(1) İngiliz usulü.

(2) Gaston'un kısaltılmışı. Bayan Taupin'in kocasına taktığı ad.

rin de tadını çıkarabilmektedirler. Bir yabancınn böyle bir sofrada konuk olması, hiç bir şeyle karşılaş-tırılamayacak bir zevktir. Pommard, Chateau Mar-gaux kelimeleri onların ağzından çıktığı zaman öyle zengin, öyle kadifemsi bir uyum kazanır ki, bir anda Burgundy şaraplarının bütün hazinesi ve Bordeaux şaraplarının bütün sırrı sizin olur.

Sözgeşi, bu seferki sülün... Özür dilerim, dişi sü-lün... Bütün sofraya av eti kokusunu yaymaya yet-miştii bile. Oysa karşımızda duran kuzu butuydu. Bu insanlarla, akli karışmadan yemek yiyebilene aşkol-sun!

Bir ülkede bu kadar çok güzel şey bulunduğı za-man, hiç olmazsa mevsimleri çok kısa olmamalı. Mi-deseverlik takvimini aklınızda tutmak, ancak oranın yerlisi olmakla mümkündür. Ben bunu asla öğrenemedim. Sanırım hiç bir zaman da öğrenemeyeceğim. Bunu, aslında ülkeye ilk gelişimde anlamıştım. Castelnaudary'ye vardığımda, yaşlı Bay Piquemolles bana:

«Taze ciğer mevsimi için biraz geç kaldınız,» dedi. «Fakat size bekletilmiş kazdan nefis bir cassoulet yapabiliriz. Doğrusu, eve yazmaya degecek bir haber olur bu! Yemekle kalmaz, parmaklarınızı emer-siniz!»

Sonra Pirene'lere gittiğim zaman da, Bay Cabrioules:

«Orman güvercini için daha mevsim biraz erken,» dedi. «Onun yerine nefis bir kecliğe ne dersin?»

«Tabii, Bay Cabrioules, kecliğe varım.»

Nereye gitseniz, bir yandan nefis şeyler sunar-ken bir yandan da daha nefisini yiyemediğiniz için sizi üzerler. Tadına doyulmaz bir ülke. Benim memleketimden ne kadar farklı. Biz bütün yıl, aynı şeyleri aynı biçimde pişmiş olarak yediğimiz için, bütün hayıflanmalar da bütün umutlar gibi, imkân dışındadır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MARTİN'LE URSULA

MİTOLOJİDE Hersin ormanı yok olduğu ya da Herkül'ün sütunları yıkıldığı zaman dünya ne kadar sarsıldıysa, ben de ömrümde bir defa öylesine sarsıldığımı hissettim. Bu büyük sarsıntı, Martine'in bana dönüp:

«Bıyığındaki o küçük gümüş renkli tellere bayılıyorum...» dediği zaman olmuştu.

Saine nehrinin kıyısında yürümekteydik. Güneşli bir mart sabahıydı. Gökyüzünün pastel mavisi, gizli bir ilkbaharı içinde saklayarak Fransız Akademisinin gri taş yapılarıyla flört etmeye koyulmuştu. Birden, dünyanın sallanmaya başladığını hissettim. Viktoriya döneminden kalma inançlarım, cenderesinden fırlayacak gibi oldu. Her halde, Latinlerin duygu dünyasının içine yuvarlanmaktaydım. Artık ben, «Saygıdeğer Binbaşı Thompson, C.S.I., D.S.O., O.B.E. değildim.» Martine Noblet'nin kocası olmak üzereydim. «Şu yakışıklı, beyaz bıyıklı İngiliz..»

Manş'ın karşı kıyısında bir erkeğe, bıyığındaki

telden, yanağındaki benden ya da böyle kişisel şeylerden söz etmek âdet değildir. (Gerçekten İngiltere’de, yapılmaz diye kestirilip atılmış o kadar çok şey vardır ki, saf bir yabancı, sevişmenin de bunlardan biri olduğunu sanabilir) Ben kendi vücudumun coğrafyasını ayrıntılarıyla öğrenebilmek için demek Fransa’ya gelmeyi beklemişim. Kendi kişisel atlasımdan, yani Ursula’yı bu kadar az ilgilendiren, ve Martine’in bu kadar sevecenlik ve dikkatle incelediği tepelerden, körfezlerden ve vadilerden söz ediyorum.

Ursula benimle asla böyle topografik bir dilde konuşmazdı. İstediklerimi bir türlü dile getiremediğim zamanlar kullandığım deyimleri hâlâ hatırlarım:

«Biz ikimiz... Acaba... Ne dersin?»

İşte İngiliz çiftleri, bu tür ateşli ilânı aşklar sonunda evlenirler.

Ben de Ursula’yla böyle evlendim.

Bizi bir araya getiren etken, aşktan çok atlara olan büyük sevgimizdi.

Ursula’ya gözüm ilk iliştiğinde (bazı kadınlar vardır ki onlara yalnızca gözünüzün ilişmesi yeter), Dublin Binicilik Gösterisinde, Tembel Lassie’ye biniyordu. Engelleri en sert olan bu alanda, canını dişine takıp son hızla bir gidişi vardı ki... Atını geri çevirmesi için mendil kadar bir uzaklık yeterdi. En acemi göz bile ondaki ustalığı fark edebiliyordu. Hele atına olan egemenliği daha da dikkat çekiciydi. Başındaki avcı şapkası, sırtında vücuduna sımsıkı oturmuş siyah ceket, beyaz domuz derisi pantolonu ve dizlerinden yukarıya kadar gelen çizmeleriyle gerçekten yaman bir görünüşü vardı. Altın kupayı sunarken onu kutlayabilme fırsatını bulmuş oldum. Ba-

na, Hindistan'dan ve domuz avlarından söz etti. Çabucak ayrılmak zorunda kaldık ama, aramızda bir anlaşma olmuş gibiydi. Birkaç hafta sonra tilki avları başladığı zaman onunla Quorn'da yeniden karşılaştığımızda, tabii birbirimizi pek çekici bulmaya başladık.

Nefis bir sonbaharın sonuydu. Leicestershire kırları ve ormanları, hâlâ kırmızı ve altın renkli yapraklarla süslüydü. Artık tabiatın güzelliğinden mi, yoksa Binicilik Gösterisinin anılarından mı, bilmiyorum ama, biraz oyalandık ve av grubunu yitirdik.

Ratcliffe adlı küçük kasabadan geçerken oradaki Marlborough Arms denilen yerde durup dinlenmek, bir hatta belki de iki viski içmek istedik. Sonra atlarımızla tarlalara, tepelere doğru dolaşmaya çıktık. Önümüze çıkan hendeklerin, çitlerin, dereciklerin üzerinden neşeyle atlıyorduk. Brookby'dan on mil kadar uzaklaştığımız sırada, atlarımız biraz soluk alsın, kendimiz de dinlenelim diye indik ve ağaçların altına oturduk. Önümüzden Wreak nehri akıyordu. Birden kırların sessizliğini, çılgın gibi dörtnala giden bir atın nal sesleri bozdu. Yüz metre kadar ilerimizde genç. Hertford Lorduna benzer bir atlının doludizgin gitmekte olduğunu gördük. Birkaç saniye sonra, ta uzaklardan avcılarının borularını ve köpeklerin havlamalarını duyduk. Av grubuyla aramızı çok açmıştık.

O gün, sporculuğumuz pek üzerimizde değildi. Belki de Dublin'den, Leicestershire'den daha önemli engelleri de birlikte yenebileceğimizin farkına varmıştık. Suyun kıyısına oturduk. O anda ne olduğunu

tam anlatamayacağım. O kadar birdenbire ve o kadar olağanüstü bir şeydi ki!... Lord Cambleforth'un arazisindeki soylu meşe ağaçlarının gölgelediği bu kucaklaşma, aşkın, avın ve viskinin eşit oranlarda bir karışımıydı.

Kadınların çoğu, onlarla evlendiğiniz anda acaba neden değişirler? Kaderimi belirleyen o ateşli anı bir daha elde etmek kısmet olmadı. Ursula'yı sabahlıkla gördüğüm andan başlayarak her şey değişti. Onun kendinden emin duruşuna, hareket edişine, değişik tavrına bayılmış, ona bu yüzden hayran olmuştum. Oysa bütün bu nitelikler, hep binicilikle ilgili şeylerdi. Uzun burnu, büyük kulakları, geniş ve güçlü çenesi gibi insanı tedirgin kılan niteliklerini hep bu binicilik emip yok ediyordu. Hani, gece gündüz ahırlarda yaşayan seyis yamakları nasıl bilinmez bir biçimde atlar gibi ifadeler takınmaya, onlara benzemeye başarlarsa, Ursula'da da biraz atlık vardı. Binici kılgındayken at yüzü o kadar kötü durmuyordu. Fakat, ikimiz yalnızken durum daha başkaydı. Amazon ortadan siliniyor, karşımda yalnız at kalıyordu.

Önceleri Ursula'ya, elimden geldiği kadar sık sık, bu hayran olduğum elbisesini giydirmeye çabaladım. Ama o kılıkta uyumasını da bekleyemezdim ya!.. Her halde üstelemelerim ona da garip gelmiş olmalı. Hampshire'daki evimize taşındığımız andan beri, Ursula da ata binmeyi bıraktı. Bunun bir sebebi vardı tabii; ama ben, bu sebebi neden sonra anlayabildim. Gülüşü, çekinmeden şaka yapışı artık çok değişmişti. Bir evi yönetmek, hizmetçilerle başa çıkmak zorunluluğu her halde onu biraz ağırlaştırıyor olmalıydı. Artık bir kulüp arkadaşı, bir yarış rakibi değil-

di o! Bir ev hanımıydı! Şuna buna gülmekten çok, çevredeki tozları görüp kovalamaya meraklıydı. Özellikle ayak tozlarını!..

İçeri girerken ayaklarını sil, sevgilim... Paspasa sil ayaklarını... Buraya yine girmişsin, Thompson, hem de ayaklarıyla girmişsin!»

Belki dünyanın bir yerinde ayaksız dolaşan erkek ırkı da bulunabilir. Fakat benim bunu becerebilmeme imkân yok. Gerçek olan bir şey varsa, o da bizim dramımızın ayaklardan başladığıdır. Dramlara daima büyük sebepler ararız, değil mi? Oysa çoğu zaman sebepler küçücüktür. Bazen büyük olduğu da olur tabii. Bana durmadan ayaklardan söz ede ede, Ursula en sonunda kendi ayaklarına da göz atmama sebep oldu. İyi yapılmış, pahalı ayakkabılar içinde çoğu ayak iyi durur. Terlik giydiği zaman ise Ursula'nın ayakları bir devinkiler kadar kocaman görünüyordu. Doğrusu, ilk başlarda buna hiç dikkat etmemiştim. Çünkü Ursula'dan söz ederken herkes, «omuzlarının üzerinde iyi bir kafa taşıyor,» biçiminde konuşuyordu. (Bu tür iltifatlara hiç güvenmemeli... Çoğu zaman daha kötü bir şeyi gizlemek için kullanılıyorlardır.)

Ursula ile geçirdiğim hayatı, edep sınırları içinde nasıl anlatabilirim, bilmem ki?

Belki de bir tek kelimeyle anlatmam mümkündür: Edep! Bu atlet, binici, avcı ve sporcu kadın, sonunda bir edep vaızcısı haline geldi.

«Dur bir dakika... Şapşallaşma, şekerim. Saçmalığı bırak...»

Tabii bütün İngiliz kadınları Ursula değildir. Fakat Ursula'yı anlamak, İngiltere'yi daha iyi anlamaya yarıyor. Burası aslında, Freud'un krallığı olmalıydı. Burada her şeyi çekingenlik kavramıyla açıklamak mümkün. VIII. Henry ve IV. George dönemlerinde bu

ülke en lüks eğlencelerin ve en çalgın âlemlerin yuvasıymış. Viktorya dönemi ise korkunç bir baskı yaratmış. Bu dönemin tafyaları hâlâ bu baskıyı sürdürmeye çabalamaktalar. Ursula, güçlü bir Viktorya kalesinin koruyucularından birinin soyundan geliyordu. Doğduğu yer olan Trentoran Manor'daki büyükannesi Lady Plunkwell, eski Wesleyan âdetlerini hâlâ en katı biçimiyle uygulamaktaydı. Sözgelisi, bacak denmez, organlar ya da aşağı organlar gibi deyimler kullanılırdı. Evdeki piyanoların bile bacakları, küçük müslin etekliklerle kapatılmıştı¹

Ursula on bir yaşına geldiği zaman, Warwickshire'daki Meltenham okuluna gönderildi. Bu okul, manastırımsı bir dindarlığın sporla birbirine karıştığı bir karma kural sistemiyle yönetilmekteydi. Altı yıl sonra okuldan ayrıldığı zaman, Ursula belki bir erkek çocuğun yapısını bilmeyebilirdi ama, kendisi bir erkek çocuk olup çıkmıştı.

Genellemelerden daima kaçınmak istemişimdir. Fakat yine de kanıma göre, İngilizler eğer dünyaya çocuk getirmenin kadınsız bir yolunu bulsalar, dünyanın en mutlu kişileri olurlardı.. İngiltere'de eğitimin ilk dikkat ettiği nokta, kız ve erkek öğrencileri sanki bir daha hiç bir araya gelmeyeceklermiş gibi birbirinden ayırmaktır. (Gerçekten de, ilişkileri, ömürleri boyunca mümkün olduğu kadar sık bir düzeyde tutulacaktır.) Kızlar kara çorap giydirildikleri sıkı okullarda, etin günahı için, hatta etin kendisi için

(1) Bugün bu âdet pek az uygulanmaktadır. Fakat İngiltere'de yine de çeneyle diz kapağı arasına rastlayan vücut bölümlerinin adlarını söylemek pek tekin değildir.

pembeleşe pembeleşe utanmayı öğrenirken (sözgelişi, Meltenham'da çıplaklığa karşı kurallar, kızları, banyolarını pamuklu geceliklerle yapmaya zorlamaktadır), oğlanlar da başka şehirlerdeki okullara gönderilirler. Oralardan çıktıktan sonra, hayatta kriketten, sömürge memuriyetlerinden ayrı olarak, ara sıra kadınları da düşünmeleri gerektiğini öğrendikleri zaman ne kadar da şaşırırlar!..

İngiltere'de kadınlar için hiç bir şey yapılmıyor demek de yeterli değildir. Her şey kadınlara karşıdır. En başta da kendileri karşıdır. Küçük bir oğlancığın büyüüp erkek olmayı özlemesi çok normaldir, değil mi? Fakat İngiltere'de küçük kızların da amacı budur. Meltenham'ın hocaları, kızlara, «Erkek gibi koşun, erkek gibi...» diye komut verirler. Bunu söylerken de, «Böylelikle erkekleri düşünmekten kurtulursunuz,» demek isterler. Ursula da işte yıllarca erkek gibi koşmuş, bu jimnastikler bütün tutkuları, aklına gelebilecek bütün kötü düşünceleri ondan uzaklaştırmıştır. Martine'le arkadaşları romantik yaşlara gelip, «**Aşkla şaka omlaz**» romanını okurken, Ursula'yla arkadaşları da, her halde yarışlarda dereceler alıyor, «**Çirkin olduğumaaaa.... Çooook memnuuuuum...**» diye şarkılar söylüyorlardı.

Yıllar geçse, savaşlar dünyayı altüst etse, hükümetler kurulup düşse, Meltenham kurallarının kişiler üzerindeki izleri asla silinemez. Benim evlendiğim kadın, Meltenham'ın izini uykusunda bile taşımaktaydı. Okula girdikten bir süre sonra bir gece, buz gibi yatakhaneleri dolaşan gece nöbetçisi öğretmen, Ursula'yı çarşafların altında dertop olmuş uyurken yakalamış.

«Çocuğum,» demiş, «Bu biçimde uyumak doğru mu? Ola ki, gece uykunda öldün. Yaratıcın seni bu pozda mı görmeli?»

O günden sonra Ursula kurallara göre uyumaya başlamış... Yani, sırt üstü, ayakları dümdüz soğuşa doğru uzatılmış, elleri göğsünün üzerinde kavuşmuş durumda...

Bu pozun, Westminster Kilisesinde hareketsiz taşlar içinde, gelecek kuşakların bakışları altında uyumakta olan eski kral ve kraliçelere pek yakıştığına hak veriyorum. Ama, normal yaratılmış bir erkekle gece geçirirken daha rahat davranışlar da vardır. Benim teklifim üzerine Ursula'nın daha içten bir uyku tarzına geçmeye çalıştığını söylemezsem, gerçekten ayrılmış olurum doğrusu! Sözümlü dinleyip, nice defalar kollarımda uyumuştur. Fakat her defasında da, Meltenham ruhu gece yarısı gelip bilinçaltına yerleşmiş ve ben ne zaman uyansam kendimi bir heykelin yanında bulmuşumdur.

Evet, biliyorum... Bütün İngiliz kadınları böyle uyumazlar. Her genç kızın kocaman ayakları ve geniş çenesi yoktur. İç açacak güzellikte İngiliz kadınları vardır. Hem güzel olanlar ötekilerin çirkinliğini bile dengeleyecek kadar güzeldir. Ateşli İngiliz kadınları da vardır. Onların yükselen alevleri hem İngiltere adalarını hem de sömürgelerini aydınlatmaya yeter. Ursula'nın belli ki, özel bir durumu vardı. Ursula için aşk, hiç ilginç değildi. Wreak kıyılarında patlayan fırtına çoktan ve bütünüyle geçmişti artık. Çekingen kızlar, bazen şaşılacak ataklıklar gösterebilirler. Ama sonra, hemen asıl karakterlerinin kabuğuna çekilirler.

Genellikle spor, özellikle de yarışmalı sporlar, kimse de aşk gibi duyguların gelişmesine pek imkân bırakmazlar. Bunu Meltenham hocaları da biliyorlardı. Yarışları, düzenleye düzenleye zararlı fikirlerin gelişmesine de engel oldular. Ursula büyüdüğü zaman, yarışın yerini ata binmek aldı. Spor hayatındaki faaliyetleri, bazı az rastlanır kişiler gibi, ateşlerine zarar vermeyenler grubundan değildi o. At, Ursula'yı mahvetmişti. Belki ilk başlarda, karımın atı bıraktığını duyunca, sakın hayata geri döneceğini ve kullanılmamaktan paslanmış bazı içgüdülerinin yeniden uyanacağını ummuş olabilirdim. Fakat yanıldığım kesindi. Meltenham yine karşımdaydı. Sessizliğin anlamını ve benden beklenenin ne olduğunu anlamakta gecikmedim. Eğer bir süre için ata binmekten vazgeçmişse, bu bir koca uğruna değil, İngiltere'nin, insan türünün uğruna olmuştu. Meltenham bir yandan, anası öbür yandan, bütünüyle Viktorya dönemi anlayışına göre Ursula'yı evliliğe hazırlamışlardı. Evlenmek üzere evinden ayrılmadan bir gün önce, Lady Plunkwell ona son öğüdünü vermişti:

«Biliyorum yavrum.., İğrenç bir şey... Fakat sen de, benim Edward'la yaptığımı yapabilirsin: Gözlerini yum ve İngiltere'yi düşün.»

Ursula da tıpkı annesi ve anneannesi gibi gözlerini kapar, aklından İngiltere'nin geleceğini düşündü. İngiltere'nin geleceği, elbette ki çocuklarının düşünmesine degecek kutsal bir konuydu. Ama her nasılsa ben, kendi imkânlarımla bu geleceğe bir katkıda bulunamadım. Her halde alnıma, İngiltere'nin geleceğine Fransa'dan katkıda bulunmak yazılmış olmalıydı.

Ursula ilâhi kuvvetin bizim yüzümüze gülmeyeceğini fark ettikten hemen sonra yeniden ata dönüş yaptı. Hem de çılgınca bir tutkuyla her sabah altıda kalkıyor, bütün gününü atlarla, seyis yamaklarıyla ahırlar arasında, benim budala gibi ona evlenme armağanı olarak yaptırttığım manejde geçiriyordu. Akşamları canı çıkmış halde hayvanların bakımını kontrol eder, onlarla anlaşıp uyuşmaya çalışırdı. İçeri geldiği zaman çizmelerini çıkarır, kendini kanepenin üzerine atar uyuklamaya başlar ya da örgüsünü eline alır, otururdu. (Ördüğü av elbisesini bir türlü bitirmek kısmet olmadı.)

Görevi olduğuna inandığı şeyi hiç bir zaman yapmadan durmazdı. Fakat iş, tam can alacak noktaya geldiğinde daima bende bir suçluluk duygusu yaratırdı. Kendimi sanki tıp sözlüğüne bakarken yakanmış bir okul çocuğu sanırdım.

«Ayıp, ayıp... Utanmalısın kendinden! Işığın söndür... Yaramaz çocuk!»

Acaba bu buzul akınının altında, bir yerde tütmekte olan bir ateş var mıydı? Ben genellikle kadınlara karşı ağır başlıyım. Hele İngiliz kadınlarına karşı! Dıştaki soğukluk maskesinin altında, akla gelmeyecek özelemler gizli olabilir. Bir pazar Ursula "Toplum Haberleri"ni okurken salona girdim. Pazar günleri İngiliz evlerinin baş eğlencesi olan bu haberlerin arasında, Liverpoollu dürüst bir tacirin on yıllık esaretten sonra boşanmasına ait haberi bulmuş, tadını çıkara çıkara okuyordu. Karısı adamı durmadan atçılık oynamaya zorlamış, evin içinde kırbaçlarla kovalamıştı. Ursula birden alaycı bir kahkahayla patladı:

«Bu tam sana göre bir şey!»

Bana göre olup olmadığını pek iyi bilmeme rağmen, Hindistan kuvvetlerinden bir binbaşının bir tay gibi kırbaçla kovalanması yine de alışılmış bir görünüm değildir. O andan sonra, Ursula'nın umursamazlığının aslında yalnızca yüzeyde olduğundan ve lânet olası örgüsünü son ana, en psikolojik ana kadar sürüklemesinin belki de bir sapıklık belirtisi olabileceğinden kuşulanmaya başladım.

Benim gezegenimle Martine'in gezegeni arasında birçok ışık yılı olduğu besbelli! Fransızların evreni, çok duygusal bir evren. Şimdi izninize sığınarak, yeneden özelden genele geçmek istiyorum. Önce İngiltere'nin yalnızca Ursula'larla dolu bir ülke olmadığını bir kere daha belirttikten sonra, bu iki ülkenin arasındaki en belirgin farkın ne olduğuna geçmek niyetindeyim. İngilizlerin çay yapma konusunda çeşit çeşit törenleri, hatta ayinleri vardır denilebilir. Sevişmeleriyse, alışkanlıklarla yürütülür. Fransızlar, bizim çay yapmaya gösterdiğimiz özeni sevişmeye gösterirler. Bizim için aşk, ne öncesinde ve ne de sonrasında sözü edilmeyecek pek hızlı bir olaydır. Fransızlar içinse büyük bir dikkatle sahneye konmuş upuzun bir tiyatro eseri gibidir. Bir önsözü, birkaç antraktı vardır. Hem önceden, hem oyun sırasında ve hem de bittikten sonra tartışması yapılır. Fransızlar, aşkın hayranlarıdır, İngilizler ise uygulayıcıları!

Martine bana:

«Güzel miydi? Hoşuna gitti mi? Ama çok çok hoşuna gitti mi?» diye sorardı. Ursula ise, bir şey sormak zorunda olsa bile, ancak biraz iyileşip iyileşmediğimi sorabilirdi. Hoş, aslında hiç bir şey sor-

duğu yoktu ya! Bu davranış Ursula'ya özgü değil tabii. İngilizler aşktan hoşlansalar bile, sözünü pek etmezler. Bu konuyu tiyatro yazarlarıyla gazetecilere bırakmışlardır.¹

Her halde bütün dillerdeki aşk düetlerinin arasında en nefisleri Shakespeare'in yazdıklarıdır. Fakat onun dili artık geçerlikte değildir. Eğer İngilizler aşktan söz etmek gibi bir duruma düşerlerse (yani, aşkın kendinden de sözünden de hoşlanan Fransızlar gibi konuşmak durumunda kalırlarsa), o zaman da kendi dillerine konuyla ilgili bazı deyimler ithal edip «*C'est l'amour*»² ya da «*Rendezvous*»³ gibi sözlerle biraz renk katmaya çalışırlar. (*)

Basına gelince, daha önce de değindiğimiz gibi, çeşitli dramlardan konuşmayı, soylu idilleri (soylu olmak şartıyla) ıcığına cıcığına kadar anlatmayı iş edinmişlerdir. Prenseslerden biri kavalyesini değiştirse ya da Güney Rodezya yolculuğuna çıkmadan önce bir an gülümsemesi yüzünden silinse, hemen «**Prensesimiz niçin bu kadar üzgün?**» diye yazmaya başlarlar. Sonra da, benim sert görünüşlü, yumuşak

(1) Onların da bu konulara dokunuşu pek değişiktir. «**Yeni Devlet Adamı ve Millet**» gazetesinin 27 mart 1954 sayısında, Toplum Haberleri'ndeki bir makaleden şöyle bir cümle almıştı: «**Aşk kelimesini kullanırken dikkatli olmalıyız. Bazı durumlarda cinsel bir anlam taşıyabilir.**»

(*) Bu böyle oladursun, Fransa'da da «**Je vous aime**»⁴ demeyi eski moda bulan genç kızlar, mektuplarına «**I love you**»⁵ diye yazmaktadırlar.

(2) Bu aşktır.

(3) Randevu.

(4) Sizi seviyorum. (Fr.)

(5) Sizi seviyorum (İng.)

yürekli İngilterem, geleneklerin cenderesi içine sıkışmış, fakat bir aşk hikâyesiyle heyecanlanmaya her zaman hazır olan ülkem, Kraliyet ailesini kendi malları sayan halkım; sevgili Prensesleri. Bechaunaland'da tüyler içinde sıçrayan Afrika yerlilerinin danslarını seyrederken 'Acaba hayalinde hangi yüzü görmekte,' diye seferber olurlar. Muhabirler üzgün yüz ifadesini saygıyla fakat görgüsü daha kıt bir toplumda uygunsuz kaçabilecek bir dikkatle inceleyip, arkasındaki gizli sebepleri bulmaya çalışırlar. Sonra da «Times» gazetesi onları, yazılarını on beş satıra sığdırmaya zorlar.

Ben, Fransızları İngilizlerden ayıran uzaklığı zaman zaman dikkatle ve ayrıntılarıyla ölçmeye çalışmışımdır. Keşke bunu, duygusal serüvenleri açısından da yapabilsem. Fakat buna imkân yok. Aradaki uzaklık, bir düzlük ya da bir tümsek değil... Bir çukur çünkü!...

Fransa'da güzel bir kadın (Hoş, bu memlekette her kadın güzel olmayı başarır.. Çirkin olanlar bile.), bir salonda erkeklerden biri kendisine dikkat etmezse, hatta yeni elbisesini fark etmezse, bayağı şoke olur. Böy bir hareketi, ancak o adam kendi kocasıysa bekleyebilir. O zaman da, kocasının kendisini artık bir sevgili gözüyle görmediğinden yakınır durur.

İngiltere'de güzel bir kadın, erkeklerden biri elini öperse şoke olur. Biri cildini överse, bunu apaçık terbiyesizlik sayar. Tabii o adam kendi kocasıysa mesele yoktur; ama, o zaman da adamın aklına böyle bir şey yapmak gelmez.

Martin bir elbise satın almaya gittiği zaman sık

bir şey arar. Ursula ile arkadaşları ise, rahat bir elbise bulmaya çalışırlar.

Üzerinde yeni ilkbahar modasına uygun, ısmarlama dikilmiş bir tayyörle sokakta yürüyen Paris kadını, kılığının erkeklerin gözlerinde yarattığı kıvılcımdan gizli bir kıvanç duyar. Bundan İngiliz kadını da hoşlanır tabii; ama, böyle nemli bir havada herhangisi bir kıvılcımın tutuşabilmesi pek zordur. Fransız erkekleri kadınlara bakar da geçerler... İngiliz erkekleri ise sadece yanlarından geçerler.

Fransa'da kadınlar dikkati çekmek için ellerinden geleni yaparlar, sonra da tanımadıkları bir adamın dikkatini çekince çok şaşıttıklarını söylerler. Bir **'femme du monde,'**¹ kendisine sarkıntılık edilirse pek telâşlanır; fakat, edilmediği zaman da pek üzülür. «Artık kimse peşime takılmıyor,» sözü yaş ilerlemesinden doğan bir üzüntünün belirtisidir.

Bir İngiliz kadını bu konuda kendinden emindir. Nasılsa onu hiç kimse izlememektedir. Böyle olağanüstü bir durum doğar da şüpheli bir ecnebi peşine takılmayı düşünürse, geleneksel polis hemen işleri yoluna koyar. Konu buraya gelince, iki ülkenin polisleri de birbirinden çok farklı olduklarını gösterirler. Martine bir kere bana, başından geçen bir olayı anlatmıştı. Epey genç olduğu sıralarda, ama yine de peşine birilerinin takılabileceği kadar büyüdüğü zamanlarda, bir gün soluk soluğa bir polise koşup:

(1) **'Famme du monde,'** Fransa'da hiç kimseye ait olmayan kadının anlamına geliyor. (Kocasına bile.) Bu her halde herkese ait olan **demi - mondaines**'lerin tersi olduğu için böyle. (Binbaşı'nın notu.)

«Memur Bey, bu adam benim peşimi bırakmıyor,» diye yakınmıştı. Polis bir yandan sakın sakın trafiği yönetmeye devam ederek ona:

«Ben de peşinize düşemediğim için üzgünüm, Bayan!» diye karşılık vermesin mi?

Tabii bunlar, yalnızca önemsiz, küçük farklar.¹

Asıl büyük fark başka yöndendir. Bir Fransız'dan söz edilirken, biraz kendisi, biraz da metresi anlatılır, karısına sıra gelmez bile!.. Oysa, bir İngiliz'den söz edildiği zaman kendisi uzun uzun anlatılır, karısına azıcık değinilir, metresinin ise adı bile anılmaz. Bana kalırsa, metressiz bir Fransız, kulüpsüz bir İngiliz'e benzer... Fakat, Tanrı beni genellemeler yapmaktan korusun. Benim değindiğim toplumlar yalnızca belli başlı şehir toplumları. Ama taşra kızlarının da çekingen görünüşleri altında şehirlilere taş çıkarttıkları çok söylenir.

Açık olan durum şu: Fransızların aşk tutkusu bir yanda bu kadar güçlüyken, öbür yanda çocuklarını aile geleneklerine saygılı yetiştirmeye çalışmaları, Fransa'yı, karışık hayat sürmesi kolay, fakat basit hayat sürmesi zor bir ülke durumuna getirmektedir. Bizde karışıklıklar, gözle bile görülebilen şeylerdir. Çocuksuzluk, boşanma kararsızlıklarını azaltır. Fakat tutkularla ilgili bir suç işlemek için biz onlardan çok daha cesaretsizizdir.

İngiliz bu konularda, «**Bu iş krikete benzemez**» kuralına göre davranır. Bozulduğu zaman bile hep bu

(1) Burada dikkat edilecek nokta, polislerin davranışı Paris'te ve Londra'da birbirinden ne kadar değişik olursa olsun, etki bakımından aynı oluşudur. Her iki durumda da adam toz olur!

kurala uyar. (Bunun da gülünecek hiç bir yanı yoktur.) Maçta yenildiği zaman olduğu gibi, karısından ayrılırken de centilmence davranması gerekmektedir. Eğer oyunda kaybetmeye dayanamadığını gösterir de kalkıp diyelim ki, rakibini öldürürse, hemen ona böyle şeylerin yapılmaması gerektiği söylenir. Mahkemenin kendisine yumuşak davranmasını beklemeye hakkı yoktur. Manş'ın öbür yanında, olsa, jüri ayağa kalkıp onu kutlardı. Burada ise «Sayın Bayım,» diye başlayıp, «Saygılarımızla,» diye biten bir mektupla kendisine yazık ki asılacağı bildirilir, o kadar!

Fransa'da kadınların, hukuk bakımından hiç bir hakkı olmamasına rağmen, her şey kadınlar için ve kadınlarca yapılmaktadır. Bütün önemli kelimelerin başında 'la' edatı bulunur... Yani bu kelimeler dişi cinstendirler.

İngiltere'de kadınlar hukuk bakımından bütün haklara sahiptirler, fakat hiç bir şey kadınlar için özel olarak ayarlanmaz. Erkekler bile ayarlanmaz! Evet, 'gemi' kelimesinin dişi cinsten olduğu kabul edilir ama, onun dışında her yerde erkek cinsi egemendir. Bir kadına yapılabilecek en büyük kompliman «mert bir arkadaş» olduğunu söylemektir.

Ursula için de hep böyle söylerlerdi. Meltenham'ın onu nasıl yetiştirip erkekleştirdiğini gördük. İngiltere'de bütün şartlar, kadınlığa karşı olan bu büyük akıma uygundur. Yeniyetme yaşlarında yaptırılan ağır sporlar, kadınların yumuşaklığını almaktadır.¹

(1) 'Dişi' kelimesi İngiltere'de 'kadın' kelimesinden daha az kullanılmakla birlikte, aşağılayıcı bir anlamı yoktur.

İş bununla bitmeyip, kulüpler de elinden kocasını alırlar. Sonra okullar çıkar, çocuklarını ondan uzaklaştırır. Konfeksiyon elbiseler çekiciliğini yok eder.

Fakat yaşıdönümü onun en büyük zaferidir. Fransız kadının grilere, bejlere büründüğü sıralarda, İngiliz kadını neşe içinde erkeklerden öcünü almaya girişir. Artık bütün baskılar kalkmıştır. Okul üniforması ilkbaharını gölgelemiş olduğu için, o da ilkbaharını daha sonraki yaşlarda yaşamaya başlar. Başına çiçekli bir şapka giyer, sırtına bebe mavisini ya da barbunya pembesi elbiseler geçirir. Eşit haklarını artık iyice kabul ettirmiş olduğu için, erkek gibi hareket etmeye de başlamıştır. Erkek gibi kulübe gider, politikaya atılır, kadınlığı baskın çıkarsa bir derneğe başkan bile seçilir.

Ursula bu onurlara ulaşamadı. Fakat ona bunlardan daha da şatafatlısı kismetmiş!

Bir gün Bombay'da, engel bir seksene yükseltilmiş, Ursula da inatçı bir Avustralya atına binmek-te diretmişti.

Şimdi aşktan ve kadınlardan söz ederken hayvanlara dönmek yersiz gibi görünüyor ama, İngiltere'nin «Seni seviyorum,» sözünün ülkesi olmaktan çok, «Beni sev, köpeğimi de sev,» sözünün ülkesi olduğu besbelli.

Fransızlar, at etinden başlayıp çeşit çeşit hayvanların etini yemelerine rağmen, birbirlerini «Benim minik kedim,» ya da «Benim şeker pilicim,» diye çağırma fırsatını hiç kaçırmazlar.

Oysa İngilizler, böyle kelimeleri ağızlarına almadıkları gibi, çocuklarının yaramazlık yaptıklarında askerî cezalar verir, onların yerine sevecenlik duygularını kedilere,

Bahadır Sahip atlamak istemedi ve engelin duvarına göğsüyle çarptı. Engel yıkılacağına, acı bir kaza oldu.

Gerçek bir trajediydi bu! Ursula kendinden geçmiş halde İngiliz hastanesine kaldırılırken, Bahadır Sahip de tüfekle vurulmuştu.

Bu iki kurban da şimdi Hint topraklarında yatmaktadır.

köpeklerle yöneltirler. Bir fener bekçisi nöbetteyken düşüp ayağını kırırsa, kimsenin umrunda olmaz. Fakat, geçenlerde Londra'da olduğu gibi Judy adlı bir fox Terrier köpeği hastalansa, bütün şehir halkının gözleri sulanır, ve radyo bültenleri hayvanın sağlık haberlerini vermeye başlar. Abbé Pierre orada olsa, Fransa'dakinden çok para toplayabilir miydi, pek sanmıyorum. Ama sahipsiz kedilere bir yuva açmak için para toplamaya kalkışsaydı, o zaman tabii ki çok daha fazlasını toplayabilirdi. İngiltere'de kör bir dilenci, elinde üzgün bir köpek varsa, her zamankinin iki katı para toplayabilir. Benden söylemesi. Eğer ellerinden gelirse, profesyonel dilenciler tersini ileri sürsünler bakalım! Hiç de sanmıyorum. Hele elindeki köpek de körse... O zaman artık, topladığı paralar ona ömrünce yeteceğinden, emekliye ayrılmayı düşünmeye başlayabilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

SEVGİLİ GELENEKSEL DÜŞMAN

URSULA'dan sonra, hayatımın tek dramı oğlumdur.

İlk ortaya çıkan, ad koyma problemi oldu. Ben, Marmaduke koymak istiyordum. Soyağacının son dalında küçük bir itelemeyle büyük kral William'a bağlanmayı becerebilen Thompson ailesi, ta 1066'dan beri en büyük oğullarına bu adı koyarlardı. Ursula olsa asla karşı koymazdı. Fakat oğlumu bana, Fransız olan ikinci karımın doğurması kismetmiş. Ben düşündüğüm adı söyleyince, Martine bir kahkaha patlattı. Aslında, Marmaduke adı onu her zaman güldürürdü. Ona, Dundee marmelatlarını hatırlatıyor-muş.

«Nesi var bilmiyorum.. Ciddî değil sanki,» dedi.

Oysa bana sorarsanız asıl ciddî olmayan, Hindistan Birliğinde hizmet etmiş emekli bir Binbaşı'ya «Doukie» diye ad takmaktı. Martine, tipik bir Fransız kadını olduğu için yoktan bir elbise yaratabildiği gi-

bi eline verdiğiniz her addan da bir takma ad çıkar-
masını pek bilirdi.

Sonunda bir anlaşmaya varabildik. Çocuk, her
ikimizin adlarının ilk üç harfiyle çağrılacak, sonuna
da, büyüyünce istediği gibi kullansın diye bir 'e' har-
fi eklenecekti. Böylece adı Marc oldu. Ama benim
ta içimden onu Marmaduke olarak bellememe hiç bir
güç engel olamaz.

Bu tartışmamız ileride ortaya çıkacak eğitim
probleminin yalnızca bir ön belirtisiymiş meğer.

Tanrım! Bu kadar yakın yerlerde yaşayan in-
sanların, her şeyi, sırf keyif olsun diye birbirinin tam
karşıt biçimlerde yapması, demek gerçekten müm-
künmüş.

Araba kullanmaları nasıl tersse, mahkemeleri
nasıl hiç benzemezse, çocuk büyütmeleri de aynen
öyledir. Yirmi millik, kısacık uzaklıkta, her şey her
şeyin karşıtı olmuştur. Fransızlar, büyümesini izle-
yebilmek için çocuk sahibi olurlar. İngilizler ise ço-
cuğu, neredeyse doğar doğmaz, başka bir yerde bü-
yümeye gönderirler. Boulogne'un kuzeyinde, çocuk-
lar büyüklerin arasında büyütülür. Folkestone'un
güneyindeyse, büyükler çocukların arasında yaşar.
Fransızlar çocuklara karşı pek duyarlıdır. İngilizler
ise, onları sertleştirmeye çalışırlar. Çocukları ileri ze-
kâ belirtileri göstermezse Fransızlar pek bozultur.
İngilizler ise böyle belirtiler görürlerse kaygılanırlar.¹

(1) Saygıdeğer vatandaşlarımın budala çocuklardan hoşlan-
dıklarını söylemek istemiyorum. Fakat, Fransa'da en hoş
giden çocuk esprileri, büyüdüğünde nasıl bir erkek ola-
cağını gösteren sözlerdir. İngiliz ise, size çocuğunun ko-

Böyle bir durumda ortak şartları nasıl sağlayabilirdik?

Bir an için, bu sorunun karşılığını Bayan ffyfth'in kişiliğinde bulduğumu sandım.¹

Çocuk ilkönce Fransa'da, bir İngiliz mürebbiyeye büyütülmeliydi. Ben bunu ortaya atınca Martine'in bütün Breton akrabaları yaygarayı bastılar. Kendisi de bu sunî üvey anne fikri üzerinde epey düşündü. Bazı dostları, «Çocuk büyütme için İngiliz mürebbiyelerinin üstüne yoktur,» diye beni desteklerken, bazıları da, «Evet, iyi, hoş ama... Çocuğu artık pek göremeyeceksin!» diyorlardı.

Sonunda Martine razı oldu.

Şimdi buraya, «Bayan ffyfth sahneye girdi,» diye yazsam hiç de gereği dile getirmiş olmam.

Kuzey denizinden gelen bir buzul rüzgârı bütün evi sardı demek daha doğru olur. Köşeli mor suratı, mezar taşı gibi koca dişleri, ak deri kaplı kemikli elleriyle Bayan ffyfth, katılığın modeli, geleneksel düşmanın canlı temsilcisi, Mari Stuart'ın ölüm emrini veren Kraliçe Elizabeth, günahları lânetleyen Kraliçe Viktorya, esirlerin üzerine oturmuş altın miğferli İngiltere'ydi sanki! Fransa'nın sol üst yönde ilk komşusu olan bu devletin temsilcisi bizim evde bir üs kurmuştu. Tam bir savaş hali yoktu ama, seferberlik ilân edilmişti. Kaşla göz arasında durum daha da gerginleşti. Aşçı Florine o canavara çorba yapmayacağını

mik, çocuksu karakterini gösteren sözlerini anlatır. Yaşına göre ileri bir şey söylemişse, Fransız baba gibi bundan gurur duymaz.

(1) Büyük harfle yazılmayışının sebebi ileride açıklanacaktır.

belirtirken, Clarissa da, açlıktan ölse odasına yemek gitmeyeceğini açıklıyordu.

Bayan ffyth'i Hindistan'dan tanıyordum. İngiltere'de çeşitli çocuk bakımevlerinde aldığı görevleri başarıyla yapıp bitirdikten sonra, İngiliz hayranı bir race, dalgın, kavruk, biraz da kambur oğlunun eğitimi için onu Hindistan'a getirtmişti. Bn. ffyth, bu doğulu çocuğun kürek kemikleri arasına bir çubuk yerleştirip onu durmadan sağlık yürüyüşlerine çıkararak eğitmişti. (Derin soluk al... Başını dik tut... Bir ki.. Bir ki.) Çocuk, Kraliçe'nin muhafız askerlerinden biri gibi yürümeye alışmıştı. Kollarını da hızla bir öne bir arkaya sallardururdu. Sonunda kadın gerçekten inanılmaz bir yaratık yaptı onu. O Hindistan'dan ayrıldığı zaman çocuk hâlâ Hintliydi tabii, ama hiç olmazsa sırtı düzelmişti. Güzel bir kızın gözlerini çiçeklere benzetmek artık aklına bile gelmiyordu. Hayal dünyası yıkılmıştı. Siva'nın muson yağmurlarını, İngiliz empermeabl'larını denemek için yarattığına inanmaya başlamıştı.

En önce, konuşma biçimi üzerinde acı savaşlar oldu. Tam kan 'İngiliz olmayan bir çocuk için Beauchamp kelimesinin «Biçim» ve Leicester'ın da «Lest'r» olarak söylenebileceğine inanmak biraz güçtür. Fakat Bayan ffyfth'in adını evin içinde, çocuktan başlayıp yukarıya doğru, hiç bir kul söyleyemiyordu. Bu işığı çıkarmak, İngilizler için bile pek zordu. Kendisi yalnızca adının söylenişi üzerinde koca bir kurs açabileceğini ileri sürerdi. Doğru söylenmesine de pek can ve yürekten bağlıydı.

Ortaçağdan kalma köklü ailelerden pek azı, adlarındaki çift porsiyon küçük ff'leri koruyabilmişler-

dir.¹ İnsan ancak bin yıl çalışmayla bu işe dilini alıştıracaktır aslında. Fransızlar bunu söylerken kesinlikle takılır ve pek de bozulurlar. İhtiyar Florine, bu kadar 'f'yi boşuna harcamanın gereksiz olduğunu, bir tane ile de pekâlâ yetinilebileceğini söylüyordu. «İngiliz buradan ff...'layacağı gün isterse dört tane 'f' takсын da daha çabuk toz olsun!» deyip duruyordu.

Yavaş yavaş kendini tutamamaya başlayan Martine de öcünü almak için kadına Broglie, Maupéou, hatta Trémouille bile sunmaya kalkıştı ama kadının savaşçı Welsh çenesi, Fransız soyluluğunu çiğnemedi. Bu da geleneksel düşmanın işaretiydi.

Gerilim, zamanla daha da arttı. Martine bazı dostlarının haklı olduğunu anlamıştı artık. Saat yediden sonra, mesele çıkarmadan oğlunu görmesine imkân yoktu. Kurallara kayıtsız şartsız uyulması gerekiyordu. Bayan ffytth, çocuğu bildiği gibi giydirecek, yatırarak, kaldıracaktı. Yoksa hiç bir sorumluluk kabul etmiyordu. İngiliz kuralı!

Martine bir süre daha dayanmaya karar verdi.

(1) Binbaşı ffoulkes'lerden, ffordes'lerden, ffrangcon - Davies'lerden ve öteki eski ailelerden söz etmek istiyor. Bu aileler bildiğimiz gibi bu ff'lerden, daha büyük bir 'ffors' kazanmaktadırlar. Böyle olduğu için de bu özelliklerini pek büyük bir kıskançlıkla korumaktadırlar. Bayan ffyth'in de hiç evlenmemesinin sebebi, kişiliğini değil adını korumak için olacak. Yirmi yaşına geldiği zaman Metrhylyd llynfartha'ya âşık olmuştu. Oysa ailelerinden o zamana kadar hiç bir genç kız, adı çift f'le başlamayan biriyle evlenmiş değildi. Babası bir çırpıda çift l'lerin hiç bir anlamı olmadığını ispatlayıp ona, bu saçmalığa son vermesini söyledi. Bayan ffytth de bu yüzden bekâr kaldı. (Binbaşı'nın notu.)

Fakat bu onun karakterine aykırıydı. Zihni hep gerilere kaymaya başlamıştı. O güne kadar Sakson'ların mı yoksa Norman'ların mı önce krallık yaptığını bilmezdi bile. Şimdi apansız, İngiliz kraliyet sülâlelerini doludizgin dolaşmaya, Aslan Yürekli Richard'ın diri diri derisini yüzdürdüğü Gourdon'u yüzüme vurmaya başlamıştı. Sanki Plantagenet'ler üzerinde doktora tezini yeni bitirmiş bir öğrenciydi şu sıra! O anlar geldiğinde benden nefret ediyordu.

«Sen anlayamazsın...» diyordu; «Çünkü İngilizsin bir kere... Her şeyden önce İngilizsin!»

Ben böyle küçücük şeylerden alınacak kişilerden değilim. Bir Fransız karşıma geçip de bana; «Size açık söyleyeyim. Ailemde, İngilizler hiç bir zaman sevilmemiştir...» dediği zaman, sözünün sonunu kesinlikle, «Fakat sizi gerçekten çok seviyoruz,» diye bağlayacağını bilirim. Fransıza göre, her İngilizin içinde iki kişi gizlidir. İyi olanı (yani Oxford, Cambridge İngilizi), bir de kötü olanı (Foshoda İngilizi). Bu, Fransızın o andaki duygularına bağlıdır. Aslında, Fransa'nın gerçek düşmanının Almanya olduğunu bilmeyen yoktur. Fakat Fransızlar ilk hırçınlık tecrübelerine sadık olarak, geleneksel düşmanlarının İngilizler olduğu inancını babadan oğula geçirir dururlar. Bir bakıma İngiltere gerçekten, Fransa'nın en kararlı ve resmî düşmanıdır ama... Yalnızca barış zamanlarında.

Bn. ffyfth'in, çocuklara tarihi pek garip bir biçimde öğrettiğine de değinmek gerek. Bazen üst kat-taki odada çocuğa Yüz Yıl Savaşlarını anlatışı kulağıma çalınırdı: «**Sonra Kral III'üncü Edward, sizin köylülerinizden Gobin Agache diye birinin kılavuzlu-**

ğunda Somme nehrini geçti ve Crécy adlı bir kasabaya geldi. Orada biraz bekleyip durumu gözden geçirmeye karar verdi...»

Ve İngiltere Kralı gerçekten bekledi. Bekleyince de, karşıdan Fransız şövalyelerinin gelmekte olduğunu gördü. Bundan sonra ünlü yüz yıllık hikâye başladı. Tahta yaylarını taşıyarak çabuk çabuk hareket eden İngiliz okçuları ile zırhlarının içinde oklara karşı saldırıya kalkan Fransız şövalyeleri birbirine girdiler. Fransızların yağmurdan yana hiç şansları yoktu... Yazıklar olsun! Fakat Bn. ffyfth sonunda, Fransızların kötü yönetildiğini, çelik miğferlerinin altında boşuna bunaldıklarını, savaş metotlarının o zaman bile modası geçmiş metotlar olduğunu sözlerine eklemeyi unutmuyordu.

Bazen kış akşamları güneş battıktan sonra düşünürüm. Yüz Yıl Savaşları ve Crécy, Poitiers, Agincourt gibi, Dorsetshire'daki ilkokulumdan kulağımda kalan adlar bana, İngiliz zaferlerinin çığlıkları gibi gelir. Oysa, yirmi mil ötede bir Normandiya lisesinde aynı adlar Fransız kahramanlığının belirtileridir. Güneş battığında elli İngiliz öğrenci, damarlarında Kara Prens'in kanını duyarak gururlanırken, elli gururlu Fransız öğrencisi de İyi (fakat tedbirsiz) John'un esir olarak İngiltere'ye götürülüşüne içleniyorlardı her halde. Gerçekten pek yazık...

Bu arada Bn. ffyfth, marşlar söyleyerek tarih sayfalarını dolaşmasını sürdürüyordu. Büyücü diye yakılan Jean d'Arc'a acırmaktaydı... Fakat onu mahkûm eden jürinin Fransızlardan kurulu olduğunu, ve Karl VII. Charles'ın da kızı yardım etmek için par-

mağını bile kıpırdatmadığını söylemeyi unutmuyordu. Bu hızla anlatırken Napolyon'a gelmesi de gecikmedi tabii. Trafalgar'la Waterloo'yu hatırlatmanın gereği bile yok. Wellington, Napolyon'u, daha Vimiero'da yenmişti. En sonunda komik şapkalı küçük adam, hiç bir zaman İngiltere'ye ayak basma hayallerini gerçekleştiremeden göçüp gitmişti. Çünkü arada... Deniz... Ve... En önemlisi... İn... İngi... İngiliz donanması vardı, yavrucuğum...

Napolyon, Bellerophon gemisiyle Saint Helene'e götürülürken İngiltere'yi ancak birkaç dakika uzaktan görebildi; fakat... **«Kara ayak basmasına izin verilmedi...»**

Aslında, olur olmaz kimsenin ayak basmasına izin verilemez, değil mi? Napolyon ne kadar Napolyonik olursa olsun, yine de İngiliz kurallarına uymak zorundaydı. Buna Marc'ın bütünüyle inandığını sanmıyorum. Bn. ffyfth onun üzgünlüğünün sebebini bir türlü anlayamıyordu... Çocuğun beyninde ne mene bir dünya savaşının yer almakta olduğunun farkında bile değildi. Onun minicik benliğinde hem birazcık Wellington, hem de birazcık Napolyon bulunduğunu (ve her şeye rağmen dayanılmaz bir çekiciliği olan komik şapkalı küçük adama doğru da bir eğilim duyduğunu) bilemiyordu. Marc'ın zihninde Grouchy, Waterloo savaşına tam vaktinde yetişiyordu. Bn. ffyth ise o sırada Napolyon'u Saint Helene'e postalamıştı bile.

Bn. ffyfth'nin saltanatı iki ay sürdü. Sona ermesi de, yersiz istekleri ve sabah ezanında kesinlikle içeceği çayıyla cıldırttığı üçüncü aşçı ve altıncı hizmetçi zamanına rastladı.

Günün birinde Fransızların karakterinde düzeltilmesi imkânsız bir kusur olduğunu (belki de alerji) fark ederek oradan ayrılırken, Marc'ı gerçek bir adam yapma yolunda elinden gelen çabayı harcamış

olduğundan, içi rahat ve burnu havadaydı. Fakat ben teslim bayrağını çektiğim zaman (Bn. ffyfth ile aşçılar arasında bir seçme yapmak zorunda kalmıştım), bana fırlattığı acı bakışı asla unutmayacağım. Ah... Bn. ffyfth, o uğursuz bakış beni mezarımda bile tedirgin edecek!

Marc'ın beyninde Bn. ffyfth'çe fethedilen bölgeler, 1939 savaşıyla geri verilmiş oldu. Savaş başladı-ğı zaman oğlumuz İngiltere'de tatildeydi. Okuluna Shropshire'da devam etmesine karar verdik.

Çocuk Fransa'ya döndüğü zaman, bütünüyle değişmişti. Başındaki kepi, gri pantolonu, lâcivert empermeabl'yle tıpatıp bir İngiliz olmuştu. Orada dünyanın yuvarlak olduğunu, üzerinde İngiltere'nin ve Sahara adında bir kum yığınının bulunduğunu, buranın Fransızlara bırakıldığını, onların da yıllar yılı oraya bir demiryolu yaptırmaktan söz edip kendilerini oyaladıklarını öğrenmişti. Dünyada imrenilecek şeylerin en başta geleninin İngiltere'nin coğrafî durumu olduğunu, bu durumun onu düşmanlarından koruduğunu da artık biliyordu. Fransızların, her ne kadar çok yanlı, tarımcı ve esprili olsalar da, hiç bir zaman iyi gemiler yapmayı bilmediklerini, ömürlerinde hiç olmazsa bir kere Lock's mağazasından bir şapka almaya çalışarak centilmene benzemek için ellerinden geleni yapmalarına rağmen bunun da imkânsız olduğunu artık iyice kafasına yerleştirmişti. Esnek değneği kullanmaktan hiç çekinmeyen hocaların, tokadı düşünmeden şaklatan sınıf mümessili ağabeylerin yönetiminde, centilmen olmak için ilk şartın homurdanmadan dayak yiyebilmek olduğunu da öğrenmek-te gecikmemişti.

Martine, çocuğun el öpmekten hoşlanmayan bir yaradılışı olduğunu görünce şaşırması, hele geceleri onu öpmeden, «Allah rahatlık versin, Anne,» dediğini fark edince deliye dönmüştü.

Bir hafta sonra Marc, bir Fransız okuluna girdi. Orada Jean d'Arc'ın kulağına rasgele sesler değil, gerçek sesler geldiğini, Suffren adlı cesur bir gemicinin İngiliz donanmasını bulup onlara iyi bir ders vermek için taa Bengal körfezine kadar gitmek zorunda kaldığını ve Fransızların elinden kaçan Kanada ile Hindistan'a karşılık İngiltere'nin birkaç Antil adası ve 5 tane ticaret merkezi vermekle çok haksız bir alışveriş yaptığını öğrendi. İngilizler, krikette ve golf'te ne kadar usta olurlarsa olsunlar, savaşta yine de birinciliği Fransızların aldığını, çünkü İngilizlerin asker kılığına girebilmek için çok vakit harcadıklarını ezberledi.

Dokuz ay sonra, 'De Senectute'un kelime kelime çevirisinden ve hipotenüs üzerine çizilen karenin hesabından usanan zavallı çocuğun beyni, artık büyük bir kaos'tan başka bir şey değildi. Trafalgar alanından İnea alanına; Waterloo istasyonundan, Austerlitz garına gide gele, milletlerin yalnızca sokaklar ve demiryolları için savaştığı fikrine sahip olmuştu. Özellikle, Latinlerin bütün ömürlerini «**29 Temmuz**» ya da «**4 Eylül**» adlı sokaklarda geçirdikleri, fakat o tarihlerde neler olduğunu pek iyi bilmedikleri kamısındaydı.

Bütün bu ilgisiz şartların arasında oğlumuz ne-reye döneceğini bilmez bir durumdaydı. Şaşkın zihnini toparlamak için ne pahasına olursa olsun bir şeyler yapılmalıydı.

Martine; «Her halde onu yine sizin gaddar İngiliz okullarınızdan birine göndermek yok,» diye dayattı.

Ben de; «Fakat ne olursa olsun, sizin lânet olası Fransız liselerinde kambur zumbur büyümesine de ben izin veremem,» dedim.

Sonunda onu İsviçre'ye, bütün iç ve dış savaşlardan her zaman yağ çıkarmasını pek iyi bilen o bulunmaz küçük ülkeye yolladık.

ONUNCU BÖLÜM

KONUŞULAN FRANSIZCA

KİMSEYE dobra dobra sormuş olmamama rağmen, Fransızcanın nasıl güzel konuşulabileceğini uzun süre anlamaya çalıştım.

Cep kılavuzlarında: **Excusez-moi... Y-a-t-il quel-qu'un ici qui parle anglais?... Je suis étranger...**¹ gibi deyimlerin «Esküze mua... yatıl kelkö isi ki parl angle... jö süi etranje» diye yazıldığını görürüz.

Böyle kitaplardan biri: «**Garçon, le jacquet** (lö jake) ya da «**Perçoit-on un droit de péage pour traverser ce pont?**» (Bu köprüyü geçmek için para ödecek mi?) gibi deyimlerle bilgi dağarcığımı epey zenginleştirmişti. Dara düşünce bu deyimlerin yararlı olduğunu inkâr etmiyorum. Ama bu kitabı, isteyen bir gerçek amatöre iyi bir fiyata satmaya her zaman hazır olduğumu da söylemek isterim.

(1) Özür dilerim. Burada İngilizce konuşan kimse var mı? Yabancıyım.

Böyle «**tireboutons**»¹ (tirbuton) ya da «**Harengs bouffis**»² (bufi) gibi, tam gerektiğinde yerleştirilmesi güç kelimeler veren kitaplar bir ara öyle zoruma gitti ki, saygıdeğer vatandaşlarım gibi tembelleşip Fransızca'yı hiç konuşmamayı ya da kötü konuşup Fransızların bozuk İngilizceleriyle kasıla kasıla yardıma gelmelerine fırsat vermeyi bile denemek üzereydim. Fransızların böyle lise İngilizceleriyle «zi dinır iz rey-di,»³ diye yardıma gelmeleri, yalnızca sizin derdinizi anlatamamanızla kalmayıp başkalarının da ne dediğini anlamamanıza yarayacaktır ancak.

Bir İngiliz vatandaşı için üçüncü bir yol daha vardır. Fransızcaya doğrudan doğruya saldırmayıp Kanada'da ya da Belçika'da bir süre yaşayarak dil bilginizi geliştirmek. Bu imkânları size bir savaş, ya da devlet görevleri sağlayabilir. Fakat bu sistemin tehlikelerini de göz önüne sermem gerekir.

Saf Fransızca'yı dünya yüzünde konuşan tek ülke olmalarıyla gururlanan Kanada'ya ben çok güvenmiştim. Montaigne'in Fransızcasını konuşurlarmış!.. Vatandaşlarıma, bu söze inanıp da bir ayakkabıcıdan bir çift «**claques**»⁴ istemelerini salık vermem. Taksi ararken «**char**»⁵ demek de bir şey ifade etmez.

Belçika denemesine gelince... Ben orada Fransa'ya gelmeden önce bulunduğum için, durum daha da tehlikeli oldu. Sonunda buraya adımımı atıp kendi-

(1) Potin bağlayıcı.

(2) Şişe geçirilmiş ringo balığı.

(3) Yemek hazır.

(4) Ayakkabı sayısı.

(5) Savaş ya da yarış arabası.

me ev bulmak üzere bir tellala uğradığımda, «Dört yer» li¹ bir ev aradığımı söylediğim zaman, adamın yüzündeki alaycı ifadeyi asla unutmayacağım.

«Lokomotif'e dönük mü olsun?» diye sordu. O zaman yeni bir memlekete geldiğimi ve dikkatli olmam gerektiğini fark ettim.

Hiç şüphe yok ki, Fransızca'yı doğru öğrenmek istiyorsanız Fransa'da öğrenmeniz gerekir. Ben Fransız bir kadınla evlendiğim için, onun kullandığı kelimeleri paylaşmaya çalıştım. Ama işler gittikçe daha çok çatalaştı. Ardennes'lerin kuzeyinde konuşulan Fransızcanın, güneyindekine benzemediğini aslında bilirdim. Fakat Somme'un kuzeyindeki Fransızcanın başka, Loire'in güneyindekinin daha başka, Massif Central'in doğusundakinin çok başka olup kabaca bir hesaplama elli beş çeşit Fransızca daha konuşulduğunu; yani Fransa'da kimin Fransızca konuştuğunun hiç belli olmadığını da çabucak öğrendim. Lyonlular, Marsilyalılarla; Bordeauxlular, Lillelilerle ya da Landeshlularla; Niceliler, Toulouselularla alay ederken, Parisliler bütün taşralılara, bütün taşralılar da Parislilere gülüp durmaktadır.

Fransızcamı ilerletmekte inat etmiştim bir kere. Onun için bir Fransa turuna çıkmaya karar verdim.

Uzmanlar bana en iyi dilin Touraine'de konuşulduğunu söylemişlerdi. Ben de bir Touraine tedavisine başlamayı düşündüm. Paris'e döndüğümde kırmızı üstüne mavi mermer damarlı cildim, içtiğim Vouvray'lerden, daha da renklenmişti. Çağrıldığım ilk ziyafette, içtiğimiz bourgueil'in çok «gouleyant» oldu-

(1) Fransızlar oda derken, Belçikalılar yer demektedir.

ğunu, yani boğazdan aşağıya çok yumuşak kaydığını dile getirmeye çalıştığım zaman bana tam kafadan sakatmışım gibi baktılar. Aynı gece, adı geçen bourgueil'in etkisiyle Martine'e kompliman yapmaya çalıştım ve ne kadar ameugnounante¹ olduğunu söyledim. Böyle zengin bir iltifat, emekli bir İngiliz Binbaşısı için gerçekten çok kahramanca bir çıkıştı. Ama o teşekkür yerine bana garip garip baktı ve;

«Rahatsız mısın?» diye sordu.

Her şeye rağmen Fransızcamı ilerletme kararım çok kesindi. Yolculuklarımı sürdürdüm. İçten gelen ölçülü duygularıma uyarak, önce savaş sırasında tanıdığım Tiberghien'leri ziyaret etmek üzere Roubaix'ye gittim.

Bay Tiberghien beni karşıladı ve «Oturunuz» diyeceği yerde, «Koyulunuz,» dedi.

Önce ne demek istediğini hiç anlamadım. Fakat adamcağız eliyle iskemleyi göstererek bir kere daha «Koyulunuz,» diye tekrarlayınca, kendimi iskemlenin üzerine koyuverdim.

Bir süre sonra Marsilya'ya geldiğimde Bay Pappalardo'nun beni görür görmez, «Yine buyurunuz sevgili Binbaşı Tompessonne,» demesi üzerine, yine oturmaya davet edildiğimi hemen anladım ve iskemleye buyurdum.

Fransız dili, boylam dairelerine göre değişmektedir. Yine de, Fransızların çoğu birbirini anlayabilmektedirler. Ama sözgelişi, Basque'dan biri ille de kendi bölgesinin lehçesini konuşmaya karar verirse,

(1) Minyon kelimesinin 'çekici' anlamı üzerine kurulmuş bir deyim.

(ki karşılarında bir Parisli ya da bir yabancı bulunmaya görsün, bu lehçeyi konuşmazlarsa çatlarlar,) o zaman kendinizi gerçek bir sisin ortasında buldunuz demektir. Sonra bir süre Bordeaux'da kalıp da çamaşırlarımın ütülenmek üzere Lisseuse'e gittiğini öğrendiğimde, artık Paris'e, Martine'in yanına dönmeyi iyice özlemiş olduğumu fark ettim. Burası, kuşkusuz daha rahattı.

Şimdi Parisliler Fransızca konuşmasını biliyorlar mı, yoksa bilmiyorlar mı? Daninos'lara gittiğimde, küçük oğullarının kız kardeşine: «Bu kadar **muk** değilsin» (yani muktedir) dediğini duymuşluğum çoktur. Bazen de ikisi bana bakarak fısıldaşırlar (beni iyiden iyiye sağır sanıyorlar anlaşılan); «Bıyığı-nı gördün mü? Acaip bir kürk! Ya emperi? Çok kral!» Bu dilin **Montesq** (özür dilerim, Montesquieu) tarafından da kullanıldığına inanmak benim için oldukça güç doğrusu.

'Böyle giderse Fransa acaba elli yıl içinde kelimelerinin yarısını büsbütün kaybetmiş olur mu,' diye düşünmeden edemiyor insan. Bu «müthiş» olur ama, onlar bunu da kıvırmaya **muk**'lar.

Şimdi, yetişkin Parislilere dönelim. Onların konuşması İngilizlerce hemen hemen anlaşılabilir bir konuşmayken, onlar ille de anlaşılamasın diye cümlelerinin orasına burasına Anglo - Saxon deyimleri serpiştirirler. Bu deyimler Fransızlar için doğru olabilir ama, İngilizler için kesinlikle yanlıştır.¹

(1) Binbaşı, sözgelişi, «**footing**» gibi deyimlerden söz ediyor. Bu kelime Fransızlar için 'yürümek' anlamına gelebilir ama, İngilizler için hiç bir anlama gelmez. «**Smoking**» de İngilizler için sigara içimini ifade eder; resmî bir elbise-

Geçen gün bir yemek salonunda, ağızlığının ucundan kıvrıla kıvrıla duman gibi tütüyormuş sanısını veren bir hanımın, yanında durup başını duman yığınının içine uzatan beye şöyle söylediğini duydum:

«Geçen gece Londra'da Heimarquet Ciateur'-ın galasına çağrılıydım. Doğrusu auquai'di! (yani okey)... Fakat Cuma gecesi burada yapılan galada seyirci grubu çok berbattı. Bir grup 'plouk'dan başka kimseler yoktu.»

Plouk? Plouc? Plouques? Burada, Larousse da içinde olmak üzere hiç bir sözlük işe yaramıyor. Ama, sanırım önemi olmayan insanlar anlamına geliyor. Tam öyle olmasa bile, her halde tutulur kişiler değil.

Dumanlar içindeki adam (kendine göre) bir şaşkınlık ifadesiyle sordu:

«Jeannot yok muydu?»

«Hayır, ne Jeannot, ne Marcel ne de Jean. Hiç kimse yoktu. Berbattı diyorum ya!»

Bu Jeannot'lar, Marcel'ler, Jean'lar kim? Neden Paris'te her gün adlarını işitiyoruz? Biri tiyatro oyuncusu, biri tiyatro yazarı, biri de şair. Her üçü de aynı ölçüde ünlü. Bu hanımla bey, her halde onları çok iyi tanıyorlar. Besbelli! Öbür üç milyon Parisli kadar yakından tanıyorlardır. Paris'te insanları ilk adlarıyla çağırarak pek modadır. Bir kimse ünün be-

yi değil. Ya Paris'teki İngiliz çayhanelerine ne demeli? Porte Maillot yakınında bir tanesi geçenlerde şöyle bir ilân asmıştı: «**Beş çayı saat dörtte!**» Bunun tersine, İngiltere'de «Water - Closet»i sorup da, önce mutfığa, sonra fuaye'ye, sonra kış bahçesine götürülüp neden sonra tuvaleti bulan Fransızın durumunu da düşünmek gerek tabii.

lirli bir basamağına erişir erişmez, hemen herkes onu ilk adıyla çağırmaya başlar.

Burada da Fransızlar, İngilizlerden ayrılmaktadırlar. On yıl ahbablık edersiniz, yine de size Bay Thompson derler de, hiç tanımadıkları ve tanımayacakları adamın birini ilk adıyla çağırırlar. Biz ise, birkaç saatlik tanışıklığımız olan birine (içten yüz göz olmaksızın) ilk adıyla seslenmekten çekinmeyiz; fakat, Sir Laurence Olivier'den söz ederken 'Larry' demekten çekiniriz.. Onunla dost olsak bile...

Bütün ayrıntıların yanı sıra, iki ülkenin kibarlarının, tanışmaksızın da olsa, yan yana aynı sırada uğraştığı bir konu vardır. Bu, «h» sesi konusudur. Dikkatsiz bir yabancı, İngiltere'yi bir birliğe sahip ülke diye görebilir. Aslında İngiltere yüzyıllardan beri «h» savaşı yüzünden ikiye bölünmüş durumdadır.

İngiliz kibarlarının en önemli ilkelerinden biri, «h» harfini doğru söyleyebilmektir. Bir İngiliz, **«Her Highness the Princess of Hannover»**¹ deyimini doğru söyleyebilmek için yirmi yıl ders görmeyi bile göze alabilir. Bunu öğrenemediği ölenler bile bilir. Aşağı sınıflardan olanlar ise, öçlerini alabilmek için, hangi kelimede «h» varsa onu atlar, olmayacak yere de bir «h» sesi yapıştırırlar. Sözgelisi: **«Anice ouse»**² ve bu na karşılık **«a hangel.»**³

Bu savaş, Fransa'da biraz ikinci plana atılmıştır ama, onun yerini «e» seslerinin «a»laştırılması almış-

(1) Majesteleri Hannover Prensesi.

(2) Güzel bir ev. 'House' biçiminde yazılır.

(3) Bir melek. Angel biçiminde yazılır.

tır. Daha geçenlerde, İngiliz aksanına özenen bir genç kızın:

«J'ai pris le tha chez la Pocha, c'eta parfa.»¹

dediğini duydum. Martine söylenenin anlamını bana açıkladı ve bu kibar hanımın Pochet'lerin evinde zevkle çay içmiş olduğunu anlattı. «Parfait»² kelimesi, bu ülkede yüzlercesi bulunan hayranlık kelimelelerinden yalnızca bir tanesidir. En çok kullanılanları «Merveyyö... Divin... Süblim...»³ vb.'dir.

Bir moda da, bu sıfatların peşine bir «ne?» takmaktır. «Cest divine quoi?» Hani yani, «Aksini düşünecek değilsin ya?» anlamını taşır gibi bir şey. Hem çok acele söylendiği için, sizi de peşinden sürüklüyor ve daha ağzınızdan çıkmamış olan sözün çıkmasına da fırsat vermiyor

E peki, Hindistan birliğinden emekli bir binbaşı bütün bu incecik anlam farklarını nasıl kavrasın? Fransızlar bu konuda da, öteki konularda olduğu gibi paradokslara bayılırlar. Bir Picasso tuvalinin ortasında kaybolmuş minicik cüce için, «Ne gösterişli!» derler de, Eyfel kulesinden söz ederken «Ne olursa olsun, pek cici, pek şeker şeydir,» deyiverirler.

Geçen akşam yeni dalga oyunlarından birini sahneye koyan küçük bir tiyatroya gittim. Bunlara ileri oyunlar denmesinin sebebi, anlamını bir süre sonra kavrayabilmenizden olacak. Konuşmalar hep şöyle incilerle süslüydü.

(1). Doğrusu: «J'ai pris le thé chez les Pochets, c'était parfait.»

(2) Kusursuz.

(3) Olağanüstü, ilâhî, yüce.

«Bu bir fentezist mi?»

«Hayır, bir heksagon.»

Yanıbaşım da oturan hanım, her halde bu tip şeyle yeni karşılaşılıyordu. Dedğim incilerin her birinde ya hoptuyor ya da zavallıyı hıçkırık tutuyordu. Perde arasında onu, bu piyeslerin uzmanlarından bir grubun arasında gördüm. Hepsi «Harikulâde..», «Nefis ve şahane, ne?» deyip duruyorlardı. Demek Descarte'nin ülkesinde, zevki yalnızca belirsizlikte bulan bir grup halk da yaşamaktaymış! O sırada yanımdan biri geçti. Her halde ne idüğü belirsiz 'plouk'un biri olacak. Hiç bir şey anlamadığından söz ediyordu. Benim yanımda oturmuş olan, ona:

«Peki ama, neden kesinlikle bir şey anlamanız gerekiyor? Ne kadar burjuvasınız!» dedi.

Garip ülke! İşçiler burjuvalara hakaretler yağıdırıyor, entellektüeller burjuvalarla alay ediyor, soy-lular onlardan nefret ediyor... Fakat yine de burjuvaları en çok yerin dibine batıranlar, böyle çağırılmaya sinirlenen burjuvalar oluyor. İşin en acayip yanı, muslukçusundan soylusuna, kâşifinden, gazetecisine ve tiyatro oyuncusuna kadar, dünyayı saran sosyal güvenlik akımı içinde, bütün ülkenin her gün biraz daha burjuvalaşması!...

Fransa mı? Kendilerinin burjuva olmadığını ispatlamak için durmadan burjuva olanlara çatan bir burjuvalar ülkesi!..

ON BİRİNCİ BÖLÜM

FRANSIZLAR YOLCULUĞA ÇIKARSA

DELPHİ STADYUMUNU ziyaret edişimi hep hatırlarım. Pitian esrarını hâlâ içinde taşıyan eserin gösterişi için değil, yolculuk grubundan bir Fransızın ettiği söz yüzünden... Adam, gözlerini muhteşem eserin üzerinde biraz kendi, biraz boynundaki Kodak makinesi, biraz da Fransa'nın hatırı için gezdirdikten sonra karısına dönüp:

«Sevgilim, burası sana Jean Bouin Stadını hatırlatmıyor mu?» demişti.

Bu garip benzetme bana, dünya üzerinde Fransızlarca söylenmiş bu türlü sayısız sözü hatırlattı. Fransızlar, Havre geçitini Milano'da, Cote d'Azur'ü Florida'da, Vézelay'i de Compostella St. James'inde bulmayı başaran bir ulustur. Bir İngiliz, Rio Körfezini ya da Roma'daki St. Pier Kilisesini düşündüğü zaman, aklına yalnızca Rio Körfezi ile St. Pier Kilisesi gelir. Oysa, Fransızın zihni öyle basit zihinlerden olmadığından, bu fırsatı değerlendirip Napoli

Körfeziyle Chartres Katedralini de hatırlamış olacaktır.

İngilizler yola çıkarken, yanlarına bir yıkanma çantası, bir şemsiye ve bazen de (özellikle eğer Fransa'ya gidiyorlarsa), çay yapmak için bir küçük ispirto ocağı alırlar. Fakat bir gümrük memuru elinden gelip de beyinlerini tarasa, açığa vurulacak hiç bir şey bulamaz. Bay Taupin ise, bazen diş fırçasını unuttur ama, koskoca bir kasa dolusu hazır benzetmeler her zaman yanındadır. Bugüne kadar hiç bir gümrük memurunun gücü bunu önlemeye yetmemiştir.¹

Bir süre önce Taupin'lerle birlikte Bruges'a gitmiştik. Bay Taupin:

«Hayret edilecek şey!» dedi. «Ne kadar da çok Venediğe benziyor!»

Altı ay sonra gondolümüz Venedik'te Sighs köprüsünün altından geçip Fenice tiyatrosuna doğru yol alırken, Bayan Taupin:

«Ah, Tounet,» diye bağırdı, «Şuraya bak! Tıpkı Bruges gibi değil mi?»

Her zaman pek evcil insanlar olan, yalnızca son zamanlarda turistik iştahları kabarmaya başlayan Taupin'ler bu gibi durumlarda dehşetli hatırlama savaslarına tutuşurlar. Venedik'te, Bruges'tan; Kopenhag'dan, Amsterdam'dan söz ede ede, bugün artık 1949'da Büyük Kanal'ı mı, yoksa Zuider Zee'yi mi zi-

(1) Binbaşı, gümrük memurlarının pek yakında düşünceleri okuyabilecek bir makineye sahip olacaklarına inanmaktadır.

yaret etmiş olduklarını birbirine karıştırmış durumdadırlar.

Bu karşılaştırmalar arasında yemeklerin de payı azımsanamaz.. Bu konu özellikle ağırlık taşır. Çünkü kıyaslama daima Fransız (yani tek, la seule) mutfağının yararına olarak yapılmaktadır. Kendi yemeklerinin üstünlüğünden pek emin olan Fransızlar, isteklerinde de çok diretirler. Bayan Taupin gittiği memleketin yerlilerine, neşeli neşeli oranın yemekleri üzerine ders vermeye girişebilir. Sofrada önüne **'gnocchi alla romana'** geldiği zaman o bu yemeği **«à la Parisienne»**¹ biçimde nasıl yaptığını bütün ayrıntılarıyla öyle bir anlatır ki, Rusticusci meydanında mı yoksa Alma meydanında mı yemek yediğimi anlayamam. Bay Taupin'e gelince, o karaciğerini kollamakta, durmadan pirezola peşinde koşmaktadır. Dünyada basit yemekleri her yerde bulmak kolaydır ona göre.

Eski bir dosttan söz eder gibi sevgiyle:

«Aah!» der, «Nerede bizim tas kebabı.»

Fransızların yolculuk ederken ev yemeklerini özlemeleri bana her zaman garip gelmiştir. Acaba İngilizler bu özlemi hiç duymadıkları için mi bütün dünyayı sömürgeleştirip istedikleri yere kolayca yerleşebilmişlerdir? Belki de...

GEZİLERDE ve yiyecekler karşısında bir karşılaştırma makinesi haline gelen Fransız, otel ve dükânlarda da bir hesap makinesi olmaktadır. Bayan

(1) Parisli gibi.

Taupin'in, kocasını bir kur çevirme aygıtı olarak kullanışı karşısında söyleyecek kelime bulamıyorum. San Sebastian'da ayakkabı aradığımız bir öğleden sonranın anısını hiç unutmuyacağım.

«İki yüz doksan beş peseta, sevgilim, kaç para ediyor bu?»

Sevgili hemen, o sayının dokuzla çarpılıp (ya da belki onla çarpılıp) bulunabileceğini anlattı ve:

«Üç bin frank kadar...» dedi.

Bayan Taupin:

«Aynı şeyin Paris'te en az iki katı fiyata satıldığını düşündükçe...» diye gülümsedi.

Hemen içeriye girip aldılar. Sonra yolda başka Fransızlara rastladık. Onlar aynı şeyi, daha güneyde yarı fiyatına almışlardı.

İşin garip yanı, bir malı Bayan Taupin ne kadar beğenirse, döviz kurunun da ona göre değişip ayarlanmasıydı. Bir çift terliği, gözümün önünde peseta'yı 7.50 franga indirdiğini gördüm. Oysa, o yaz böyle bir şeyin ihtimali bile olamazdı. Fakat Bay Taupin'in şansı o kadar iyi gitmedi. Bilbao'da pek beğendiği, karısının ise o kadar beğenmediği bir trençkot bulmuştu. Peseta o anda birden on ikiye kadar fırladı.

«Sana engel olmak istemem, Tounet, fakat gerçekten budalaca bir şey bu! Aynı şeyi Paris'te de bulabilirsin. Hem daha iyi kalite, hem de o kadar pahalı değil...»

Bazilik'i katedrallerle, volkanları ülkelerle, rio'ları kanallarla, peseta'ları frank'larla karşılaştırdıktan sonra, Fransız bu defa yeni bir konu bulur ve kendisini oralılarla karşılaştırmaya başlar. Çevresine eğlenen, bağışlayan ve çarçabuk eleştiren bir gözle bakarken, o ülkenin parası ne kadar dengesizse, bakışları da o kadar alaycı olur. Doğrusu bu durumlar kimsenin suçu değildir: Amerikalılar koca

bebektir, İtalyanlar makarnacı, İspanyollar toreador, Güney Amerikalılar da sürekli yaz tatilcileri. İçinden durmadan, 'İnsan nasıl buralı olabiliyor?' diye kendi kendine sormaktadır.

İngiliz bu soruyu kendine pek sormaz... Hiç değilse aynı biçimde sormaz. Dünyada İngilizlerin ve bazı başka kabilelerin yaşadığını artık iyice öğrenmiştir. Dünyanın birbirine karıştığı, Cocos adasında ya da Stockholm'de bile Fransızların yaşadığı bu zamanda, İngiliz yine İngiliz olarak kalmış ve hiç bir şeyle karışmamıştır. Yirmi bir millik bir deniz parçasıyla tarihsel bir gelenek ve kılık ayrılığı, onun adasını her türlü mikroptan uzak tutmaktadır. Kendisi de, heyecana kapılma ihtimali kafayı üşütme ihtimali kadar az olduğu için, hiç bir değişiklik belirtisi göstermeden, hareket halinde bir küçük İngiltere gibi dünya üzerinde yolculuk ederken, tıpkı yaşadığı ada gibi, yakında fakat erişilmez bir varlıktır. Bütün bu insanların âdetleriyle pek ilgilenir - ne komik âdetler, değil mi? - ve onları, özel bir görevle Zulus'a gönderilmiş bir adamın uzak bakışlarıyla seyreder. Bazen onlara şamsiyesinin ya da bastonunun ucuyla dokunmaya bile çalıştığı olur. Bazen bu kişilerin arasında gerçekten bir centilmene benzeyenini görünce pek şaşırır. O zaman da bu adamın nasıl olup da İranlı olduğuna şaşmaz da, keşke İngiliz olsaydı diye hayıflanır.

Büyülü bir perde ona dış dünyanın yalnız dolaylı, temizlenmiş bir görünüşünü yansıtır. Görünmez bir yağmurluk onu bütün mikroplardan korur. Napoli'nin gecekonduları arasından ya da Brahmaputra'nın kalabalığı arasından kılına dokunulmamış bi-

çimde çıkar. Fransız kendi ülkesinin sınırını aşar aşmaz, iki bin yıllık çapkın bir geçmişi olan şehrin temsilcisi olarak Don Juan'lık ününü korumak isteyecektir. Sevmek, sevilmek isteyecektir. 1789 ilkelerini yaymaya çalışan bir iyiliksever kalıbında, yerli semtleri dolaşıp serüvenler aramaya başlayacaktır. İngiliz ise büsbütün kabuğuna çekilir, ya bir çay salonuna ya da İngiliz kulübüne koşar. Bombay'da, Karakas'da, Havana'da, Lucerne'de, nerede olursa olsun, dört sağlam ayağın üzerine basması şarttır: Beykın, çay, kulüp, viski. Geceleri, Tanrı'nın yardımıyla, bu yabancı ülkede deliksiz bir uyku çeker. En küçük bir kargaşalık çıktığında, İngiliz vatandaşlığının kendisini koruyacağını bilir. Tıpkı eski zamanlarda Romalıları, **civic Britannicussum**¹ durumunun koruduğu gibi... Bunlar cebindeki küçük not defterinin «**Polis, şikâyetler**» sayfasındaki şu kelimelerle güven altına alınmıştır: «**Cüzdanımı... çantamı... paltomu... çaldırdım... Tutun, hırsız var!.. Yangın var!.. İmdat!.. Beni İngiliz Konsoloslukuna götürün!**» Bir an içinde Dışişlerinin, Scotland Yard'ın ve Entelejans Servisin hemen hazır olacağını herkes bilmektedir. Durum daha kötüye giderse ya da adam bir gösteri yürüyüşüne falan sebep olmuşsa, o zaman halka '**H.M.S. Öç Alma**' adlı geminin Aden'e doğru yaklaşmakta olduğu ve Bay Smith için yardım getirdiği açıklanır.

Belki Bay Taupin kendi konsoloslarına ve onların güçlerine bu kadar güvenemiyordur. Ben yola çıkarken yanıma evrak almaktan nefret ederim. Fakat

(1) Ben Britanya vatandaşayım.

o kesinlikle salık mektuplarını alacaktır. Uğraştırıcı ilişkiler sonunda elde edilebilen bu kâğıtlar, Roved-rego Dükünü, Grenada Alcade'ını ya da 'Ruspolo di Ruspoli Komutanı'nı, Bay Taupin'in keyfî bir yolculuk yapmakta olduğundan haberli kılmaktadır. Bu kişiler, tabii ki pek önemli kişilerdir. Birçok evleri, şatoları, yazlıkları olduğu için de hemen hiç bir zaman yerlerinde bulunmazlar. Ne olursa olsun, sahibini bulsa bile üzerinde hiç bir etki sağlayamayacak olan bu mektup yığını Bay Taupin'i daha mutlu etmektedir. Gün doğmadan neler doğar!

İşte Bay Taupin böyle yolculuk eder. Daha doğrusu, bütün Fransa böyle yolculuk eder. Çünkü Bay Taupin kendi kişiliğinde bütün bir Fransa'yı taşımaktadır. İngiliz'in kendi üstünlüğünden kuşkusu yoktur. Bunu duyurmakla yetinir (bazen de pek biçimsiz duyurur.) Fransız da, yine kendi memleketinin üstünlüğünden emindir. Kendi kişiliğinde, duyarlı Fransa'yı, şövalye Fransa'yı, özgürlük ülkesi Fransa'yı, Vercingetorix, Christian Dior, Pascal ve Rue de la Paix'nin ülkesini temsil ediyordur. Kendi ülkesindeyken bütün bunlara hiç aldırmayan, detektif romanı almaya gittiğinde bir İngilizin yazdığını bir Fransızın yazdığına tercih eden¹ bu adam, şimdi Fransa'yı savunmaya başlar. Sanatçılarını, kâşiflerini, bir Haçlı Seferindeki erin inancıyla övmeye girişir. Aslında ona karşı koymak kimin aklına gelir ki? Otel müdürleri, lokanta sahipleri, Paris havasını biraz ciğerleri-

(1) Bay Daninos bana, kendi adıyla yazdığı kitapların ona hiç bir ün sağlamadığını, Binbaşı Thompson'un çevirisiyle daha çabuk üne erdiğini söylemişti.

ne çekebilmek için hep ona doğru yanaşırlar,¹ Bay Taupin de onları kendi sağlam mevkiinde, iyi yürek-
lilikle ve geniş gülümsemelerle kabul eder. Lokanta
sahipleri:

«Ah Fransa!» derler.

Bay Taupin de:

«Ah!...» der.

Karşısındaki tekrar içini çeker:

«Ah, Paris!».

Bay Taupin yine karşılık verir:

«Ah!...»

Böylece konuşma, 'Ah!'lar arasında sürüp gider.
Bütün dünya eriyip kaybolur. Yalnızca Paris kalır
ortada.

Bay Taupin:

«Dünyada eş yoktur,» der.

İtalyan: «Ben Rue des Chiseaux'da kalmıştım,»
diye anlatır.

Bay Taupin yeniden:

«Ah!» diye içini çeker. «Sevgili Rue des Ci-
seaux! (Sonradan bu sokağın adını ömründe ilk de-
fa işittiğini açıklar ama, bir kere öyle söylemesi şart-
tır.)

«La Torre di Aiffel!»²

«Ah! Tur Eifel!»

«Foli Berjer!...»

Dokunaklı bir an! Biraz daha yaramaz bir 'Ah!'
çektikten sonra, Bay Taupin lokanta sahibine sinsi
ve çapkın bir tavırla göz kırpar. O da ona karşılık

(1) Yolculukta her Fransız, Parisli olduğunu söyler.

(2) Eyfel kulesi.

verir. Sonra Bay Taupin cömertlik ve kahramanlıkla sözün sonunu getirir:

«Herkesin iki ülkesi vardır. Bir kendi ülkesi, bir de Fransa...»

Ama, eğer o yabancının bir gün bu sözü ciddiye alıp da Fransız vatandaşı olmaya kalkacağı tutarsa, o zaman hanyayı konyayı anlar. Ona hemen ikinci ülkesinin ilk ülkesi olmadığı hatırlatılır. Ve eğer durumundan memnun değilse...

Öyle ya! Ne de olsa Fransa, Fransızlarındır!

ON İKİNCİ BÖLÜM

49 MİLYON SPORSEVER

FRANSA'YI ziyaret etmek için uygun zamanlar pek çoktur. Ama bu arada öyle bir zaman da vardır ki, ona rastlarsanız bu ülke üzerine pek yanlış bir fikir edinebilirsiniz. Bu dönem, temmuzun 1'inden 24'üne kadardır. Fransa'ya ilk gidişlerimden biri, bu döneme rastlamıştı. Cebelütarık'tan geliyordum. Pireneleri geçmiş, Paris'e yaklaşmaktaydım. Birden bir yol kavşağında iki jandarma yolumu kesti.

«Geçemezsin,» dediler.

O ana kadar İngiliz kurallarına uymuş, hiç kimseye soru sormamıştım. Bu sefer de neden olduğunu sormadan emre uydum. Oralardaki polis kalabalığı bana, bir haydut kuşatılmış da yakalanmaya çalışılıyormuş duygusunu verdi. Yine de, Devlet şoşesinin üzerinde atlı polislerle neşeli neşeli çene çalan halkı görünce, olayın daha az dramatik olması gerektiğine karar verdim. Kavşakta tam karşımdan gelen yolda, bir sürü zırhlı askerî araba sıralanmıştı. Bunu görünce bir geçit töreni olacağını düşünmeye başladım. Fa-

kat her halde bu da yanlıştı. Çünkü jandarma subayının, sabırsızlanmakta olan teğmene:

«İster manevra olsun ister olmasın. Olduğunuz yerde bekleyeceksiniz!» dediğini işitiyordum. Teğmen sabırsızlığından bastonuyla çizmelerine vuruyordu ama, adamları pek öyle aldırır gibi görünmüyorlardı.

Belli ki, kimsenin geçeceği yoktu. Ne zırhlı arabalı Fransızlar, ne de Binbaşı Thompson'un arabası. Hatta, önemli vücudunu önemli arabasından indirip jandarmaya yaklaşıp polis geçiş kartını gösteren centilmen bile geçemiyordu. Ona da:

«Herkes gibi bekleyiniz!» dendi. Bu sözü bundan sonra çok sık duymaya başladım. Sonuç olarak bütün gidiş gelişin durdurulduğunu, yolun her halde Cumhurbaşkanı ve yakınları için açık tutulduğunu düşündüm. O sırada sayısız ağızlardan büyük bir çığlık yükseldi:

«İşte geliyorlar! İşte göründüler!»

Birden, devlet başkanının, benim soylu majestemle birlikte ortaya çıkacağını sandım. Kraliçe o sırada Fransa'da bulunmaktaydı. Fakat yolun üzerinde onların yerine, bisikletlerinin üstünde parlak renkli gömlek ve şortlarla yarışan iki adam ortaya çıkınca ne kadar şaşırdığımı düşünebilirsiniz. Seyircilerden bazıları ben sormadan durumu açıkladılar. Bu iki kişi bisikletle Fransa turuna çıkmışlardı. En dolambaçlı yollardan en çabuk olarak Paris'e varma çabasındaydılar. Bunlar öyle konulardır ki, hiç bir şeye şaşırmayan bir İngilizin bunlara asla yersiz bir hayret göstermemesi gerekir. Zaman zaman Londra'da da bir vatandaş, ya spor sevgisinden ya da kapris

uğruna, sırtında kırmızı bleyzer ve ayağında beyaz şortla Picadilly alanında yürüyüşe çıkabilir. Fakat ayıpların ayıbı, dönüp ona bakmaktır. İnsanları bakmadan görmenin kural olduğu bir ülkede, herkes kimsenin dikkatini çekme korkusu olmaksızın, canının istediği gibi giyinme ve hareket etme özgürlüğüne sahiptir.

Bu olayda beni en çok şaşırtan, bu çamura bulanmış sporcuların kılığından çok, polisin bütün gidiş gelişi onlar için durdurmasıydı. Bisikletlilerin arkasından sıra sıra, meze ve hafif içki yapımcılarına ait büyük kamyonlar geliyordu. İlk bakışta bunların sporcularla hiç ilgileri yok gibi görünüyordu. Oysa, aslında çok yakından ilgiliymişler. Evet, bizde de bir İngiltere turu vardır ama, bundan çok değişiktir. Bizde bisikletçiler trafiği durdurmaz, izlerler. Kırmızı ışıklara rastlayınca, onlar da herkes gibi dururlar. Bizimkiler amatördür. Birbirlerini geçince özür dilerler ve ara sıra çay içmek için bisikletlerinden inip mola verirler. Hem, kimsenin önem vermediği bu gençler, ağır başlı bir kılıktadırlar.¹

O gece Paris'e geç vakit varabildim. Bengal'deki durumu çok merak ediyordum. Anlatması çok uzun sürecektir olan, hem, kimsenin de üstüne görev olmayan iki sebepten dolayı Ursula'yı orada bırakmak zo-

(1) Binbaşı burada, şort kelimesi her ne kadar kısa anlamına gelse de, adamların giydiklerinin epeyce uzun olduğunu özellikle belirtmek istedi. Ayrıca, İngiltere'de bir rugby oyuncusunun şortu kazara yırtılsa, takım arkadaşları çevresinde sıkı bir perde gibi sıralanır, meraklı gözlerle tek bir delik bile bırakmazlar. Fransa'da ise bu kapama, daha iyi görmeye çağrı gibi bir şeydir.

runda kalmıştım. Kalküta'da ihtilâl sözleri dolaşıyordu. Polis, halka ateş açmak zorunda kalmıştı. Olaylar sonunda iki yüz kişi ölmüş bulunuyordu.

Bu kadarını daha Cebelütarık'tayken duymuştum. Şimdi daha yeni haberleri duymak istiyordum. Gecenin en geç saatında çıkan gazeteden bir tane aldım. Bu yetmedi, bir de ikinci baskısını aldım. Her ikisinde de birinci sayfa manşetinde boydan boya şu haber yer almaktaydı:

GARRALDI VE BIQUET SULH YARGICININ KARŞISINDA

Önemli bir konu olduğunu düşünerek, bu heyecanlı başlığın altındaki yazıları okumaya hazırlandım. Biraz daha küçük olan alt manşet: «**Floransa şeytanını yardımcıları ele verdi,**» demektedir. O sırada gözüüm, sayfanın güney köşesini kaplayan Pirene haritasına ilişti. Daha sonra Garraldi ile Biquet'nin Fransa turu kahramanları olduğunu ve 'sulh yargıcıları' deyiminin de Fransız spor yazırlarının çok sevdiği mecaz yapma alışkanlığıyla söylendiğini, aslında hakemler için kullanıldığını kavradım. Şeytan dedikleri, sarı mayolu adamdı. Yardımcılar ise takım arkadaşlarıydı. Kalküta'daki iki yüz ölüye gelince, onlar dört satırın içine gömülmüşlerdi.

Bu duruma göre, saygıdeğer vatandaşlarıma bir öğütte bulunmak isterim. Eğer genel olarak dünyada ve özel olarak da İngiltere Birleşik Krallığı'nda olup bitenleri öğrenmek istiyorlarsa, Fransa'ya temmuz ayında gelmesinler... İngiltere'nin, aşağılayıcı bisik-

let kanunlarına boyun eğdiğini görmenin hoşlarına gideceğini sanmıyorum.¹

Birkaç gün sonra, dostum Turlot'ya Fransa turundan söz ettim. Bu işten hiç bir şey anlamadığımı anlattım. O da bana kriket maçını anlamak için üç kere çaba gösterdiğini, üçüncünün sonunda bir ruh doktoruna tedavi olmaya başladığını söyledi. Sonra da:

«Biliyor musunuz, sevgili dostum, her gün milyonlarca sporsever bu turu heyecanla izlemektedir,» diye ekledi.

«Fakat aziz Bay Turlot, onları nasıl izliyorlar? Bisikletlerine binip peşlerine mi düşüyorlar?»

Bay Turlot bana, şaka söylüyormuşum gibi baktı. Yok, hayır. Her ne kadar bu sporseverler her gün birbirlerini yiyorlarsa da, bunu yalnızca akşam gazetelerinin ikinci baskısını kapışmak, finiş görmek için en iyi yerlerden bir tane ayırtabilmek için yapıyorlardı.

(1) Bu noktada, Binbaşı ile Fransız yardımcısı arasında bir tartışma daha başladı. Fransız bir gün Londra'da can sıkkın, dünya politikasının gergin durumunu merak ede ede dolaşırken: «İngiltere'nin umutsuz durumu» diye bir manşetin gözüne çarptığını anlattı. Alt manşetler «6 - 3'e rağmen İngiltere'yle övünebiliriz,» diyordu. Önemli bir karar alındığı belliydi.

O anda Binbaşının yardımcısı, baskı sırasında yetişen, dört köşe çerçeveye alınmış bölümde şunları gördü:

«Deneme puanları.

İngiltere: İlk varışlar 435. Hutton 169, Compton 64.

Ramadin 6 - 113, Atkinson 3 - 78.

Kale direklerinin düşüşü: 1 - 1, 2 - 12, 3 - 16 vb.»

Durum anlaşılmıştı tabii.

Artık, ülkelerimiz arasındaki yeni bir temel farkı daha anlamış bulunuyordum. İngilizler kendilerine sporsever dedikleri zaman bu onların kendilerinin spor yaptıkları anlamına gelir. Oysa Fransız sporseverleri, seyircilerdir. Ama Fransızlar yalnızca seyrediyorlar diye onlara sportmen değildir demek de doğru olmaz. Sözgelışı, Bay Charnelet sinemaya, hele Fransa turuna rastlayan günlerde, dinlenmek için gelir. Ekranda dünya haberlerini seyrettikten sonra, zavallı dostum, bisikletine atlayıp 700 kilometre yol tepmek zorundadır. (Çünkü tura katılanlar etapları birer birer bitirirken, seyirci, beşini altısını bir arada yutmak zorundadır. İstese de istemese de Galibier dağına tırmanacak ya da d'Albos'tan aşağıya inecektir.)

Böyle bir jimnastiği canının isteyip istemediği hiç sorulmayan dostum Bay Charnelet, ne olursa olsun sürdürmek zorundadır. Normandiya'nın eğri büğrü taşlı yolları üzerinde sıçraya sıçraya sekecek, Longwy'de mola verecek, sonra geri kalmış olarak yeniden yola koyulacak, yolda bir Alsaslı kızı öptükten sonra güvenilmez «U» biçimi virajları döne döne Ventoux dağına tırmanacak, son bir ceza olarak da, Crau steplerini geçecektir.

Gecenin saat 22.30'unda, Champs - Elysées'deki bir sinemada Crau steplerini aşmak kadar yorucu bir şey olamaz. Seyirci grubu ayrışır, esner, birleşir, karışır... Bu turu zihnen benimseyen, bir milyon kadar Fransız bulunduğu sanılmaktadır. Bu bir milyonun hepsi, bacaklarının... Ne diyorum ben... Nefis adaleli, altın renkli Garraldi bacaklarının sahibi olduklarını hayal etmektedirler. Ya da ateşli küçük bir Fran-

sız olan Biquet'nin atak baldırları onlardadır. Tepelerinin şeytanıdır her biri!

Stadyumlarda, ringin ya da tenis kortunun yanında, Fransızlar durmadan hareketler eder, ellerini kollarını sallar, didinir ve bir çeşit egzersiz yaparlar. Bu durum normal bir İngilizin davranışına bütünüyle aykırıdır.

Fransa ve İngiltere'deki boks maçlarını ele alalım. İkisi de aynı spordur, değil mi? Oysa, gerçekte birbirinden çok farklı şeylerdir. İngiltere hem boksun hem de başka sporların beşiği sayılır. Boks olsun, tenis olsun, futbol olsun, golf olsun, hepsi İngiltere'nin çocuklarıdır. Zaman geçip büyüdükçe özgür olmuşlar, yolculuklara çıkmışlar ve kendi düzeylerinin altında evlilikler yapmışlardır. Yaratılışlarının saflığı bozulmuştur.

Ertesi günkü Wimbledon finallerini seyredebilmek için geceyi tabureler üzerinde oturarak Drobny'nin falsosunu ya da Rosewall'ın topa elinin tersiyle vuruşunu tartışarak geçiren geçkince, evde kalmış kızlarla, Roland - Garros hayranı olup faul'lere co-rottes, havadan paslara da şandel diyen (özellikle yapan bir yabancıysa,) genç Fransızlar arasında hemen hiç bir fark yok gibidir. Fakat ne olursa olsun! Albay Turlot ne derse desin, sporun ataları yine de İngilizlerdir.¹ Soylu yumruklar atıp soylu bir biçim-

(1) O sırada yanımızda bulunan Albay Turlot hemen Binbaş'ya sert bir saldırıda bulundu. Larousse'la silâhlanmış olarak, ona korkunç bir sözlük darbesi savurdu. Öfkeyle:

«Kriket,» diye okumaya başladı; «İngilizlerin en sevdiği oyun olup aslında 'la crosse' adlı eski bir Fransız

de karşıdakinin yumruklarını savuşturma sanatı daha Fatih William zamanında bile vardı. Fransızlar o sırada Paris'in kapıları çevresinde daha ayaklarıyla dövüşüyorlardı. Bugün ise bakınız ne oluyor? Biz böyle bir şeyi seyretmek için ringe gidiyoruz. Fransa'da aynı şey, bir salonun ortasında yapılıyor. Bizim salonlarımızda iğne düşse sesi duyulur. Fransa'da ise bir makineli tüfeği bile zor işitirsiniz. İngiltere'de smokinli beyler savunmanın önemini ciddî ciddî tartışır. Hakemin kararı, Tanrı'nın kararı gibi saygı görür. Fransa'da saygı gören tek hareket saldırdır. Hakemle tartışma yapılır ve zaman zaman da adama hakaretler yağdırılır. Bir düşmandır o! Fransızlar bu zayıf düşmanla durmadan alay ederken, İngilizler onu desteklemeye çabalarlar.

Bu, zayıfa yardım duygusu ve kaybedene bir

oyununun modernleştirilmişidir. Çoğu zaman Fransızca imlâsıyla 'criquet' biçiminde yazılır...»

Binbaşı: «Gülünç bu!» diye bağırdı.

Albay devam etti:

«Golf, her halde eski bir Fransız oyunu olan 'le Mail' den gelmektedir.»

Binbaşı: «Olmayacak şey! Saçmalık bu!» diye alay etti.

Albay okumasını sürdürdü:

Tenis, '**la longue paume**' adlı eski Fransız oyunundan alınmıştır.»

Binbaşı: «Tennis benim büyük dedem Binbaşı Wingfield tarafından 1874'de icat edildiğini herkes bilir!» diye patladı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. İşleri daha kötüye sürüklememek için biraz çay içmek üzere hemen dışarı çıktı. Kapıyı çarparken yüksek sesle ve üzerine basa basa, «Çay!..» diye tekrarladı.

şans daha tanıma isteği yazısız kanun niteliğindedir. Buna, balıkçılardan avcılara kadar herkes uyar. Bir kimseyi iyice rezil etmek istediklerinde İngilizler «Konmuş kuşa ateş ediyor,» derler. Fransa'da ise konmuş kuşa ateş etmeme kuralına her zaman saygı gösterilmediğini duydum; fakat tabii ben buna inanmıyorum.¹

İngilizlerin balıkçılığı da aynı katı kurallara göredir. Hampshire'nın en mükemmel suyu olan Test bölgesinde, akşam üstü balıklar su yüzüne çıktığı zaman avlanmak bir suç sayılır. Işıklar azalıp da balık tutmak biraz kolaylaştığı zaman, bütün gün yan gelip mutsuzca bir tek balık beklemiş olan centilmen, hemen oltaların toparlayıp Londra'ya dönmeye hazırlanır. Tabii yem olarak kurt kullanılması korkunç bir suç olup ıslak bir sinek kullanan manyak sportmene asla güven duyulmadığını söylemenin gereği bile yok.

Fransız sportmenlerinin de hak ve adalete aynı derecede saygı göstermek istediklerinde en küçük bir şüphem bile yok. Ama yine de, bizden çok farklılar. Hayatının en güzel somon balığını yakalayan İngiliz, onu hemen doldurtur ve salonuna koyar. Fransız ise oturur yer! Tabii, daha önce avıyla, bir iki poz resim çekirtmeyi unutmaz. İngiliz, tuttuğu alabalık çok küçükse, hemen onu gerisin geriye suya atar. Fransız ise, onu da yemek isteyecektir. Fransız daima yer. Aç olduğu için değil ama... Bizi pek az tedirgin eden, eve eli boş dönüp gülünç olma korkusu bir ya-

(1) Pek iki yüzlü bir söz... Binbaşı'nın buna bütünüyle inandığından kuşku yok.

na, Fransız için her eğlencenin bir de yararı olması şarttır.

Bu yararçı fikirler bizi pek etkilemez. Fransızlar içinse, yararı olmayan şeyleri yapmak saçmadır. (İki yerine üç çocuk sahibi oluşları, dikkatsizliklerine değil, vergi indirimlerinden daha çok yararlanma isteklerine bağlıyor.) Oğluna İngilizce öğretmek isteyen bir baba, o dili güzel bulduğundan değil de (aslında bu konu, Fransızların gözünde pek görelidir), sonradan ona yararı dokunacağını düşündüğü için böyle bir işe girer. Turlot ailesinde oğullardan bir tanesine kesinlikle Almanca öğretmek âdet olmuştur.. Savaş sırasında tercümanlık yapabilsin diye!..

İngilizler ise, tersine, bir işe yaramayan şeylerle uğraşmaktan zevk duyarlar. Ancak gönül meselelerinde gereksiz ayrıntılardan, sözgelişi, kur yapmaktan, hatta sevişmekten kaçınmaya çalışırlar. Fakat, konu ciddi şeylere döner dönmez, yani, diyelim ki balıkçılık, avcılık, avcılık gibi konulara geçildiği zaman, en alçak gönüllüsü bile spor aşkı uğruna birçok şeyi gözden çıkarır.¹

Spor karşısında İngilizlerin olumlu tutumlarıyla, Fransızların olumsuz tutumlarını anlatabilmek için daha çok şey söylenebilir. Şimdi bu kadar sözü ettikten sonra Fransızların en çok sevdiği spor üzerine hiç bir şey söylememiş olduğumu fark ettim. (Başka sporların iki yüz bin hayranına karşılık, bu sporun-

(1) Fransızların balıkçılığı başka türlü olabilir ama, iş kadınlara kur yapmaya geldiğinde üstlerine yoktur. Bir kadınla Proust'u ya da sinemayı tartışarak istediğini elde etmek, kolay kolay kimsenin harcı olabilir mi?

kiler en az iki milyondur.) Araba kullanmaktan söz ediyorum tabii! Bu konuya özel olarak eğilmek ve ezilme tehlikesi olmayan sakın bir köşede düşünmek gerekiyor. Belki siz, bu fırsatı elde edebilirsiniz... Ya da, belki trafik çizgilerinin arasında okuyabilme yeteneğiniz vardır...

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FRANSA DİREKSİYONDA

FRANSIZDAN genellikle sakınmak iyi olur; ama özellikle, Fransa yolları üzerinde yüzde yüz sakınmak gerektir.

Bir İngilizin, Fransa'ya ayak basar basmaz göz önüne alması gereken noktalardan biri, Fransızların iki çeşit olduğudur: Yayalar ve arabadakiler. Yaya-lar, arabadakilerden nefret eder, arabadakiler de yayaların ödünü koparır. Yine de, birinciler, elleri bir direksiyon simidine dokunur dokunmaz, hemen ikincilerden yana olurlar. (Bu tıpkı tiyatrolardaki duruma benzer. Geç gelip bir düzine insanı tedirgin ederek yerine oturanlar, daha da geç kalacak kadar küstahlık edenlere karşı ilk ağızlarını açacak kişilerdir.)

İngilizler genel olarak kötü araba kullanıcılar ama, ölçülüdürler. Fransızlar ise çoğunlukla iyi kulanmalarına rağmen vahşîcesine sürerler. İki ülkedeki kaza oranları aşağı yukarı aynıdır. Böyle olduğu halde ben, iyi şeyleri kötü yapanların yanında da-

ha çok rahat ederim de, kötü şeyleri iyi yapanlara pek güvenemem.

Her Fransızın kalbinde, ayağı gaz pedalına dokunur dokunmaz uyanmaya hazır bir Nuvolari yatmaktadır. Sizi arabasına alan sakın vatandaşı, gözleminizin önünde şeytanî bir sürücü haline gelebilir. Jerome Charnelet, penceresindeki sineği bile öldürecek yüreği olmayan bu iyi yürekli aile erkeği, haklı olduğundan kuşkulandığı sürece, her kilometrede bir kişi ezmeye hazırdır. Kırmızı ışıkları yeşil görür. O anda artık önüne hiç bir şey geçemez. Sarı ışık bile geçemez. Bir kere yola düşünce, bu uysal adam hiç kimseye yol vermeyi kabul etmemeye başlar. Ancak zorunlu kalırsa, epey korna bombardımanı yedikten sonra, istemeye istemeye yolun ortasını boşaltıp kıyıya çekilir. (İngilizler sola yanaşır. Başka kimseler, çoğunlukla sağa yanaşır. Fransızlar ise ortayı severler. Ama bu seferki orta'nın anlamı öbür orta'lara benzemez.)

Birisinin önüne geçmesi düşüncesi bile Bay Charnelet'yi çileden çıkarmaya yeter. Ancak kendisi de yeni bir rakibi geçebildikten sonra öcünü alır ve biraz yatıştır. Bu arada, ailesine düşen, görevlerini uslu uslu yerine getirmektir. Eğer arabada, kendisine sorulduğu zaman Güney Fransa haritasını vaktinde bulamazsa, vay Bayan Charnelet'nin başına gelenler!.. Hele haritayı önemli kâğıtlar zarfının içinde, salonun şöminesinin üzerinde bırakmışsa!..

Avalons - Châlons'a ne kadar kaldı,' diye sorulduğunda karşılığını çarçabuk verememişse, yine vay başına gelenler!.. Karşılık verse bile, ayağı gaza değdiği andan başlayarak sadist kesilmiş olan Bay Char-

nelet, onun hesabının yanlış olduğunu ispat etmek için elinden geleni yapacaktır. Çocuklar da kendilerine düşeni öğrenmişlerdir: «Babanız susadığı zaman, siz de su içebilirsiniz!...» En önemlisi de, hesaplanmamış duraklamaların yasak olması... «Daha önce yap-saydınız!...» diye gürler hemen Bay Charnelet. Çocuklar, orta halli Fransızın en güçlü tanrıçası olan 'hız ortalaması'nın adına, azap içinde beklemeye devam ederler.

Bir İngiliz, İngiltere'de 300 kilometrelik bir yola çıkarken, 300 kilometre yapacağını düşünür.

Fransız, altı yüz kilometre yapmak üzere arabasına binerken, zihninin üçte ikisi, tutturacağı hız ortalamasıyla doludur. Geriye kalan üçte birini yıldız ve çatal işaretleri doldurmaktadır. Yani sevgili kılavuzundaki ünlü işaretleri söylemek istiyorum. Üç saat boyunca ortalama 90 kilometreyi tutturduktan sonra, bütün hayali, (*iki çatal bıçak, üç tabak işaretli*) lüks kalite bir restorana rastlamak, bu restorani ★★★ bir bölgede bulabilmek ve en iyisi, bir tamir hane yakınında olup bujileri ve yağı da bu arada güvenle kontrol ettirebilmektir.

İngiliz ancak bir fincan iyi (*çay*) içtikten sonra bir (*banyo*) için hak kazandığını düşünebilir. Tabii İngiltere'de olduğu sürece!.. Eğer Fransa'ya gelmişse, İngiliz her şeyden önce kendini yolun sağında gitmeye alıştırmalıdır. Yolun sağ, tabii onun kendi kamısına göre, ters yandadır. Bu konu pek önemli bir konu olma eğilimindedir. Fransızların sağdan araba kullanması, sürekli olarak sola kaymakla olur. Politik davranışlarını hatırlatan bir durum. En kararlı tutucular bile, ne olursa olsun kendilerine sağcı

denmesini istemezler. İşte İngilizin, Fransa'da araba kullanırken nereye gideceğini bir türlü bilememesi de bundandır. Aslında, yolun solunda araba kullanan normal insanlara yeniden ulaşabilmesi için Kenya'ya kadar gitmesi gerektir. Hem orada uzaklıklar mille, ağırlıklar da pound'ladır. Ne var ki, normal ısıları da 98.4 derecedir.¹ Oraya varıncaya kadar, ne yapıp yapıp kendini metrik sistemin tekdüzeliğine alıştırmak zorundadır. Bu sistemde bizim eski ölçü sisteminizin o muhteşem anlaşılmazlığına hiç yer yoktur. Bir kilometre her zaman, bin tane enayi metrenin toplamıdır. Oysa bizde bir mil, en coşkulu biçimde sekiz furlong, bir furlong iki yüz elli yarda, bir yarda üç ayak, bir ayak on iki inç... Evet, bir bakıma «Yolcunun El Kitabı,» durumu aydınlığa kavuşturabilmek için santigrad'ı fahrenheit'a çevirmeyi öğretmekte, 9'la çarpıp 5'e bölün, sonra da 32 daha ekleyin demektedir. Tabii, kilometreyi mile çevirmek daha bile kolaydır; 5'le çarp, 8'e böl, tamam...

İlk Fransa turlarımdan birinde hem kötü bir soğuk algınlığıyla, hem de fırtınalı bir deniz yolculuğunun sarhoşluğuyla savaşmaktaydım. Calais'de bir otelde durup ateşimi kontrol etmek istedim. Derece 40.3.'ü gösterince, ben de yine kendimden emin yola koyuldum. Hem, arabamın üstünü de açtım. Tam keyifle, rüzgârlana rüzgârlana giderken, birden aklıma şu lânet olası kıtaların hiç bir şeyi herkes gibi yapmadıkları geldi. Hemen kıtasal ateşimi fahrenheit'a çevirmeye başlarken, bir yandan da kilometreleri mil-lere çevirmeye koyuldum.

(1) Fahrenheit tabii! (Binbaşı'nın notu.)

Tam 274'ü beşle çarpıp dokuza bölerek, Calais ile Paris arasındaki uzaklığa 32 derece eklemek üzereyken, karşımda bir araba belirdi. Araba karşımdan geliyordu ama, yolun benim bulunduğum kesimindey-

di. O anda, hesaplarıma gömülmüş giderken, yolun sağını izlemediğimi fark ettim. Birden sağa geçip frene basmaya ancak zaman buldum. O anda burun burna geldiğim düşmanım hemen ağzını açtı:

«Büsbütün mü çıldırdın, ihtiyar budala? Kendini hâlâ rozbif'lerin arasında mı sanıyorsun?»

Sessizliğimi, anlamadığıma verdi. El frenini bırakırken işaretparmağını alına vura vura yüzüme baktı.

Bu işaretin gerçek bir alışkanlık olduğunu kısa zamanda öğrendim.

Çoğu zaman, ben Bay Taupin'in ya da Bay Charnelet'nin arabasındayken, dostlarımin, karşıdan gelip yanlarından geçmekte olan bir arabanın sürücüsüne, çoğunlukla benim anlamadığım bir sebepten, öfkeyle bakıp işaretparmaklarıyla alınlarını gösterdiklerini görürüm. Bazen Bay Taupin'in az önce soladığı araba ona yetişir, yine öyle bilinmez bir sebeple, ona aynı dilsiz işaretiyle bir şeyler anlatmaya çalışır, yalnız bu sefer parmağını şakağında bir tornavida gibi hareket ettirirdi. Benim bundan çıkardığım anlam: Fransızlar, yolda durmadan birbirlerine çılgın olup olmadıklarını soruyorlar ve 'evet' diyecek birini de kesinlikle buluyorlar.

Kollarının altında zamanın en geçerli sözlüğüyle, en küçük bir anlaşmazlıkta inandıkları doğru dil üzerinde tartışmaya hazır olan kimselerin, arabaya biner binmez nasıl bütün bu baskıdan ve meraktan sıyrıldıkları gerçekten pek gariptir. Bazılarının denizci ya da müzisyen olarak doğmaları gibi, Fransızlar da gramerci olarak doğarlar. Fakat elleri direksi-

yon simidine değer değmez bütün sentaksı hemen bir yana atıverirler.¹

Okuduğu gazetede, Fransızcanın korunması üzerine çıkan yazının her sütununu virgülüne kadar yutan, en küçük bir dilbilgisi yanlışlığı için bir gazeteciyi gözünü kırpmadan şikâyeteye hazır olan Bay Taupin, o anda «Koyun kafalı herif» ya da «..... kenarı» diye yepyeni bir dilin bir başından girip ötekinden çıkar. Bu ölçülü ülkede, insanların böyle kontrolunu kaybettiğini görmek şaşırtıcı oluyor. Ama, üstelik direksiyon başındayken kaybetmenin daha tehlikeli sonuçları da olabilir. Bir noktada haklarını vermek gerek. Gelişleri pek uzaktan işitilebilmektedir. İngiliz sürücüsü için altın kural, dikkati çekmeden geçmektir. Fransızın amacı ise yolun üzerindeki herkesi korkutmak ve sonunda kendisine dikkat edecek kimse- nin kalmamasına yol açmaktır. Bunu elde etmek için mümkün olduğu kadar çok gürültü yapar. Dünyadaki arabalardan pek çoğu benzinle çalışır. Oysa, Fransızların arabaları klaksonla çalışır. Hele durdurul- dukları zaman!...²

(1) Geçenlerde «**The Times**»'ın bir sayısında, bir sürücünün yolda ağır bir dille terslediği bir başka sürücünden özür dilemek üzere verdiği ilânın Fransızları neden bu kadar şaşırttığı kolayca anlaşılıyor, değil mi? Oysa, bu bir Fransız olsaydı, adamın peşinden yetişip bir iki söz daha çakıştırmaya, hatta belki de sinsi bir manevrayla bir ağaca falan çakmaya çalışırdı. (Binbaşı'nın notu).

(2) Bu, Paris tıkanıklığının bir taşlamasıdır. İngilizler için korna çalmak uygunsuz bir davranıştır. Fransa'da ise bir görev, ya da daha doğrusu bir eğlence olmaktadır. Bir gün Londra'da, Binbaşı'nın Austin'inde gidiyorduk. Bir sigara yakmak istedim. Yanlışlıkla, çakmak yerine klaksona bas-

İnsan sanır ki, Fransızların hız iştahı, arabasının kapasitesiyle oranlı olarak tespit edilir. Bu yanlışır. Arabası ne kadar küçükse, o kadar hızlı gitmek isteyecektir. Bu paradokslar ülkesinde en tehlikesiz arabalar, en güçlü motora sahip olanlardır. Sürücüleri artık kanıksamış durumdadır. En yüksek güçle araba kullanıp güçlük çekmeden hızını artıracı şansı kişiler yalnız onlardır.

Fransız kadınlarının da hakkını verelim. Bir ke-re, erkeklerden daha yavaş araba kullanırlar. Bunu duyan İngiliz sanır ki, onlarla olduğu zaman daha bir güvenle yolculuk edilebilir. İşte bu da bir başka yanlış. Herkesin hızlı gittiği bir ülkede, bu yavaşlık daha büyük bir tehlike olmaktadır. Buna bir de, durmadan hız değiştirmeyi ve o eşi görülmemiş kararsızlığı katarsanız, (evet, sol işaret hanımın sağa döneceğini gösteriyor, gibi; ama, pek de belirli değil...), o zaman dünyada bir kadını izlemekten daha tehlikeli bir şey olmadığını anlarsınız.

Bu ülkede, başka birçoklarında da olduğu gibi, kocaman bir tehlike daha vardır. Bu da kadınların ya sigara içmeyi ya da araba sürmeyi bilmemeleridir!

mışım. Birden on çift gözün bana döndüğünü gö-re-rek tedirgin oldum. (Binbaşınınkileri saymıyorum). Keş-ke yer yarıp içine girseydim.

İngiliz sürücüsü yolda, güvenliği nezakete feda eder ve gözünü dikiz aynasından hiç ayırmaz. Bir arabanın kendisini geçmek istediğini görünce, yol açılır açılmaz he-men eliyle geçmesini işaret eder. Klaksonun hiç değeri yoktur. Tabii, virajlarda karşıdan araba gelebilir.. Ama sürücü klakson çalmaktansa ölmeyi tercih eder. Çoğu za-man da bu yüzden ölür aslında.

Yani araba sürerken sigara içmeye çalışan bayanlardan söz ediyorum.

Eğer bu gülümseyen tehlikeyle karşı karşıya kalmışsanız, yapılacak tek şey, en yakın kasabada durup trene binmektir.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GÜZEL PAZARLAR

İNGİLTERE, 1066'dan beri işgal edilmemişse, bunun sebebi yabancıların orada bir pazar geçirmek-ten korkmalarıdır desek, pek de yanlış olmaz.

İnsanı bulmaya iten İngiliz pazarlarıyla, eğlen- ceye sürükleyen Fransız pazarların karşılaştırsak, hangisine dayanmanın daha güç olduğunu bulabilir miyiz acaba!...

Fransızların çoğu, bütün haftayı pazar günü ne yapacaklarını düşünerek geçirirler. Fakat pazar, da- ha onlar bir şey bulamadan gelir çatar. Hiç değilse benim tanıdığım Taupin'lere ve Robillard'lara böyle olmaktadır. Bana zaman zaman:

«Ne yaparsınız? İnsan bu pazarları nasıl geçire- ceğini bilemiyor!» diye açıklamada bulunmuşlardır.

İngiltere'de böyle, kararsızlık içinde sıkılmak diye bir sorun yoktur. Pazar günü yapılabilecek tek şey, hafta içinde neler yapacağınızı düşünmektir.

Doğrusunu isterseniz, Bay Robillard'ın pazar gezisi kadar üzücü bir şey gördüğümü pek hatırlamı-

yorum. Champs - Elysées caddesinde bir eliyle bebeğin arabasını itmekte, caddeyi yalnız geçti, diye en büyüğüne bir tokat vurmakta, hiç geçmek istemeyen kızını elinden yakalamakta, vitrinlere dalan karısına, «Geliyor musun, yoksa gelmiyor musun?» diye seslenmektedir.

Sonunda Boulogne ormanına vardığı zaman, çevresinde kendi gibi yürüyenlerin çoğunun yüz ifadesinin de garip bir biçimde (neredeyse öfkeli bir biçimde diye yazacaktım...) kendisine benzediğini görürüz. Bütün bu insanlar yürür, yürür, sonunda bir yere gelince oturur, daha ilerideki yerlere doğru yürümekte olan insanları seyrederek. Geçenler de, oturup kendilerine bakanlara bakarlar.

Pazar günleri Paris'in yarısı, öbür yarısını seyretmektedir.

Parisliler kır elbiselerini giyer, köylerde oturan akrabalarını ziyarete giderler. Akrabalar, bu ziyaret için şehir elbiselerini giymiş, sıklaşmışlardır. Şehirli, ineklerle yoncaların arasında bu kadar çok siyah elbise ve beyaz yaka görünce şaşırırlar. Köylüler de İngilizimsi tvitlere güvensiz bakışlar fırlatırlar.

Hava güzelse, arabalarıyla kır gezmelerinden dönenler, Boulogne ormanının havasına razı olmak zorunda kalan yayalara bir çeşit kinle bakarlar. Onlar da, sıkışık trafikte santim santim ilerleyen arabalara bakıp sırtır, bu havada bu kuyruğa girmek için insanın biraz kaçık olması gerektiğini düşünürler. Bu arada bir de sporseverler grubu... Yarışlara gidenler, insanın pazarını nasıl olup da bir topun sağa sola tek-melenmesini seyretmekle geçirebildiğini bir türlü anlayamazlar. Stadyumlardakiler de, insanın parası-

nı nasıl olup da atlara yatırabildiğini düşünür dururlar. Fakat her iki grup bir noktada birleşerek, vaktini sokak ve caddelerde geçirenlere birlikte şaşmakta ve kızmaktadır.

Yaz günlerinde evlerinden kapı önlerine çıkar-
dıkları kamış iskemlelere oturan kapıcılar, eve dönen-
leri bekler, yorumunu yapar ve kontrol ederler.

Birkaç uyumsuz kişi, canı öyle istemekten çok, kimseye benzememek tutkusuyla evinde oturup sağa sola birkaç çivi çakma, önce dağıttıklarını toplama ya da «onarım yapma» işine gömülür. Bu onarım dedikleri, eski püsküyü son derece pahalı aletler ve epey emek katkısıyla, mağazadan yepyenisini daha ucuza alınabilecek bir eşya haline sokmaktır. Bu, Fransa'da o kadar önemlidir ki, özel bir bölümün bu işe ayrılması düşünülebilir. (Bu konuya sonra yeniden değineceğim.) Pazarı evde geçirmekten yana olan bu Fransızların, İngiltere'de bahçeleriyle uğraşanlardan ya da bol sayfalı pazar gazetelerinde boşanma haberlerini izleyen, yine her günkü kadar kötü bir öğle yemeği yiyen, fakat biraz daha çok yiyen gruptan pek bir farkları yoktur.

YARATICIMIZ, her halde bir kapris belirtisi olarak yaratma süresinin en son günü olan yedinci günün akşamına kadar, bizleri komşumuzun tam karşısı yapmakta diretmiş.

Hem Fransa'nın, hem de İngiltere'nin iki yüzü vardır. Hafta yüzü ve pazar yüzü. Fransa bunları gösterir, İngiltere ise saklar.

Fransız, pazar günleri giyimine dikkat eder. İngiliz ise, umursamaz. Komşusu giyinmeye çalışırken, onun eğilimi soyunmaya çalışmak yolundadır.¹ Fransız, pazarları daha dikkatle tıraş olur. İngiliz ise.. Yok, hayır! İngilizler için tıraş olmanın iki çeşiti yoktur.

Vatandaşlarım bu hareketsiz günü evlerinde, en eski püskü elbiseleri içinde geçirirler. Ancak birkaç görgüsüz yeni zengin, düzgün giyinir. Fransızlar, su saatlarda tiril tiril giyinmiş, evlerinden çıkar, kendilerini en şık halleriyle gösterirler: Pazar elbisesi! İngiliz için pazar elbisesi diye bir şey olamaz. Meğer ki, hiç bir dostu ve hiç bir alçak gönüllülüğü kalmamış olsun... Bu da seyrek rastlanan bir durumdur.

Fransızlar için şıklığın doruğu «*tiré à quatre épingles*»² diye bir deyimle ifade edilebilir ki, Shakespeare'in dilinde bunun uygun bir karşılığı yoktur. İngilizin, smokinle bile spor bir kılıktaymış gibi görünmesine karşılık, Fransız, spor elbiseler giydiği zaman bile resmî görünür. Hele spor yapmak için giyinmişse, o zaman gerçek elbise giymiş gibi bile durmaz... Bölüğe yeni gelen acemi erin eskilerden bir bakışta ayrılması gibi, o da daha üniformasına alışmamış bir durumdadır. Belki, pantolonu kısa olduğu için böyle hissediyordur kendisini.

Ne de olsa, ne olmak istediğimizi bilmeden önce ne olduğumuzu bilmekte yarar var. 1635'te Fran-

(1) Kiliseye gidiyorlarsa o başka! Genellikle, hele küçük şehirlerde İngilizlerin kiliseye gidişi kendileri gitmek için değil, kimlerin gitmediğini görmek içindir.

(2) İki dirhem bir çekirdek denilebilir ama, yine de aynı şey değil.

sız Akademisi kurulduğu zaman, bizler beş yüz yıldır golf oynamaktaydık. Hem, aslında Fransızlar için akademi kılığında rahat etmek, golfçü kılığında rahat etmekten daha üstün sayılmaz mı?

Böylece İngiliz, piyasaya yeni sürülmüş bozuk para gibi parlamaktan hoşlanan coğrafî komşusunun tersine, yeni şeylerden nefret eder; onlara, kalpmış gibi davranır. Onun anlayışına göre şıklık, biraz şapşallıkla at başı gitmektedir. Eski zamanlarda Fransızlar, eskiyen elbiselerini atılmadan önce uşaklarına verirlerdi. İngiliz züppeleri ise, biraz açılınsın diye yepyeni elbiseyi birkaç gün uşaklarına giydirmek âdetindeydiler. Bugün Belgravialı gençler¹ yeni elbiselerini, insan içine çıkacak duruma gelinceye kadar gizli gizli giymektedirler. Fransız ise, elbisesini liyme liyme oluncaya kadar giyer ve yenisini pazar günleri için saklar.

İngilizlerin böyle haftanın altı günü yaşayıp pazar günü ölmesi, bir yabancıyı şaşırtabilir. Fakat birçok Fransızın hafta günlerinde varlıklarını ancak sürdürüp pazar günü canlanmaları da daha az şaşırtıcı değildir.

Mahını saklayıp kendinden çok başkalarının hatırı için son gün giymek, Fransızın özelliklerinden biridir. Belki de, haftada bir kendine bir perdah çekmezse paslanacağını düşünmektedir.

Turlot'lara yaptığım bir ziyaret bana, Fransızların ileriye görmeleri ve dikkatlilikleri üzerine daha çok şey öğretti.

(1) Londra'nın en şık semtlerinden Belgrave alanı dolaylarını anlatmak üzere Binbaşı'nın uydurduğu bir deyim.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

FRANSIZLARIN ŞEYTANCA BULUŞLARI

SAUMUR'a ilk gelişim bir yaz gününe rastlamıştı. Dostum Turlot'ların, Dacier sokağındaki evine yaklaştığım zaman, kapalı pancurların arkasında hiç bir hayat belirtisi görünmüyordu. Kapıyı açan hizmetçi, önce ayağıma acayip fötr terlikler verdi. Belki parkeleri korumak için böyle yapmıştı... Fakat sanırım, bana dengemi daha çok kaybettirmek niyetindeydi.

Çevremin havasına alışabilmek için gözlerimi odanın loşluğunda gezdirmem gerekiyordu. Güneş ancak, pancurların yarıklarından sızılmaktaydı. Her yanımda beyaz biçimler görüyordum. Birkaç koltuğu, bir kanepeyi, kuyruklu bir piyanoyu, bir konsolu, harp'a benzer bir şeyi, görmekten çok sezdim diyebilirim. Çünkü, hepsinin üstü beyaz toz örtüleriyle kaplıydı. Duvarda bazı resimler asılıydı ama, ne olduklarını anlamaya imkân yoktu. Çok sürrealist oldukları için değil, üzerleri gazete kâğıdıyla kaplı oldukları için!.. Hareket etme özelliği olan tek şey, duvar-

daki saattı. Onun bile tik-takı, ortasından tunç bir Cupid'in¹ okuyla delinmiş beyaz örtünün altından geliyordu. Köşede küçük bir masanın yukarısında çaprazlamasına bir çift atlı kılıcı asılmış, bunların da üzeri sarı bir bezle örtülmüştü. Her halde pek kötü bir zamanda gelmiştim: Turlot'lar tanışıyorlardı anlaşılan. Ya da durumları bozulmuş, evi satışı çıkarılmışlardı. Neredeyse adamlar gelip eşyaları taşımaya başlayacaklardı. Bu kötümser düşüncelerim, gri renkli bir toz örtüsünün, üzerinde Albay'ın başını taşıyarak yaklaştığını gördüğümde sona erdi:

«Özür dilerim, sevgili Binbaşım, biraz onarım yapıyordum.»

Albay'ın onarımının tam olarak neleri kapsadığını her zaman merak ederdim. Sonraları, laboratuvarım dediği yere girip nelerle uğraştığını görme fırsatları çıktı. Elinde ya bir sarkaç, ya bir çeşit kondansatör falan bulunurdu. Fakat denemelerinin konularını hâlâ anlamış değilim. Son yedi yıldır üzerinde çalıştığı şaheserinin bir telsiz olduğunu, sanırım artık söyleyebilirim. Her parçasını kendi elleriyle yerleştirmiş hazırlamıştır. Bu ona 40.000 franktan fazlaya mal oldu. Hava güzel olduğu zamanlar, Masif Santral'in radyo programlarını dinleyebilmektedir. Tabii, dünyadaki bütün istasyonları alabilen bir aleti herhangi bir radyocudan 22.700 franga alabilirdi ama... Aradaki fark, ancak çok budala bir İngilizin gözünden kaçabilir.

Albay Turlot'un onarımları genellikle, bu tip işlere meraklı birçok erkeğine benzemektedir. Fa-

(1) Eski Roma'da aşk tanrısı.

kat bir de bunun «**de luxe**»¹ türü vardır. Yani Bay Charnelet'nin arabası üzerinde yaptığı gibi. Yeni bir araba alır almaz, Bay Charnelet'nin aklında sadece bir tek şey vardır: O arabayı standart modele benzemez bir hale getirmek. Sayısız yedek parçacı ve komisyoncu dolaşır, her birinden birer küçük şey satın alır... Bir trafik ışığı, reflektör aynası, bir rozet... Sonra size dönüp:

«Şimdi artık herhangi bir kimsenin arabası gibi değil,»² diye gururlanır.

Üzerine çeşit çeşit yedek parçalar takar ve sonunda onu tanınmayacak hale getirmeyi başarır. Bazen pazar sabahları erkenden, bazen de iş günleri öğle saatlarında, arabasıyla birlikte Boulogne ormanına gizlenir, toz bezini çıkarır, kromları parlatır, boyaları cilâlar... Bu arada boş gezenin biri yanına yanaşıp arabanın hangi model olduğunu sorduğu zaman hem canı sıkılır, hem de gizli gizli zevk alır.

Bu, **de luxe** türü onarımdan başka bir de, olağan, hatta günlük onarımlar vardır ki, bunlar daha bile ilginçtir. Herkesin hayatının ayrılmaz bir parçası olmuşlardır artık. Bunun tipik örneklerinden bi-

(1) Lüks.

(2) Daima herkes gibi yapmanız gerektiğini işitip durduğunuz bu ülkede, reklamcıların en can alacak silâhı, size kimsenin yapmadığı şeyi yaptırmak yolundadır. Fransızlar, gülünç olmaktan aşırı korktukları için dikkati çekmeyi pek istemezler. Fakat arada yitip gitmemek için de ellerinden geleni artlarına komazlar. Bu gülünç olma korkusu (İngilizlere hiç etkisi olmayan bir duygu... İngiliz olduğuna göre aslında gülünç olamaz...), onları sindirir ama, güçlü kişilikleri de kendilerini durmadan kurmaktadır.

ri, filtrenin, daha ayrıntılı konuşmak gerekirse, kahve filtresinin onarılmasıdır. Kendi kendime bazen sorarım: 'Fransızlar, önlerine hemen bir fincan en iyi cins kahveyi sıcak olarak koymak imkânı ellerindey-

ken, acaba niçin esrarengiz bir aletten damla damla akmasını seyredip sonunda soğuk olarak içmeyi tercih ediyorlar? Hem de filtreyi ayarlama çabasıyla parmaklarını yine de en az bir kere yaktıktan sonra!.. Anlaşılan, bu işi de onarımları gibi oyalanma fırsatı sayıyor olmalılar!¹ Bana kalırsa, kahve filtresi de Fransızların öteki şeytanca buluşları arasında sayılabilecek bir şey! Yani, sözgelişi, merdivenin otomatik ışığı, kendi kendine kapanan tünel kapıları, deliksiz çekler, posta sipariş kartlarını kesmek için özel makaslar, o makaslarla kesilmeyi bekleyen kartlar seçmeli elektrik ışıkları (ya tavan ışığı olmadan masa lambası ya da masa lambası olmadan tavan ışığı); bir de asansör adı altında çalışmakta olan ve kullanma yönetmeliğini okumadan binilmesi pek tekin olmayan, üstelik insan ayağından da daha ağır inip çıkan o gıcırtılı kafesler gibi.

Fransızların bütün şeytanca buluşları arasında bir tanesi özellikle dikkati çeker: Yine bir paradoks sonucu olarak, «rahatlama yeri» diye adlandırdıkları, dünyadakilerin en rahatsız haline getirmek için de ellerinden gelen her çareye baş vurdukları yerler-

(1) Kitaplar için de aynı durum vardır. İngiltere’de ya da Amerika’da, okuyucunun her formayı iki kere üstten bir kere de yandan kestikten sonra okumasını bekleyen yayıncı, en kısa zamanda iflâs eder. Fransa’da ise bir yenilik yapıp sayfaları açılmış kitap satmaya çalışan yayıncılar hemen eski usule dönmek zorunda kalmışlardır. Çünkü gerçek okuyucular ancak böyle tatmin olabilmektedirler. Yine, Fransız sigara tiryakilerinin bazıları en lezzetli sigaranın kendi sardığınız sigara olduğunu söylerler. (Binbaşı’nın notu.)

den söz ediyorum.¹ Bir kere Paris'tekileri gözden geçirelim. Kafe'lerdeki, telefon kulübeleriyle o kadar iç içedir ki, insan ne türden bir ilişki kurması beklediğini anlayamaz. (Bu arada önünüzde beliren soluk renkli tabağın içinde arkadaş beklemekte olan tek bir bozuk para, size bahşiş bölgesi sınırları içinde olduğunuzu da hatırlatır.) Ya köylerdeki?.. Kapısına varabilmek için, insan ayağı basmayan bir tavuk ve kazlar ülkesini, atılmış eski demir parçalarıyla boğuşa boğuşa geçtiğiniz karanlık çukurlardan başka bir şey değil. İçine girdiğinizde dengenizi ancak akrobatik bir mucize sonucu koruyabilirsiniz. Sifon kılıfına bürünerek kendini gösteren korkunç bir kör girdaba kapılmamak için, bir Kızıldeniz'in bütün kurnazlığına sahip olmanız şarttır. Canınızı kurtarmak çabasıyla kendinizi kapıya attığınızda, onun da dışarıdaki kuru aydınlığa doğru değil, içerideki ıslak karanlığa doğru açıldığını ve sizi geri ittiğini fark edersiniz.

Böylece konumdan bir an uzaklaştığım için özür dilerim. Fakat bence, bunu yapmak şarttı. Şimdi yine Saumur'a, Albay Turlot'ya, toz örtülerine ve onarımlarına dönüyorum. Laboratuvarındaki acayip makinelerden birini bir örtüyle örttükten sonra (örtü de Müttefik Kuvvetler Levazım Deposundan kaldırılmış benziyordu), Albay, üzerindeki tulumu çıkarıp bir çiviye astı. Sonra deri bir kılıftan saatını çekip baktı ve:

(1) Böyle bir konuya şüphesiz ki İngiltere'de asla girmedim. Fakat şimdi Rabelais'nin ülkesinde olduğuma göre, bir deneyebilirim. (Binbaşı'nın notu.)

«Tanrım! On iki olmuş bile. Hanımı gördünüz mü?» diye bağırdı.

Birlikte hanımı aramaya gittik. Albay'ın, karısını bir toz örtüsünün altından çekip çıkaracağını sanıyordum. Fakat o sırada Bayan Turlot'nun sağ yarısı, bir iş tulumu içinde gardrobun kapı aralığından belirdi. Tulumu maviydi. Başını bir eşarpla sımsıkı bağlamıştı. Ismarlama diktirilmiş astragan yakalı bir tayyörü güve yemesin diye bir torbaya koymuş kaldırıyordu. Albay:

«Hanımın yeni lüksü,» diye güldü. Tabii, ancak özel durumlarda giyiyor. Aslında, yalnızca Paris'e inmek için kullanıyor desem daha doğru olur.»

Bayan Turlot benden özür diledi. Gerçekten, giyimi insan içine çıkacak gibi değildi. Şimdi hemen giyinip yemeğe hazır olacaktı. Ziyaretimin, ev düzenini böyle birbirine katmasına üzülmüştüm. Evleri çok geniş olan Turlot'lar, aslında öğle yemeğini mutfakta yemeye hazırlanıyorlardı. Fakat benim onuruma, yemek odasıyla, ünlü hayaletli salonu kılıflarından sıyırmak çabasına giriştiler. Bu salona yalnız başlarına asla girmiyorlardı. Albay:

«Sizin için güzel bir şişe açarız, Binbaşım,» dedi. Aslında kendisi çok zengin bir mahzene sahipti. Ama, her gün sıradan bir kırmızı şarap içmek âdetindeydi.

Bir ülkeyi görünüşüne göre değerlendirmek tehlikelidir. Hele bu görünüş de toz örtüsünün altına gizlenmişse... Bir bakıma Fransızların, toz örtülerini genel olarak Turlot'lardan daha az kullandığına eminim. Fakat Albay'ı bir yana bıraksak bile, Bay Taurpin'i hatırlamamak elde değil. Bay Charnelet de öy-

le!... Bir araba satın aldığı zaman ilk aklına gelen şey, kanepelerin üzerine kılıf örtmektir. Bu kılıfları arabayı satarken çıkarırlar ve eğer uyarsa, hemen yeni aldıkları arabanın kanepelerine geçirirler.

Bana öyle geliyor ki, toz örtüleri Fransızların tutum anlayışının, fakat kendini yoksun ede ede tutum yapma anlayışının bir belirtisidir. Sahip olmaya bayılan, bu arada «Benim yardım ettiğim kendi yoksullarım vardır,» biçiminde bile konuşabilen bu insanlar, hayat kendilerini bu kadar şımarttığı halde, böyle yapmacık güçlükler yaratmayı sevmektedirler. Araba kanepelerinin örtülmesi, işte bunlardan biridir. Tanıdığım bir milyoner, yemeklerini açılıp kapanan kötü bir masada yer, çocuklarını köy okuluna gönderir, trenlerde üçüncü mevkide gidip gelir, paket sicimlerini hiç bir zaman kesmez ve zam isteyen işçilerine, «Bu kadar parayı nasıl harcayabildiğinizi anlayamıyorum,» derdi.

Bu bolluk ülkesinde gerçek servet, aşağılayıcı bir duruma düşürülmüş bulunmaktadır: «**Yalnız yoksullar düşünmeden para harcar!**»

ON ALTINCI BÖLÜM

MUCİZELER ÜLKESİ

MUCİZE ile şarap, Fransa'nın en belli başlı üretimleridir.

Bütün Fransızlar, ister pozitivist, ister rasyonalist, ister Voltaireci olsun, mucizelere kesinlikle inanırlar. Düşman Paris'in kapılarına dayandığı ya da İngiltere'ye karşı bir an içinde karar verip hareket etmek gerektiği zaman, işi feleğe bırakırlar. Felek de, kabul etmek gerek, onları bugüne kadar epey şımartmıştır.

Öbür Latin kardeşleri gibi mucizelere daha çocukluğundan abone olduğu için, başka ülkeler nemi nasıl çekiyorsa, Fransa da mucizeleri üzerine çeker. Yalnız bu kadarla kalsa iyi... Üstelik onları o anın ihtiyaçlarına göre değiştirerek kullanır. Saint Geneviève'in yanında yaya yürüyen mucize, Jean d'Arc'la ata binmiş, Marne'in taksileriyle de motorize olmuştur. Yarın atomlaşabilir bile!

Başka ülkelerde bir devlet adamı, «Bizi ancak bir mucize kurtarabilir!» diye bağırıldığı zaman, bu,

her şeyin bittiği anlamına gelir. Fransa'da ise, birçok şeylerin başlangıcı olabilir. Fransız, karanlıkta parlayan, kaos içinde örgütlenen bir adamdır. Mümkün olan şeyler onu pek ilgilendirmez. Ancak, imkânsız şeyler onu heyecanlandırır. Kolaylıklar ülkesinde zorluğun esin yaratması gibi... Millî ürün olan kurnazlık, işte bu ortamda gelişir.

Mucize, Fransızı ömrü boyunca adım adım izler... Tıpkı, ülkesini tarih boyunca izlediği gibi.

Fransızların çocuklarına öğrettikleri ilk şey, kendilerini bir lahananın içinde bulmuş olduklarıdır. Ana-babalar, çocuklarını mucize-çocuk haline getirmek için ellerinden geleni yaparlar. Bilgili, taşralı ihtiyar kızların; hoşgörü sahibi yaşlı amcaların; filozof ihtiyarların arasında büyüyen Fransız çocukları, yaşlarına göre çok ileridirler. Davranışları, eğer İngiliz olsalar, ana-babalarının aklını başından alırdı. Oysa kendi ana-babaları, bunların yumurtladığı sözleri herkesin içinde ortaya sermeye, espri diye anlatmaya bayılırlar.

Çocuğa gelince, o da kendi açısından, gizli ya da açık olarak, mucize efsanesini sürdürür. Yalnızca Jean d'Arc'ı ve Tanrı'nın Fransa için kesinlikle çizdiği doğal sınırları öğrenmekle kalmaz (Oysa birçok başka devlet, sınırlarını kendileri ayarlamak zorundadırlar), aynı zamanda radyo, sinema ve resimli roman kahramanlarının balta girmemiş ormanlara dalıp birkaç İngiliz kaçınılmaz bir ölümden kurtardıktan sonra, yeni bir gizli bombanın sırrını ve Scotland Yard'ın teşekkürlerini birlikte getirerek Fransa'ya dönüşleri falan gibi serüvenlere de gerçekten inanmaya başlar.

Okul çocuğunun bu bilmişliği, yaşıyla birlikte artmaya devam eder. Sonunda bütün Fransızların bildiği ünlü «Süpürge mucizesi»ni uygulayacak du-

ruma gelir. Kışlanın avlusunda, çavuşun uyanık bakışları altında hemen bir yerden bir süpürgecik bulup rüzgârı süpürmeye başlar. Bunlar Marne savaşı'nın küçük barış dönemi ezgileridir. Fransız, bunun izlerini ölünceye kadar taşır ve oğluna da, «Askerliğini yaptığın zaman göreceksin,» diyerek aşılama ça-
lıştır.

Lise ile kışlanın yanı sıra, Fransız bilmişliğinin gelişmesine teknik okullar da katkıda bulunurlar. Oralardan çıkan genç, bir sihirbazın çantasından çıkmışa benzer. Başkalarının çok geç anladığı şeyleri, o hemen anlamaya başlamıştır. Bunlardan bir bölümü ülkeyi bırakır gider. Gidenler ya Caracas'a tünel yaparlar, ya da Adelaide mutfağına kurbağa yemeklerini sunarlar. Bir bölümü Gaskonya'yı, Cincinnatti'ye getirmiştir; bir bölümü de politekniki Kubul'e. Fakat ömrünün sonuna doğru emekli olduğu zaman, ya Barcelonetto'da ya da Brie'de yerleşecektir. Çünkü dünyada para kazanacak ülke çoktur ama, en iyi yaşanacak yer Fransa'dır.

MUCİZELER ÜLKESİ! Mucize erkekler, mucize elbiseler, incelikler ve akla gelmeyen şeyler ülkesi! Artık senden ayrılmak üzereyim...

Çok yakında, eski dostum Albay Basil Cranworth'un davetlisi olarak Bengal'e uçuyorum. Albay, Singapur'daki yeni işine başlamadan önce, beni son bir defa Bengal ormanında kaplan avına çağırdı. Ama bu defaki gidişim, daha önceki gidişlerime benzemeyecek. Bu defa yüzlerce görünmez yüzü yanımda gö-

türeceğim. Albay Cranworth ile ev sahibimiz Bagalpur Mihracesi onları göremeyecekler ama, biz masanın başında yamyamlar konuşurken Martine'in ince yüzü de bizi dinliyor olacak. Martine'i, Paris'i hiç aklımdan çıkaramayacağım. Hem bu özlemim, yalnızca duygusal da olmayacak. Bundan birkaç ay önce, bir gece Hindistan'da Fransa özleminin bir gastrit sancısı gibi beni kapladığını duydum.

Assam'ın muson yağmurlarından sırsıklam ormanında, çadırımda uyurken, rüyama kurbağa anne girdi ve bana:

«Burada ne yapıyorsun, Binbaşı?» diye sordu. Ne muson ne de tayfun görmemiş olan sakın denizlerin kıyısında, eli belinde duruyordu. Yeniden sordu: «Şimdi özel sosla pişmiş bir çift kurbağa buduna ne dersin?»

O akşam, artık başka türlü bir insan olduğunu anladım.

Artık olan oldu ama. Şimdi Sıkkım'lılarla Zulus'larla birlikteyken ya da Rangun, Zengibar gibi ülkelerdeyken, Vendôme meydanını Azay - le - Rideau'yu aklımdan çıkaramıyorum. Hindistan'dan ya da Kalahari'den dönerken, uçağım kilometrelerce kum ve kayalar üzerinde, yerle göğün birbirine savaş açtığı ülkeler üzerinde uçtuktan sonra beni kıvrım kıvrım akan Seine nehrine yaklaştırdığı zaman, her şeyin insanların zevki için ve insanların çapında yaratıldığı, insanın ağzına, cildine, gönlüne göre olduğu o eşi bulunmaz şehrin üzerine vardığım zaman, 'Mucizeler Ülkesi'ne döndüğümü anlıyorum.

Çiftlikleri, kiliseleri, köy evleri birbirine o kadar

uymuş, genel görünüşe o kadar yakışmıştır ki, hepsi aynı anda yaratılmış gibi gözükür.

Kırk üç milyon düşünen gezegenin, her biri kafacığında kendi düşüncelerini taşıyarak dolaştığı bu yerde, bütün vatandaşlar hep birbirinden ayrı ve ayrı olmak isteğinde beraber, durmadan tartışır, sonunu kesinlikle:

«Temel noktalarda vardığımız anlaşma...» diye bağlarlar.

Bu ülkede insanların kişiliği o kadar belirgindir ki, bir hava raporu dinledikleri zaman bile, 'açık hava' gibi sakinleşir, 'fırtınalı hava' gibi gülerler... Fakat bu arada, neşelerinden hiç bir şey kaybetmezler.

Bu garip ülkede bir dakikanın içinde benden nefret eden ve bana hayran olan iki kişiye rastlayabilirim. Üstelik, bunların ikisi de aynı insan olabilir... İşte mucize aslında buradadır.

Charnelet'ler, Taupin'ler, Turlot'lar, Pochet'ler, hep aynı eleştirici ve özgür ruhla hareket eden dostlarım... Sizi epey çekıştirdim.

Şimdi özür dilemem gerekiyor.

Şüpheli, güvensiz, cimri olduğunuzdan söz ettim. Fakat işin mucize olan yanı şü ki, aynı zamanda istekli, güvenli ve cömertsiniz de. Eğer yarın değişip disiplinli, dakik ve sessiz insanlar haline gelecek olursanız, dünya ne kadar büyük bir bahtsızlığa uğrardı. Sizin kusurlarınız, iyi niteliklerinizin tersinden başka bir şey değil. Yabancıları sevmeyen milletiniz, yabancılar için bir sığınaktır. Yanlışıları hoş görür, fakat çocuklarınızı doğru yolda yetiştirmeye çalışırsınız.

Küçük burjuva yarışınız, aslında 'büyük efendilik' yarışıdır bir bakıma!.. Dünyada en konuk sevmeyen millet sizken, ülkeniz, geleni en hoş karşılayan ülkedir. Eğer zihinlerin paraşüt gibi olduğu doğrusa (Lord Dewar, zihinlerin çalışabilmek için açılmış olması gerektiğini söylemişti), siz, aynı zamanda dünyanın en ileri paraşütçüleri sayılırsınız.

Özür dilerim... Ataklığımı bağışlayın. Şimdi, Fransa'yı ve Fransızları araştırmaya çıkan bir gezginin notlarına benzeyen bu yazıları yeniden gözden geçirdiğimde, yüzsüzlüğüme kendim de şaşmaktayım... Benim gibi bir İngilizin sizin zaaflarınızı sıralamaya ne hakkı var? Yüz yıl bile yaşayamadan, daha çocuk tecrübesizliğiyle ölen insanoglunun kendini hayat üzerine yorumlar yapmaya yetkili görmesi gibi bir şey bu!. Belki bu cesaretimi Bernard Shaw'a borçluyum... **«Bir konuyu iyi öğrenmenin en kolay yolu, o konuda bir kitap yazmaktır.»** diyen Bernard Shaw'a!...

Şimdi bir de kraliçemden özür dilemem gerekiyor.

Kusursuz İngiliz dadı Bn. ffyfth, Boluogne ormanın çocuklarına Fransız oldukları için çok şanslı olduklarını, çünkü İngiltere'ye uzaklığı yalnızca yirmi bir mil olan tek ülkede yaşadıklarını öğretirdi.

Bu ifadeyi tersine çevirirsem, acaba sayın Majestem beni bağışlar mı? İngilizin en büyük avantajlarından biri, Manş'ı geçer geçmez kendini Fransa'da bulabilmesidir.

Fakat yazık ki, daha söyleyeceklerim bitmedi, Sayın Majestem. Hem bundan sonrakiler daha da

kötü. Bugünlerde ben artık Paris sokaklarında başıboş ve amaçsız dolaşmaya da alıştım. İki araba çarpıştığı zaman (bu da o kadar seyrek bir olay değil hani), durup seyrettiğim oluyor. Hem sonra - acaba açıklasam mı -, Paris sokaklarında yanımdan zarif ve çekici silüetler geçtiğinde, hele mevsim ilkbahar-sa... Evet, birden arkama dönmüş peşlerinden bakıyor olduğumu fark ediyorum. Kırk yıldır yalnızca gördüm; şimdi ise bakıyorum. Bu kadarla da kalmıyor! Geçen gün yetiştirilişimin bütün kurallarını çiğneyerek Bay Taupin'e, burnundaki lekenin ne olduğunu sordum. Kendisinden ayrılırken de «**Au revoir, allez!**» diyerek vedalaştım. Bir de, sayın kraliçem, Cebelütarık'ta ya da Bombay'da bulunduğum sıralarda canım salyangoz yemeyi çok istiyor ya da ihtiyar Rougetrogne'un mahzenden çıkardığı Chambolle - Musigny'leri özlüyorum. O şaraptan bir parça içtiğim zaman al yanaklarımın üzerinde mavi damarlarım büsbütün ortaya çıkar, lokantanın patronu da oğluna:

«Evlât, gel de bak, Binbaşı Thompson'un yüzü nasıl İngiliz bayrağı olmaya başladı,» diye seslenirdi.

Ah Tanrım! Ne kadar ayıp ediyorum, Sayın Majestem! Ne kadar günahkâрім. Günün birinde Tanrı beni ya Cousin ya da Midouze kıyılarında ikiye ayırarak cezalandıracak!

Fakat o gün gelinceye kadar, bir açıklama da daha bulunayım: Burgundy tepelerinin, 'Île de France'ın maviliğinin, 'Saint - Louise en l'Île'in içten bir esiriyim ben!

Ey Fransa! Bu kadar rahat edip güzel yemek-

ler yediğimiz sevgili ülke!.. Nice defalar haritanı açıp bana unutulmaz olaylar ve hikâyeler hatırlatan kelimelerine ayrı ayrı bakmışımdır: Brocéliande, Vézalay, Brantôme, Loctudy ve o bir sürü birbirine benzemez La Férte'ler... Hepsinde, perdelerin arkasında fısıltıyla dedikodu yapan ihtiyar kızlar, yalnızca onlar dedikodu edebilsin diye yaratılmışa benzeyen dilberler... Ah Fransa, senin dilini, mavi gökyüzünü, parlak güneş ışığını, dik başlı ruhunu ne kadar seviyorum.

Senin her şeyini sevdiğim gibi, her şeyi de sende beğeniyorum. Fantezi'nin F'si, Rasyonel'in R'si, Aşk'ın A'sı, Naz'ın N'si, Samimiyet'in S'si, Azamet'in A'sı..... FRANSA! Sana hayranım!

BİTTİ

ÖZÜR DİLERİM BİNBAŞIMI

Bir İngiliz, yolda karşıdan
güzel bir kadının yaklaşmakta
olduğunu ona bakmadan görür
ve geçtikten sonra da,
onu zihninde
dürüst bir kılıkta
görmeye devam eder.
Fakat bir Fransız,
önce bacaklarına bakıp
kadının ilk görüldüğü kadar
güzel olup olmadığını araştırır.
Geçtikten sonra
dönüp arkasından bakarak
daha iyi görmeye çalışır,
neden sonra, kendisinin de
o yöne gitmekte
olduğunu fark eder.

